

NÕUKOGUDE KOOL

EESTI NSV HARIDUSMINISTEERIUMI
PEDAGOOGILINE AJAKIRI

Nr. 7

1953

19765

SUNDEKSEMPLAR

Kõigi maade proletaarlased, ühinege!

NÕUKOGUDE KOOL

EESTI NÕUKOGUDE SOTSIALISTLIKU VABARIIGI HARIDUSMINISTEERIUMI

PEDAGOOGILINE AJAKIRI

XI AASTAKAIK

Nr. 7

JUULI

1953

Eesti NSV 13. aastapäev.

Pingsas töös viienda viie aasta plaani suurte ülesannete täitmisel võtab eesti rahvas vastu 21. juulit, oma vabariigi 13. aastapäeva.

21. juuli on eesti töörahva elus pöördeline päev: 13 aastat tagasi, 21. juulil 1940. a., kuulutas demokraatlikel alustel valitud Riigivolikogu, täites rahvahulkade selgesti väljendatud tahet, Eestis välja nõukogude võimu. Järgmisel päeval, 22. juulil 1940. a., võttis eesti rahva täievoliline esinduskogu vastu otsuse, milles väljendas eesti töörahva kindlat soovi astuda liiduvabariigina Nõukogudemaa rahvastepere võrdõiguslikuks liikmeks. Juhindudes töötava talurahva elulistest huvidest kuulutas Riigivolikogu 23. juulil 1940. a. kogu maa Eestis rahva omanduseks, otsustades ühtlasi kustutada kõik võlad, mis talurahval olid tekkinud kodanliku võimu päevil ja lasusid raske koormana nende õlul.

Samal päeval võeti vastu deklaratsioon pankade ja suurte tööstusettevõtete natsionaliseerimise kohta.

1940. a. suve revolutsiooniliste sündmustega tegi eesti töörahvas lõpu kodanluse pankrotistunud valitsemisele ja võttis meie rahva elu juhtimise oma kindlaisse kätte. Revolutsioonilise väljaastumisega 1940. a. juunis ja juulis seadis eesti töörahvas Eestimaa Kommunistliku Partei kogenud juhtimisel oma peremeheõigused taas jalule, mis ta oli saavutanud juba Suure Oktoobri ajaloolistel päevadel, kui ta võitles koos vene tööliste ja talupoegadega tsaari ja mõisnike vastu, vihatud balti parunite ja eesti kodanluse vastu.

Oktoobrirevolutsiooni suurtes klassilahingutes saavutas eesti töörahvas esmakordselt täieliku võidu igasuguste rõhujate ja kurnajate üle — niihästi balti parunite kui ka eestlastest kapitalistide üle.

Töörahva võimuletulek kutsus esile eesti kodanluse ägeda vastupanu. Olles kaotanud rahva silmis usalduse, ei saanud eesti kodanlus oma klassivõimu taastamise taotlustes arvestada rahvahulkade poolehoidu. Talle jäi üle ainult üks tee — otsida tuge rahvahulkade ja revolutsiooni vaenlastelt — inglise, ameerika ja prantsuse imperialistidelt, vene valgekaartlastelt ja koguni balti parunitelt.

Mõistes, et eesti kodanluse võimu juurde upitamine töötab vastutasuna rikkalikke kasumeid Eesti maavarade riisumise ja eesti töö-

rahva ekspluateerimise näol, puhusidki välismaa imperialistid hinge-vaakuvale eesti kodanlusele elu sisse, andes talle igasugust majanduslikku, sõjalist ja poliitilist abi eesti töörahva vastu sõdimisel. Ja kuna samal ajal Venemaa töörahva jõud olid seotud võitlusega valgekaartlaste ja välismaa interventide vastu, ei saanud Venemaa tööliste eesti töörahvale tema õiglases võitluses vajalikku abi osutada. Nii õnnestuski kodanlusel välismaa imperialistide toetusel eesti töörahvas maha suruda ja uuesti võimu juurde ronida.

Pääsenud võimule vana maailma reaktiooniliste jõudude toetusel, jäi eesti kodanlus nende kannupoisiks ja sõltlaseks oma kuulsusetu elu lõpuni. Seetõttu katkestas ta igasugused sidemed Nõukogude-
maaga ja orienteerus Läände, nagu seda nõudsid tema omakasupüüdl-
likud vaderid — inglise, ameerika ja prantsuse imperialistid.

Lääne imperialiste huvitas kodanlik Eesti ainult sedavõrd, kui võrd tal oli väärtust ekspluateerimisobjektina ja Nõukogude-
maaga vastu suu-
natud võitluse tandrina. Seetõttu arenes kodanliku Eesti majandus imperialistide taskuhuvidest sõltuva majandusena: ta tootis esmajoo-
nes odavat toorainet ja poolfabrikaate, mille järele Lääne turgudel oli parajasti nõudmine.

Kui eesti kodanluse võimutsemine kindlustas välismaistest ja eestlas-
test isandaile igal aastal rohkeid miljoneid, siis rahvahulkadele tähenda-
das see viletsaid palku, korterikitsikust, kroonilist tööpuudust, alatisi poliitilisi repressioone ja paljusid muid raskusi, mis kapitalism paratamatult proletaarlaste õlule veeretab.

Eesti töörahvas oli aga Oktoobrerevolutsiooni võidu päevil tunda saanud vaba elu avarusi. Seda ängistavam oli talle lääne imperialisti-
dest igas suhtes sõltuva eesti kodanluse klassivõim.

Eestimaa Kommunistlik Partei, kujunedes Oktoobrerevolutsiooni klassilahinguis rahvahulkade üldtunnustatud juhiks, jätkas töörahva hulgas revolutsioonilist tööd kodanluse terrorist ja repressioonidest hoolimata.

Tundes oma jõuetust rahvahulkade kasvava rahulolematuse ees, heitis eesti kodanlus endalt viimsed demokraatlike vabaduste hilbud ja asus avaliku fašistliku diktatuuri teele, isoleerides end sel teel rahvahulkadest veelgi rohkem.

Ja kui Teise Maailmasõja algul eesti kodanlus oli valmis heitma end Hitleri sülle, et oma klassikasusid kindlustada, ei saanud eesti töö-
rahvas sündmuste pealtvaatajaks jääda: Eestimaa Kommunistliku Partei kogenud juhtimisel astus ta kodanluse kuritegelike plaanide vastu otsustavalt välja, pühkides minema kodanluse rahvavastase võimu.

1940. a. pöördelistest sündmustest on nüüd 13 aastat möödunud. Sellest ajast peaaegu neli aastat kulus nõukogude rahval raskeks ja ohvriterikkaks võitluseks hitlerliku röövarmee purustamiseks ja Nõukogude-
maaga ning Euroopa rahvaste vabastamiseks hitlerlikust türanniast.

Kuigi tavaliselt rahvaste elus kümmeaastat on liiga lühike aeg, et selle järgi üldisemaid järeldusi teha, on need aastad Nõukogude-
maaga rahvaste, sealhulgas ka eesti rahva elus väga suure tähtsusega.

Eesti töörahva võimuletulek 1940. a. suvel rebis meie maa lahti imperialismileeri küljest ja tõi meie rahva Nõukogude-
maaga rahvaste

vennalikusse peresse, kaasaja ühiskonna progressiivsete jõudude esiridadesse. See on aga hindamatu tähtsusega fakt.

Kõik, mis meie rahvas on saavutanud neil aastail, on lahutamatult seotud 1940. a. suve revolutsiooniliste sündmustega, sellega, et 13 aastat tagasi meie rahvas heitis endalt kapitalistide ikke ja asus kommunismi ehitamise avarale teele Nõukogude rahvaste sõbralikus peres.

Need saavutused on väljapaistvad kõigil aladel: nii tööstuses ja põllumajanduses kui ka teaduse, kirjanduse, kunsti ja rahvahariduse alal, tõendades ühtlasi marksistlik-leninliku õpetuse seda seisukohta, et kapitalistlikud suhted on tänapäeval peamiseks takistuseks mitte ainult tootlike jõudude arenemisele, vaid ühiskonna progressile üldse.

Tõepoolest, oli ainult vaja kõrvaldada kapitalistlikud suhted, kui Eesti NSV tööstus, sealhulgas ka rasketööstus tõusid mitte üksnes jalule, vaid jätsid kaugele seljataha kodanliku aja tootmistaseme. Tarvitses vaid kõrvaldada maaeraomandus, kui põllumajandus pääses sellest degradatsioonist ja ummikust, milles ta püsis kodanlikus Eestis, ja asus kaasaja teaduse ja tehnika ulatusliku rakendamisega hoogsa progressi teele, pühkides minema maaelu kunagise piiratuse ja idiotismi. Tarvitses vaid kõrvaldada kodanluse poliitiline võim, kui teadus, kirjandus, kunst ja haridus said asuda rahva teenimise üllale teele ning muutusid rahvahulkadele kättesaadavaiks.

Tõõgem allpool konkreetseid andmeid, mis iseloomustavad meie rahva kultuuritaseme hoogsat tõusu nõukogude võimu aastail.

Kodanliku Eesti üldhariduslikes koolides õppis viimaseil aastail kuni 120 000 last, Nõukogude Eesti üldhariduslikes koolides õpib praegu ligi 150 000 last. Kodanlikus Eestis oli viimaseil aastail 40 keskkooli, Nõukogude Eestis on neid juba praegu üle kahe korra enam — 86, kusjuures keskkoolide arv lähemal aastail kasvab veel tunduvalt. Kui 1940. a. õppis tehnikumides ümmarguselt 2000 õpilast, siis praegu õpib Nõukogude Eesti tehnikumides üle 13 000 õpilase.

Kodanlikus Eestis polnud niisuguseid õppeasutusi, nagu on seda töölis- ja maanoorte koolid; Nõukogude Eestis õpib neis koolides praegu ligi 8 000 noort töötajat.

Võrratult on avardunud kõrgema hariduse saamise võimalused: kui kodanlikus Eestis oli paar kõrgemat õppeasutust, siis on Nõukogude Eestis praegu seitse kõrgemat õppeasutust, kus õpib üle 10 000 üliõpilase — kolm korda rohkem kui kodanlikul ajal.

Suurt hoolt ilmutab nõukogude võim eelkooliealiste laste eest: üksnes Haridusministeeriumi süsteemi kuuluvais lasteaedades on üle 3 600 lapse. Peale selle töötavad lasteaiad ettevõtete juures ja neis on enam kui 1 000 last.

Need on vaid mõned faktid paljude hulgast, mis iseloomustavad rahvahariduse tohutuid edusamme nõukogude võimu aastail meie vabariigis.

Rahva kultuuritaseme pidev tõstmine, kuuludes nõukogude võimu poliitika alatiste ülesannete hulka, järgneb sotsialismi põhilisest majandusseadusest. Oma väljapaistvas töös „Sotsialismi majandusprobleemid NSV Liidus“ näitas J. V. Stalin, et üheks põhiliseks eeltingimuseks kommunismile ülemineku ettevalmistamisel on saavutada kogu ühiskonna niisugune kultuuriline tõus, et ühiskonna iga liige võiks vabalt valida elukutset ja saada ühiskonna arendamise aktiivseks tegelaseks.

Partei XIX kongress kavandas terve rea abinõusid rahva kultuuri-taseme edasiseks ulatuslikuks tõstmiseks. Nende abinõude hulgas kuu-lub silmapaistev koht täielikule keskharidusele üleminekule kahe lähema viisaastaku jooksul ja polütehnilise õpetuse teostamisele.

Sellega seoses on ette nähtud ehitada ja anda kasutusele Eesti NSV-s aastail 1951—1955 24 koolimaja, neist 12 koolimaja maal. Uued avarad ja nägusad koolihooned ehitatakse Tallinnas, Tartus, Pärnus, Kingissepas, põlevkivibasseinis jm. Et juba sel viisaastakul täieliku keskhariduse andmine ulatuslikult laieneb, ehitatakse keskkoolide juurde palju uusi internaatse.

Kapitaaltööde üldise ulatuse iseloomustamiseks märgime, et üksnes Haridusministeeriumi süsteemis kulutatakse koolide ja lasteasutuste ehitamiseks sel viisaastakul 62 miljonit rubla.

Tänavu töötasid kogu Nõukogudemaa, sealhulgas ka Eesti NSV koolid ja haridusorganid partei XIX kongressi ajalooliste otsuste ellu-viimisel. Kaheldamatute edusammude kõrval, mis meie koolid ja hari-dusorganid oma töös on saavutanud, et tohi siiski silmi kinni pigis-tada puuduste ees, mis selles töös esinevad ja mille kõrvaldamine on koolide ja haridusorganite edasilükkamatuid ülesandeid.

Vabariigi koolide ja haridusorganite töö üheks tõsisemaks puudu-seks on see, mida tõendasid ka eksamite tulemused, et palju õpilasi üle kogu vabariigi jääb klassikursust kordama. Ometi näitavad Nõu-kogudemaa, sealhulgas ka meie vabariigi eesrindlike koolide ja õpe-tajate kogemused, et eeskujulikult korraldatud õppe-kasvatustöö puhul jõuavad kõik õpilased normaalselt edasi. Ulesanne on niisiis selles, et saavutada eeskujulik õppe-kasvatustöö igas koolis. Õpeta-jate augustikuu nõupidamised on autoriteetseks kohaks, kus on või-malik põhjalikult läbi arutada mitte üksnes senises töös esinevad pea-mised puudused, vaid ka ulatuslikult propageerida eesrindlike koolide ja õpetajate positiivseid kogemusi. Pole kahtlust, et eesrindlaste järele joondumine aitab oluliselt parandada õppe-kasvatustööd ka neil koo-lidel, kes töötavad veel ebarahuldavate tulemustega.

Praegu on koolide ja haridusorganite ülesandeks õigeaegselt lõpule viia koolide igakülgne ettevalmistus uueks õppeaastaks, sest sellega rajame aluse edukale tööle peatselt algaval uuel õppeaastal.

Nõukogude Eesti töörahva saavutused rahulikus loovas töös avara ja helge kommunismihoone ehitamisel paistavad veelgi rohkem silma, kui võrrelda meie rahva elu ja saavutusi kapitalismileeri rahvaste omadega.

Juba möödunud aastal ületas meie vabariigi tööstustoodang sõjaeelse taseme enam kui neli korda, kuid seesugustes kapitalistlikes maades, nagu seda on näit. Inglismaa, Prantsusmaa ja Itaalia, tõusis tööstus-toodangu tase ainult mõnevõrra sõjaeelsest tasemest kõrgemale. Pea-legi on teada, et sedagi tühist tõusu ei saavutatud seal tsiviiltoodangu, vaid sõjalisteks vajadusteks ettenähtud toodangu arvel.

Kui Nõukogudemaal laiatarbekaupade hindade üldine tase 1947. a. lõpuga võrreldes on langenud enam kui kaks korda, siis näeme imper-ialismileeri maades laiatarbekaupade lakkamatut kallinemist.

Seega täheldame Nõukogudemaal rahvamajanduse hoogsat tõusu ja sellega seoses rahvahulkade ainelise ning kultuurilise elujärje pide-vat paranemist. Vastavalt kaasaja kapitalismi põhilisele majandus-

seadusele näeme aga imperialismileeri maades tsiviiltoodangu kokkutõmbamist, rahvahulkade viletsuse kasvamist ja rahvahariduse kängumist ning laostumist.

Nõukogude Eesti väljapaistvad saavutused kõigil rahvamajanduse ja kultuuri aladel süvendavad kõigis meie vabariigi töötajais veendumust, et valitud tee on õige, et meie rahva olevik ja tulevik on kindlustatud üksnes sotsialismileeri rahvaste keskel, Nõukogudemaa rahvaste sõbralikus peres. Seepärast koondub meie rahvas ikka tihedamini Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei ja Nõukogude valitsuse ümber, töötades väsimatult viienda viisaastaku ajalooliste ülesannete täitmiseks, kommunismi ülesehitamiseks meie maal.

I. P. Pavlovi õpetus kõrgemast närvitegevusest — materialistliku psühholoogia loodusteaduslik alus.

A. UIBO,

filosoofiateaduste kandidaat.

(Jürg. Algus vt. „Nõukogude Kool“ nr. 6, 1953.)

I. P. Pavlovi õpetuse tähtsus psühholoogia seisukohalt ei piirdu muidugi ainult sellega, et suur vene õpetlane arendas välja täpse viljaka praktikas kontrollitud objektiivse meetodi psühholoogiliste uurimuste jaoks.

I. P. Pavlovi õpetus kõrgemast närvitegevusest andis sügava loodusteadusliku ning dialektilis-materialistliku lahenduse reale põhiprobleemidele, mille lahendamiseta psühholoogia kui tõeline teadus ei ole üldse mõeldav.

Olulisim sellistest põhiküsimustest on küsimus sellest, milline vahekord on mateeria ja psüühika vahel. Kui väljendada seda küsimust filosoofiliste mõistete abil, siis on selge, et jutt on filosoofia põhiküsimusest. On samuti selge, et küsimus mateeria ja psüühika vahekorras omab kaht külge; esiteks probleemi „aju ja psüühika“, teiseks probleemi „objektiivne materiaalne maailm ja psüühika“.

Psühholoogia ajalugu näitab, et psühholoogid jagunesid kahte vastandlikku leeri — materialistideks ja idealistideks — vastavalt sellele, millised olid nende seisukohad mateeria ja psüühika vahekorras suhtes.

Kodanlikud psühholoogid püüdsid segaseks ajada selle küsimuse sisu ja lahendada seda idealistlikult, võttes kasutusele sellise termini, nagu seda on „psühhofüüsiline probleem“. Kodanliku psühholoogia termin „psühhofüüsiline“, milles sõna „psüühika“ on asetatud esikohale, lähtub algusest peale väärast ning reaktsioonilisest seisukohast, nagu oleks psüühika primaarne, mateeria aga sekundaarne, s. t. juba terminis eneses peitub idealism.

Paljud kodanlikud psühholoogid väitsid oma teostes, et „psühhofüüsilise probleemi“ lahendus seisnevat nn. „psühhofüüsilise parallelismi“ teoorias. Selle ebateadusliku teooria kohaselt moodustavat mateeria ja psüühika kaks teineteisest eraldatud maailma; materiaalsed ja psüühilised protsessid kujutavat enesest kaht rida nähtusi, mis eksisteerivat üheaegselt, kuid ei sõltuvat teineteisest ja ei avaldavat teineteisele mingit mõju. Teiste sõnadega — selle „teooria“ pooldajad

väidavad, et ajutegevus ja „hingeelu“ eksisteerivad paralleelselt, üheaegselt, kuid ei sõltuvat teineteisest.

Sellisel „teoorial“ ei ole muidugi midagi ühist teadusega, vaid see on reaktsioonilise, idealistliku filosoofia sünnitus ning reaktsiooni tööriist.

Niisama reaktsiooniline on ka teine idealistlik „teooria“, mida omal ajal jutlustas Tšelpanov ja mille kohaselt aju ja psüühika pidavat olema seotud sel viisil, et aju olevat psüühika instrumendiks, s. t. „hing“ kui primaarne jõud tegutsevat aju abil.

Uheks reaktsiooniliseks idealistlik-metafüüsiliseks „teooriaks“ on veel nõndanimetatud „hinge ja keha vastastikuste suhete“ teooria, mille autorid väidavad, et „hingelised“ protsessid mõjustavad kehaliisi protsesse ja vastupidi, kusjuures „hing“ ja keha jäävad täiesti vastandlikeks, psüühikat ei peeta aju funktsiooniks, vaid „hinge“ tegevuseks.

Äärmiselt vulgaarse mehhanitsismi näiteks on nn. bihevioristide „teooria“, mis eitab psüühikat üldse. See „teooria“ on ameerika imperialistide, nende nüüdisaegsete orjapidajate ideoloogia üheks väljendusvormiks ning tööriistaks.

Lükates otsustavalt ümber kõik idealistlikud ja mehhanistlikud „teooriad“, mis on roiskuva kodanliku „teaduse“ produktid ja mis nii või teisiti teenivad kodanluse reaktsioonilisi klassihuvisid, lahendab tõeliselt teaduslik, dialektilis-materialistlik psühholoogia probleemi „aju ja psüühika“, lähtudes sellest marksistlik-leninliku filosoofia põhiõpetusest, mille kohaselt psüühika on erilisel viisil organiseeritud mateeria funktsioon, aju funktsioon.

Nimelt selline käsitus aju ja psüühika probleemist leidis hiilgava loodusteadusliku põhjenduse I. P. Pavlovi õpetuses.

I. P. Pavlov tõestas, et kõrgema närvitegevuse protsessid ja psüühilised protsessid kujutavad enesest ühtede ja samade materiaalsete protsesside kaht erinevat külge, mis moodustavad ühtse terviku. Aju teatavaid funktsioone tuleb järelikult vaadelda kahest üksteisega lahutamatu seotud küljest — ühest küljest füsioloogilises aspektis kui kõrgema närvitegevuse protsesse ja nähtusi, teisest küljest aga psühholoogilises aspektis kui psüühilisi protsesse ja nähtusi.

Seejuures tuleb arvestada, et mitte iga närvisüsteemis ja ajus toimuv protsess ei oma neid kaht külge.

Mitte iga protsess, mis toimub närvisüsteemis ja ajus, ei oma psüühilist külge. Teiselt poolt aga tuleb alla kriipsutada, et kõik psüühilised protsessid ja nähtused ilma ühegi erandita on närvisüsteemi ja selle kõrgeima tsentri — aju — funktsioonid. Teiste sõnadega — mitte kõik ajufüsioloogilised nähtused ei oma psühholoogilist külge, kuid iga psüühilisel nähtusel on tingimata füsioloogiline külg.

Oma artiklis „Tingitud refleks“ (1935. a.) kirjutab I. P. Pavlov, et ta oma pikaajalise uurimistöõ alguses seadis enese ette küsimuse: „Kas ei ole võimalik leida sellist elementaarset psüühilist nähtust, mida täielikult ning täie õigusega võiks pidada ühtlasi ka puhtfüsioloogiliseks nähtuseks...“⁷

Selliseks nähtuseks osutus, nagu tõestas I. P. Pavlov, tingitud refleks. I. P. Pavlovi uurimused näitasid, et mitte üksnes elementaarsed,

⁷ I. P. Pavlov, Täielik teoste kogu, III köide, teine raamat, lk. 322 (vene k.).

vaid ka kõige keerukamad psüühilised protsessid ja nähtused kujutavad enesest psüühilist külge neis nähtustes, mida füsioloogia uurib kui kõrgema närvitegevuse nähtusi.

I. P. Pavlov tõestas eksperimentaalselt, et aistingute füsioloogiliseks aluseks on välisärrituse energia muundumine närvienergiaks. Sellega põhjendas I. P. Pavlov loodusteaduslikust küljest seda V. I. Lenini geniaalset määratlust, et aisting on „... välisärrituse energia muundumine teadvuse faktiks“.⁸

I. P. Pavlov avastas assotsiatsioonide füsioloogilise külje, tõestas, et assotsiatsioonide aluseks on ajukoore erinevate piirkondade vahel tekkivad ajutised seosed. Assotsiatsioonid kujutavad enesest ajukoore ajutiste seoste psüühilist külge. Seejuures tuleb märkida, et pavlovlik ajutise seose mõiste on laiem kui assotsiatsiooni mõiste nn. „traditsioonilises psühholoogias“, s. t. vanas Pavlovi-eelses psühholoogias ja tänapäeva kodanlikus psühholoogias. „Traditsiooniline psühholoogia“ nimetab assotsiatsioonideks ainult kujutluste ja ideede seoseid, pavlovlik assotsiatsiooni mõiste aga on palju laiem, haarates peale aistingute, tajude, kujutluste ja mõtete seoste ka tahte protsesside, emotsioonide jne. seoseid.

Siit järgneb, et I. P. Pavlovi õpetus kõrgemast närvitegevusest tegi kindlaks assotsiatsioonide füsioloogilise aluse, avas assotsiatsioonide materiaalse külje, andis loodusteadusliku aluse assotsiatsioonide õigeks mõistmiseks ning laiendas ja süvendas oluliselt assotsiatsioonide mõistet.

On täiesti ilmne, et pavlovlik assotsiatsiooni mõiste lükkab ümber idealistliku psühholoogia seisukoha, mille pooldajad vaatlevad assotsiatsiooni kui „puhtpsüühilist“ nähtust, „hinge“ tegevuse avaldust. I. P. Pavlovi õpetus lükkab täielikult ümber ka vulgaarse mehhanisismi seisukoha, mille propageerijad käsitavad assotsiatsiooni kui üksteisest isoleeritud psüühiliste elementide mehaanilist, aritmeetilist summat ega tunnusta mingit kvalitatiivset erinevust assotsiatsiooni ja selle üksikute elementide vahel.

I. P. Pavlov tõestas, et tervikuline peegeldus objektiivse maailma nähtustest tekib sel viisil, et üksikud elementaarsed peegeldused ühinevad keerukateks kompleksideks, millel on elementidega võrreldes uus, kõrgem kvaliteet.

I. P. Pavlov tõestas samuti, et inimese assotsiatsioonid erinevad oluliselt kõrgemate loomade assotsiatsioonidest. Loomade assotsiatsioonid baseeruvad ainult esimesel signaalsüsteemil ja kujutavad enesest seoseid konkreetsete nähtuste ja esemete peegelduste vahel, s. t. kõrgemate loomade kõige keerukamad assotsiatsioonid on elementaarse, primitiivse, nn. esemelise mõtlemise algnähtused.

Inimese assotsiatsioonid aga baseeruvad nii esimesel signaalsüsteemil (mis on inimesel kõrgemal arenemistasemel kui loomadel) kui ka — ja see on eriti oluline — teisel signaalsüsteemil. Inimese assotsiatsioonides ühinevad tervikuliseks peegelduseks mitte üksnes esemete ja nähtuste otsesed konkreetsete üksikpeegeldused, vaid ka üldistatud, abstraheeritud peegeldused — mõisted, kategooriad jne. Need assotsiatsioonid on järelikult kvalitatiivselt kõrgemat liiki seosed ja sellistena moodustavad nad olulise osa inimese teoreetilises,

⁸ V. I. Lenin, Teosed, 14. köide, lk. 38 (eesti k.).

teaduslikus mõtlemises, objektiivse maailma sügavalt teaduslikus tunnetamises, aga samuti ka kunstilises tunnetamises ja kujutamises.

I. P. Pavlov avastas analüüsi ja sünteesi füsioloogilise külje ja kirjeldas üksikasjaliselt neid kõrgema närvitegevuse protsesse ja nähtusi, mis on inimese mõtlemise nende ülitähtsate operatsioonide füsioloogiliseks aluseks. Suur füsioloog tõestas, et sünteesi füsioloogiliseks aluseks on ajutiste seoste tekkimine, generalisatsioon, ärritusprotsessi irradiatsioon, pidurduse kontsentreerumine ja positiivne induktsioon; analüüsi füsioloogilise aluse aga moodustavad sellised kõrgema närvitegevuse protsessid ja nähtused, nagu diferentseeriv pidurdus, ajutiste seoste katkestamine, ärrituse kontsentreerumine, pidurduse irradiatsioon, negatiivne induktsioon jne.

I. P. Pavlov avastas temperamendi füsioloogilise aluse ja tõestas, et see psüühiliste omaduste ja tunnuste kompleks, mida psühholoog nimetab temperamendiks, on füsioloogilisest küljest kõrgema närvitegevuse tüüp. Esmakordselt teaduse ajaloos avastas I. P. Pavlov loodusteadusliku meetodi loomade ja inimese kõrgema närvitegevuse tüübi (temperamendi) uurimiseks, tegi kindlaks need objektiivsed põhiomadused, mis iseloomustavad temperamenti. Nendeks põhiomadusteks on ärritus- ja pidurdusprotsesside tugevus, liikuvus (elastsus) ja vastastikune suhe (tasakaalustatus või tasakaalustamatus). Kui meil on tegemist indiviidiga, kellel mõlemad kõrgema närvitegevuse põhiprotsessid — ärritus ja pidurdus — on ühtviisi tugevad, seejuures väga liikuvad ning vastastikku tasakaalustatud, siis on meil tegemist nn. sangviinilise temperamendiga. Flegmaatilise temperamendi füsioloogiliseks küljeks on närvitegevuse põhiprotsesside tugevus ja tasakaalustatus, seejuures aga vähene liikuvus (s. t. „pikatoimelisus“). Koleerilist temperamenti tuleb füsioloogilisest küljest iseloomustada kui sellist kõrgema närvitegevuse tüüpi, kus nii ärritus- kui ka pidurdusprotsessid on tugevad ja hästi liikuvad, kuid tasakaalustamatud, ülekaaluga ärritusprotsesside poolel. Melanhoolne temperament baseerub kõrgema närvitegevuse protsesside nõrkusel, kusjuures need protsessid võivad olla tasakaalustatud või tasakaalustamatud (tavalliselt ülekaaluga pidurduse poolel). Melanhooliku närviprotsesside liikuvus võib olla ühtedel juhtumitel küllalt elav, teistel juhtudel aga üsna aeglane jne.

Sellest nähtub, et I. P. Pavlov selgitas, millistest närvisüsteemi ja aju omadustest on tingitud need neli temperamendi tüüpi, mis olid empiiriliselt kirjeldatud juba antiikse orjandusliku ühiskonna tingimustes elanud õpetlaste poolt, kuid mille tõeline olemus oli jäänud avastamata kuni suure vene füsioloogi tööde ilmumiseni.

Akadeemik Pavlov näitas ühtlasi, et kõrgema närvitegevuse tüüpe (temperamente) võib olla palju rohkem kui need neli tüüpi:

„Arvestamata gradatsioonid ja võttes ainult äärmised juhtumid, mõlemate protsesside kõikumise piirid: tugevuse ja nõrkuse, võrd- suse ja ebavõrdsuse, labiilsuse ja inertsuse, saame juba kaheksa kombinatsiooni, kaheksa võimalikku kompleksi närvisüsteemi omadusi, tema kaheksa tüüpi. Kui lisada, et tasakaalustamatuse puhul võib üle- kaal kuuluda üldiselt öeldes nii ärritus- kui ka pidurdusprotsessile, aga liikuvuse suhtes võib inertsus või labiilsus olla nii ühe kui teise protsessi omaduseks, siis ulatub võimalike kombinatsioonide arv juba

kahekümne neljani. Ja võttes lõppeks ainult kõige jämedamad gradatsioonid kõigi kolme põhiomaduse suhtes, suurendame me ainuüksi juba sellega võimalike kombinatsioonide arvu erakordselt.⁹

I. P. Pavlov rõhutas korduvalt, et kõrgema närvitegevuse tüüp sõltub mitte üksnes närvisüsteemi ja selle kõrgeima keskuse — ajukoore — sünnipärastest omadustest, vaid ka neist omadustest, mis ajus välja kujunevad individuaalse elu vältel, s. t. kõrgema närvitegevuse tüüp sõltub ka kasvatamisest ja õpetamisest nende sõnade kõige laiemas mõttes.

Äärmiselt oluline on I. P. Pavlovi õpetus inimese kõrgema närvitegevuse tüüpide jaotusest esimese ja teise signaalsüsteemi omavaheliste suhete alusel. Pavlov avastas, et on olemas selline inimeste tüüp, kellel on ülekaalus esimene signaalsüsteem, kelle mõtlemine toimub järelikult eeskätt elavate kujundite abil. Seda tüüpi nimetas I. P. Pavlov kunstnikutüübiks. Teist tüüpi iseloomustab teise signaalsüsteemi tugev ülekaal esimese signaalsüsteemi üle, järelikult on selle tüübi juures tugevas ülekaalus mõtlemine abstraktsete mõistete ja kategooriate alusel. Seda tüüpi nimetas Pavlov mõtlejatüübiks. Peale nende kahe on veel kolmas tüüp, kellel mõlemad signaalsüsteemid on tugevasti arenenud ning seejuures omavahel hästi tasakaalustatud. Seda tüüpi nimetab I. P. Pavlov keskmiseks tüübiks ja rõhutab, et seda tüüpi inimestel on kõrgelt arenenud võimed nii teaduslikuks tööks kui ka kunstiliseks loominguks.

Pavlovi õpetus inimese kõrgema närvitegevuse tüüpidest on loodusteaduslikuks aluseks dialektilis-materialistlikule käsitusele andekusest kui psüühilisest nähtusest. Pavlovi õpetuse alusel on täiesti selge, et andekus ei ole mingisugune salapärase „hinge“ omadus, vaid üks kõrgema närvitegevuse tüüpi psüühilistest külgedest.

Oma eksperimentaalsete uurimustega rebis I. P. Pavlov saladuskatte sellistelt psüühilistelt nähtustelt, nagu instinktid, emotsioonid, „intuitsioon“, unenäod, hüpnoos jne. ja tõestas, et neis nähtustes ei ole midagi salapärast, vaid nad kujutavad endast mitmesuguseid ajutegevuse nähtusi, mis on niisama kättesaadavad objektiiivsele uurimisele, nagu aistingud, tajud, assotsiatsioonid, analüüsi- ja sünteesiprotsessid jne.

* * *

Kõrgema närvitegevuse eksperimentaalse uurimise alusel lahendas I. P. Pavlov sellise äärmiselt tähtsa probleemi, nagu seda on küsimus psüühiliste funktsioonide lokalisatsioonist ajus.

Selle küsimuse valdkonnas oli enne Pavlovit käibel rida ebateaduslikke hüpoteese. Nii näiteks oli olemas hüpotees, mille kohaselt aju kujutab enesest mingit agregaati üksikutest organitest, milledest igaüks on mingi psüühilise funktsiooni kandjaks. Iga psüühiline nähtus või omadus peab selle hüpoteesi kohaselt olema mingi rangelt piiratud ning võrdlemisi väikese ulatusega ajuosa funktsioon. Sellest lähtudes oletati, et ajus on „mäluorgan“, „kunstilise andekuse organ“ jne. Oletati samuti, et iga selline „organ“ põhjustab teatavaid iseärasusi kolju ehituses ja et järelikult selle alusel saab kolju välise vaatluse

⁹ I. P. Pavlov, Täielik teoste kogu, III köide, teine raamat, lk. 268 (vene k.).

abil kindlaks teha inimese psüühilist palet. See nn. frenoloogiline teooria püüdis „põhjendada“ nn. „psühhofüüsulist parallelismi“, s. t. idealistlikku ning metafüüsulist psühholoogilist teooriat.

XVIII sajandi 40. aastais tekkis teine niisama ebateaduslik teooria, mille autorid väitsid, et aju kujutab enesest mingit homogeenset massi, mille erinevad piirkonnad ei oma mingeid erifunktsioone, s. t. pole olemas mingit psüühiliste protsesside lokalisatsiooni, vaid psüühika on kogu ajumassi funktsioon „üldse“.

Rida õpetlasi, nagu Broca, Fritsch, Hitzig jt. tegid kindlaks, et ajukoos on kindlasti olemas teatavad keskused, mis juhivad organismi liigutusi. Nad selgitasid samuti, et teatavate ajuosade vigastus toob kaasa teatavate meelte tegevuse katkemise. Kuid küsimus sellest, kus on lokaliseeritud sellised psüühilised protsessid, nagu mõtlemine, emotsioonid jne., jäi lahendamata kuni I. P. Pavlovi tööde ilmumiseni.

I. P. Pavlov tõestas eksperimentaalsete ja kliiniliste uurimuste alusel, et kõrgemas närvitegevuses etendab otsustavat osa suuraju koor, kuid tähtis osa kuulub ka koorealustele keskustele. Seejuures ei funktsioneeriks üksikud keskused mitte omaette ning üksteisest lahus, vaid tihedas seoses üksteisega, moodustades ühtse süsteemi.

I. P. Pavlov avastas, et põhilist osa etendavad kõrgemas närvitegevuses nn. analüsaatorid. Analüsaator koosneb kolmest põhilisest osast, esiteks perifeerne osa ehk retseptor (meeleorganid jne.), teiseks närvikiud, mis seovad retseptorit ajukoorega, kolmandaks tsentraalne osa, s. t. teatav ajukoore piirkond.

Analüsaator võtab vastu ärrituse välismaailmast (ja organismist enesest), transformeerib välisärrituse energia närvienergiaks. Aistingute tekkimiseks on vajalik, et kõik analüsaatori osad oleksid korras, kusjuures otsustav osa kuulub analüsaatori tsentraalsele osale, s. t. ajukoos asuvale keskusele, ilma mille tegevuseta aisting ei teki ega ulatu teadvusse, hoolimata sellest, et välisärritus kutsus esile meeleorgani erutuse ja see erutus kandus närvi mööda ajusse.

Pavlovi eksperimentaalsed uurimused tõestasid, et suuraju koor koosneb peamiselt analüsaatorite keskustest. Iga analüsaatori keskusel on peamine osa, eriline tsoon, mis kujutab enesest tihedat ajurakkude kogumit, mis täidavad vastavale analüsaatorile iseloomustavat ülesannet. Selle peamise tsooni ümber levivad üsna kaugele laialipillatud rakud, mis täidavad sedasama ülesannet. Nende laialipillatud rakkude olemasoluga seletab I. P. Pavlov asendusfunktsiooni, s. t. niisugust nähtust, et mõni aeg pärast seda, kui eksperimentaalselt purustati teatava analüsaatori kesktsoon, taastub teataval määral selle analüsaatori tegevus. Selline tegevuse taastumine pärast analüsaatori kesktsooni hävitamist on võimalik ainult selle tõttu, et kesktsoonist eemal asuvad rakud võtavad eneste peale nende funktsioonide täitmise, mida täitsid vareminki kesktsooni rakud.

Eksperimentaalsed uurimused näitasid, et needsamad ajukoore rakud, mis moodustavad analüsaatorite tsentrid, täidavad ka kõiki muid kõrgema närvitegevuse funktsioone.

Peale nende keskuste ei ole ajus järelikult mingisuguseid erilisi keskusi kõrgemate psüühiliste funktsioonide jaoks. See tähendab, et analüsaatorite keskused täidavad ka mõtlemise funktsioone, nad on tahteprotsesside ja emotsioonide organiks jne.

Füsioloogilisest küljest kujutavad nad endast ajutisi seoseid ajukoore erinevate osade vahel. Sõltuvalt sellest, mis millega assotsieerub, kujutab üks assotsiatsioon enesest ajutist funktsionaalset seost teatavate konkreetsete ajukoore osade vahel, tema anatoomiliseks aluseks on ühed teatavad ajukoore rakkude rühmad. Mingi teine assotsiatsioon aga tekib teiste ajukoore osade ajutise funktsionaalse seostumise baasil, tal on järelikult teine anatoomiline alus jne. Ükskõik milline ajukoore osa võib seosesse astuda ükskõik millise teise osaga, järelikult on olemas võimalus lõpmatu hulga assotsiatsioonide tekkimiseks, kusjuures iga konkreetne assotsiatsioon omab konkreetset materiaalselt substraati nende ajukoore rakkude näol, mis antud konkreetsel juhul on seostatud, s. t. mis võtavad osa antud konkreetse tingitud refleksi moodustumisest. Mis aga puutub antud indiviidi assotsiatsioonide kogusummasse, siis on selle anatoomiliseks substraadiks äärmiselt rohkearvulised ajurakkude rühmad, teisiti öeldes — praktiliselt kogu suuraju koor.

Sama põhimõtte on kehtiv ka selliste psüühiliste protsesside suhtes, nagu analüüs ja süntees. Milline tahes seda tüüpi protsess moodustab psüühilise külje teatavale kõrgema närvitegevuse protsessile ja tema orgaaniliseks, anatoomiliseks aluseks on teatavad ajukoore osad. Analüüsi- ja sünteesiprotsesside kogusumma aga ei baseeru mingil kitsal piiratud ajukoore osal, vaid tema substraadiks on praktiliselt kogu ajukoore kui tervik.

Kõigest sellest järgneb, et Pavlovi õpetuse kohaselt on aju kui psüühika organ tõesti ühtne tervik nii anatoomilises kui ka füsioloogilises (funktsionaalses) mõttes, struktuuri ja dünaamika ühtsuse mõttes. Aju ei ole (anatoomilisest küljest) üksikute eraldatud osade mehaaniline summa, samuti nagu tema üldine funktsioon ei ole üksikute omaette toimivate funktsioonide mehaaniline summa, vaid ta on igas mõttes dialektiline tervik. Seejuures ei upu aju anatoomilise struktuuri üksikosad ega nende funktsioonid üldises struktuuris ja üldises funktsioonis, ei kaota oma erilmet, vaid omavad oma konkreetset tähtsust ning kohta selles tervikklikkuses.

Pavlovi teooria kõrgema närvitegevuse lokalisatsiooni kohta annab ainuõige loodusteadusliku lahenduse küsimusele sellest, kuidas psüühilised protsessid ja nähtused sõltuvad aju struktuurist. Psühholoogia võib olla tõeline teadus ainult sel juhul, kui ta toetub sellele teooriale ja sellest lähtudes käsitleb probleeme, mis on seotud psüühiliste protsesside lokalisatsiooniga.

* *
*

Uheks kõige olulisematest küsimustest I. P. Pavlovi õpetuses on küsimus selle kohta, kuidas kõrgemate loomade ja inimese kõrgem närvitegevus suhtub objektiivsesse materiaalsesse maailma. Pavlovi õpetuses on see küsimus asetatud ja lahendatud kui füsioloogiline probleem, kuid seejuures on sellel küsimusel ühtlasi sügav filosoofiline ja psühholoogiline sisu.

Filosoofilises suhtes on siin jutt filosoofia põhiküsimuse (s. t. materia ja teadvuse suhte küsimuse) teise poole (s. t. maailma tun-

netatavuse küsimuse) lahendamise loodusteaduslikust alusest. Psühholoogilisest küljest aga on käesoleval juhul tegemist probleemi „objektiivne materiaalne maailm ja psüühika“ loodusteadusliku lahendusega.

Teadusliku psühholoogia üheks ülesandeks on uurida psüühilisi protsesse kui objektiivse maailma peegeldusi. See ülesanne sisaldab endas kaht momenti, mis on lahutamatu seotud teineteisega.

Esiteks, iga psüühilist nähtust tuleb vaadelda kui peegeldusprotsessi. Seejuures on selge, et peegeldusprotsess sõltub peegelduse objektist (looduse ja ühiskonna nähtustest), samuti ka peegeldusorgani tegevusest (s. t. meeleanorganite, närvisüsteemi, aju tegevusest).

Siit järgneb, et psüühika uurimisel on vaja kindlaks teha, millised nähtused objektiivses maailmas kutsuvad esile psüühilisi nähtusi ja kuidas seejuures funktsioneerivad meeleanorganid, närvisüsteem ja selle kõrgeim keskus, aju.

Teiseks, iga psüühilist nähtust tuleb käsitleda kui peegeldusprotsessi tulemust.

Selles mõttes on iga psüühiline peegeldus siisu poolest pilt, kopia, äratõmme, mille originaaliks on looduse ja ühiskonna nähtused, vormi poolest aga on iga psüühiline peegeldus ühest küljest teatav aju funktsionaalne seisund, teisest küljest aga teatav psüühiline seisund.

Siit järgneb vajadus uurida neid aju funktsionaalseid seisundeid, mis moodustavad psüühiliste nähtuste materiaalse aluse ja mis tekiavad, muutuvad ja kaovad olenevalt välismaailma objektide mõjust.

I. P. Pavlov tõestas, et mingisugune psüühika ei ole võimalik ilma välisärritusteta. Kui aju isoleerida välisärritustest, ei funktsioneerita psüühika organina. Selle fakti kindlakstegemisega tõestas ja põhjendas I. P. Pavlov loodusteaduslikust küljest seda marksistlik-leninliku filosoofia põhilauset, et psüühika on objektiivse maailma peegeldus. See fakt lükkab otsustavalt ümber need metafüüsilis-idealistslikud „teooriad“, mis väidavad, nagu oleks psüühika mingi omaette iseseisev nähtus, mingi isiksuse immanentne omadus.

I. P. Pavlov avastas psüühiliste protsesside ja nähtuste konkreetsed mehhanismid, s. t. objektiivse maailma psüühilise peegeldamise „tehniloogilise külje“ ja tõestas, et sellest küljest on kõik psüühilised protsessid refleksid, s. t. kõrgemate loomade ja inimese seaduspäraseid reaktsioonid välismaailmast tulevatele ärritustele.

Eksperimentaalsete uurimuste alusel selgitas Pavlov, et mõnede psüühiliste nähtuste aluseks on tingimatud refleksid, kuid rõhuv enam psüühilisi nähtusi on tingitud reflekside psüühiliseks küljeks. Inimese psüühikas etendavad otsustavat osa tingitud refleksid, mis kuuluvad teise signaalsüsteemi valdkonda. Need refleksid domineerivad, valitsevad inimesel esimese signaalsüsteemi tingitud reflekside ja tingimatute reflekside üle, annavad neile uue tähenduse võrreldes selle tähendusega, mis neil refleksidel on loomariigi kõrgemate esindajate elus.

Seejuures aga on ka inimese psüühika, alates kõige lihtsamatest nähtustest ning lõpetades kõige komplitseeritumate nähtustega, põhjuslikult tingitud objektiivse maailma toimest ajusse, kusjuures kõik psüühilised nähtused ja protsessid ilma ühegi erandita on objektiivselt seaduspäraseid protsessid.

Tuleb eriliselt alla kriipsutada, et psüühilised nähtused ja protsessid ei ole Pavlovi õpetuse kohaselt passiivse peegelduse aktid, vaid neil on aktiivne iseloom. Seejuures aga on psüühiliste nähtuste ja protsesside aktiivsus tingitud objektiivsetest põhjustest.

Sellest järgneb, et Pavlovi õpetus lükkab otsustavalt ümber idealistliku „tahtevabaduse“ teooria ja põhjendab loodusteaduslikust küljest seda marksismi-leninismi põhilauset, mille kohaselt inimese aktiivne tegevus sõltub objektiivsetest põhjustest, s. t. ühiskondliku elu ja looduse protsessidest.

Rida psühholooge, Pavlovi õpetuse vastaseid, väitis, et see õpetus püüdvat psüühilisi nähtusi suruda skeemi „stiimul — reaktsioon“ alla ja olevat sama, mis nn. biheivioristide „teooria“.

Tuleb kõige otsustavamalt alla kriipsutada, et selline väide on täiesti alusetu ja kujutab enesest kas võhiklikkuse või sihiliku võltsimise produkti. Pavlovi õpetusel ei ole midagi ühist biheiviorismiga.

Biheiviorism on äärmiselt vulgaarne mehhanistlik ebateaduslik „teooria“, mis eitab psüühika aktiivset osa inimese individuaalses ja ühiskondlikus elus. Biheiviorism on kodanliku „teaduse“ roiskumise produkt, üks imperialistide ideoloogilistest relvadest, mille abil imperialistlikud ekspluataatorid tahavad muuta inimest robotiks, sõnakuulelikuks automaadiks, tahtetuks orjaks, kes täidaks vastuhakkamatult oma rõhujate käske.

Pavlovi õpetus on aga dialektilis-materialistlik, sügavalt teaduslik teooria psüühika materiaalistest alustest, loodusteaduslik õpetus, mis avab sügavalt inimese psüühika tõelised objektiivsed seaduspärasused. Pavlovi õpetusel on määratu suur tähtsus vaimse töö tervishoiu alal. Pavlovi õpetuse alusel on võimalik arendada ja kasvatada inimese psüühikas neid omadusi, mis on vajalikud kommunismi ehitajaile.

I. P. Pavlovi tees selle kohta, et psüühilised protsessid kujutavad endast inimese seaduspäraseid vastuseid välisärritustele, ei ühtu mingil viisil biheivioristide vormeliga „stiimul — reaktsioon“.

Termin „välisärritus“ omab Pavlovi õpetuses äärmiselt avarat ning rikast sisu. See termin hõlmab ükskõik milliseid objektiivse maailma nähtusi, mis võivad mõju avaldada inimese või looma meeleorganitele ja närvisüsteemile. Loomade suhtes tähendab „välisärritus“ loodusnähtuste mõju (koduloomade suhtes haarab „välisärrituse“ mõiste muidugi ka inimese tegevust). Inimese suhtes hõlmab termin „välisärritus“ peale loodusnähtuste veel kõiki ühiskondliku elu nähtusi, kusjuures just viimased etendavad inimese psüühikas otsustavat osa.

Pavlovlik termin „välisärritus“ tähendab järelikult sedasama, mida teiste sõnadega nimetatakse psüühika objektiks ning allikaks kõige laiemas mõttes.

On täiesti selge, et „välisärritus“ kui termin tähistab sisuliselt hoopis midagi muud kui biheivioristide „stiimul“, mille all mõeldakse äärmiselt vulgaarselt-mehhanistlikult käsitatavat välist tõuget.

Pavlovlik termin „seaduspärane vastus“ hõlmab mitte üksnes kõige lihtsamaid tingimatuid reflekse, vaid ka meeleorganite, närvisüsteemi ja selle kõrgeima keskuse, aju, kõige keerukamaid funktsioone, inimese teadliku, aktiivse elutegevuse kõiki avaldusi, nii füsioloogilisi, psühholoogilisi kui ka ühiskondlik-ajaloolisi.

Biheivioristlik termin „reaktsioon“ aga tähendab mingit pimedat, mehhanistlikku, automaatset, primitiivselt kitsast reaktsiooni välisele tõukele, s. t. biheivioristide „reaktsioon“ on midagi masina liikumise taolist ja mitte metafoorilises, vaid otseses mõttes.

Samastada pavlovliku „seaduspärasuse vastuse“ mõiste biheivioristide „reaktsiooni“ mõistega tähendab kas äärmist vähiklikkust või sihilikku laimu ja võltsimist.

Täiesti väär on ka selline arvamus, nagu tähendaks Pavlovi õpetus psühholoogia „biologiseerimist“ ja selle fakti eitamist, et inimese psüühika on ühiskondlik-ajaloolise arenemise produkt ja inimeste ühiskondliku olemise peegeldus.

Psühholoogiat biologiseerivad mitmesugused kodanlikud ebateaduslikud ning reaktsioonilised „teooriad“, nagu seda on nn. antropoloogiline koolkond (Kretšmeri pooldajad), rassiteooria autorid, nn. psühhoanalüüs (freudism) jne.

Pavlovi õpetusel ei ole midagi ühist nende kodanlike reaktsiooniliste „teooriatega“, vastupidi — Pavlovi õpetus lükkab otsustavalt ümber need imperialismi lakeide reaktsioonilised väljamõeldised.

I. P. Pavlov ei ole kunagi ega kuskil eitanud seda fakti, et inimese psüühika sisu määrab inimese ühiskondlik elu, vastupidi, ta on korduvalt rõhutanud oma teostes, et nimelt ühiskondlik elu on see, mis määrab inimese psüühika arenemise. Kuid I. P. Pavlov oli füsioloog ja ta ei seadnud enese ette ülesannet uurida spetsiaalselt inimese psüühika sotsiaalset külge. Tema uurimisala haaras neid ajutegevuse nähtusi ja protsesse, mille abil teostub objektiivse maailma peegeldamine inimese teadvuses. Inimese psüühika sotsiaalne tingitus ei tühista seda fakti, et psüühika on aju funktsioon. Vastupidi — ilma aju tegevuseta poleks mingisugune objektiivse maailma peegeldus üldse võimalik.

I. P. Pavlov rõhutas oma töödes korduvalt, et inimese psüühika sisu määravad ühiskondliku miljöö tegurid.

Käsitledes teise signaalsüsteemi tekkimist ja arenemist rõhutas I. P. Pavlov, et see oli tingitud inimeste tootmistevõimest. Siit järgneb, et Pavlov oli veendunud, et mitte üksnes psüühika sisu, vaid ka tähtsaimate psüühiliste nähtuste vorm on põhjuslikult tingitud inimese ühiskondlik-ajaloolisest arenemisest.

Oma suhteid ühiskondlikesse tingimustesse teostab ja tunnetab inimese aju abil. Järelikult peab selle organi tegevuse uurimine välja selgitama, kuidas ja milliste objektiivsete seaduste põhjal see toimub, millised protsessid seejuures toimuvad ajus.

Koondades oma peamise tähelepanu nimelt kõrgema närvitegevuse uurimisele, ei vaadelnud I. P. Pavlov seda tegevust kui mingit isoleeritud nähtust. Ta rõhutas alati, et kõrgemat närvitegevust tuleb uurida tihedas seoses nende põhjustega, mis seda tegevust esile kutsuvad.

Loomade psüühika objektiks ja allikaks on loodus, inimese psüühika objektiks ja allikaks aga loodus ja ühiskond. Kuna Pavlovi õpetus lähtub nõudest, et peegeldusprotsesse ja nende tulemusi tuleb uurida lahatamatus seoses peegelduse objektiga, siis järgneb siit, et Pavlovi õpetus ei eita vajadust uurida psüühilisi nähtusi ja protsesse kui ühiskondliku elu peegeldusi, vaid vastupidi, lähtub sellest ja peab võimatuks vaadelda inimese psüühikat kui lihtsat bioloogilist nähtust. See tähendab, et Pavlovi õpetus ei biologiseeri inimese psüühikat, ei eita selle ühiskondlik-ajaloolist tingitust, vaid viib loodustea-

duslikest positsioonidest lähtudes sisuliselt sellesama nõudeni, mida esitab marksistlik-leninlik õpetus filosoofilistest ja sotsioloogilistest positsioonidest lähtudes, nimelt selle nõudeni, et inimese psüühilisi protsesse ja nähtusi tuleb uurida kui ühiskondlik-ajaloolise ja loodusliku arenemise produkte, kui ühiskonna ja looduse peegeldusi, kui aju funktsioone, kui vahendit, mille abil inimene mitte üksnes kohaneb ühiskondlikele ja looduslikele tingimustele, vaid ka muudab loodust ja ühiskonda inimese huvides.

Siit järgneb omakorda, et sügavalt eksivad need psühholoogid, kes arvavad, et psühholoogia ees seisab dilemma — millele toetuda, kas pavlovlikule õpetusele või marksismile-leninismile. Selline küsimuse asetus on sügavalt ekslik ja võib tuleneda ainult selle fakti mittemõistmisest, et Pavlovi õpetus ei ole vastuolus marksismi-leninismiga, samuti nagu marksismi-leninismi õpetus ei ole vastuolus Pavlovi teooriaga, vaid vastupidi — marksistlik-leninlik õpetus nõuab psüühiliste protsesside ja nähtuste igakülgset uurimist, kaasa arvatud psüühika kui aju funktsiooni uurimine, ja järelikult Pavlovi õpetus, mis kujutab enesest probleemi „mateeria ja psüühika“ loodusteaduslikku lahendust, kuulub ühtsesse marksistlik-leninlikku psühholoogiasse kui selle loodusteaduslik alus.

Tšernõševski romaani „Mida teha?“ käsitlemise küsimusi.

(24. juulil k. a. möödus 125 a. N. G. Tšernõševski sünnist.)

K. LEHT,

Tallinna 2. Keskkooli eesti keele ja kirjanduse õpetaja.

N. G. Tšernõševski romaan „Mida teha?“ on kirjaniku-revolutsionääri ühiskondlik-poliitiliste ja kirjanduskriitiliste vaadete kunstiliseks peegelduseks, 60—70-ndate aastate vene revolutsioonilise demokraatia võitlusprogrammiks. Romaan tähistab nii ideelise sisu kui ka kunstilise teostuse poolest uut saavutust vene kirjanduses. Veendunud revolutsionäärina ja materialistina ning andeka kunstnikuna käsitles Tšernõševski romaanis oma ajajärgu aktuaalseid probleeme oma kaasaegsetest sügavamalt ja ulatuslikumalt, lõi kangelaste kujud, kes said eesrindliku ühiskondliku mõtte kandjaiks ja revolutsioonilise võitluse innustajaiks mitte ainult 60—70-ndail aastail, vaid ka hiljem, proletaarse revolutsiooni eest võitleva põlvkonna kasvatamisel. Tšernõševski romaan on etendanud ja etendab hindamatut osa ka meie päevil, kommunistliku põlvkonna kasvatamisel, nõukogude inimese moraalse palge kujundamisel. Seepärast on selge, et Tšernõševski elu, võitluse ja kirjandusliku tegevuse käsitlemisele, aga eriti romaani „Mida teha?“ põhjalikule analüüsimisele tuleb kirjanduse õpetajail osutada tõsiselt tähelepanu.

Asudes käsitlema Tšernõševski romaani tuleb õpilastele meenutada (soovitav kordavate küsimuste kaudu) 50—70-ndate aastate kirjandusliku liikumise põhijooni, eriti teravat kirjanduslikku poleemikat liberaalide ja revolutsioonilis-demokraatliku leeri vahel, mis sai alguse Tšernõševski väitekirjast „Künsti esteetilised suhted tege-likkusega“ (1855), hoogustus Dobroljubovi kirjanduskriitiliste artiklite ilmumisega, muutus järsult teravamaks ja ulatuslikumaks seoses klassivõitluse teravnemisega talurahva-reformi eelõhtul ja jõudis haripunkti romaani „Mida teha?“ ilmumisega 1863. a. Tuleb meenutada Tšernõševski kui revolutsioonilise demokraadi, väljapaistva juhi erilist osa selles võitluses. Lühidalt tuleks selgitada ka romaani ilmumislugu. Tšernõševski alustas romaani kirjutamist Petropavlovski kindluses 14. detsembril 1862. a. ja lõpetas 4. aprillil 1863. a. Oodates tsaarivalitsuse poolt provotseeritavat „süüdistust“, taludes mehiselt kõiki vanglaelu raskusi, kirjutas Tšernõševski vähem kui nelja kuuga suurepärase võitleva teose. Need daatumid ja asjaolud näitavad õpilastele kõige eredamalt loomingulist jõudu ja revolutsionäärile omast tahtea ja eesmärgikindlust, mida Tšernõševski osutas teose kirjutamisel.

Tšernõševski lahendas oma romaanis küsimuse, mille lahendamiseks ei olnud suutelised aadlikud-kirjanikud: ta lõi kaasaegsele sugupõlvele edasiviivad, võitlusele innustavad kujud „uute inimeste“ näol, kuid veel enam — Tšernõševski andis esimesena vene kirjanduses jõulise ja kaasakiskuva revolutsionääri kuju Rahmetovi näol. Nende inimeste elu ja võitluse taustal kerkivad romaanis esile Tšernõševski epohhi põhiküsimused: võitlus sotsiaalse ebavõrdsuse vastu, naise vabastamine perekondlikust despotismist, temale hariduse andmine, uus suhtumine töösse, iganenud moraalsete tõekspidamiste kummutamine, ühiskondliku elu ümberkorraldamine, revolutsiooniline võitlus. See on romaanis käsitletavate probleemide ring, millega õpilasi tuleb kohe alguses tutvustada. Need probleemid dikteeris kirjanikule elu ise. Nende küsimuste lahendamisel lähtub kirjanik elust endast, märkides romaani eessõnas, et „teose kõik väärtused peituvad ainuüksi tema tõepärasuses“. Tuletame siinjuures õpilastele meelde, et elu tõetruu kujutamise teesi lõi Tšernõševski juba oma töös „Kunsti esteetilised suhted tegelikkusega“, märkides, et „poeesia on elu, tegevus (võitlus), kirg“, et kunsti kõrgemaks ülesandeks on olla „elu õpikuks“.

Pärast nende sissejuhatavate küsimuste käsitlemist võib asuda romaani tegelaste analüüsimisele. Teose tegelased tuleb jaotada kolme gruppi:

1) vana maailma — aadli ja väikekodanliku keskkonna esindajad (Rozalskid — Marja Aleksejevna ja tema mees, Storešnikovid — ema ja poeg, Solovtsov jt.); 2) „uued inimesed“: Veera Pavlovna, Lopuhov ja Kirsanov ja 3) „eriline inimene“, revolutsionäär Rahmetov.

Romaani süžeeline areng kulgeb eeskätt „uute inimeste“ elu ja tegevust jälgides; nende väljajoonistamisele on kirjanik kõige rohkem tähelepanu osutanud, kuna vana maailma esindajatele on suhteliselt märksa vähem ruumi antud. Kuid see ei tähenda veel seda, et romaani käsitlemisel tohiks nendest üle libiseda või ainult möödaminnes mõne lausega riivata (see viga kipub esinema eeskätt selle tõttu, et õpikus ei ole neile ja üldse vana ja uue maailma vahelisele võitlusele vajalikku tähelepanu osutatud). See tähendaks kitsendada teose sotsiaalset tausta, piirata tema ideelist sisu. Tšernõševski on just kujutanud uute inimeste võrsumist vana rüpest, otsustavat võitlust vana ja uue vahel. Lähtudes vene kriitilise realismi parimatest traditsioonidest annab kirjanik hävitava kriitika kõdunevale aadlikklassile ja kodanliku hundimoraali omandanud väikekodanlikule keskkonnale. Uus on Tšernõševski romaanis see, et siin kujutatakse elu tema revolutsioonilises arengus — näidatakse uue ja elujõulise võitu vana ja iganenu üle. See Tšernõševski romaani väärtuslik joon tuleb õpilastele tingimata avada.

Vana maailma esindajatega puutume kokku romaani kahes esimeses peatükis. Oleks vajalik, et õpilased enne käsitlust need peatükid uuesti läbi loeksid.

Vana maailma esindajatest on kõige selgemalt ja ilmekamalt välja joonistatud väikekodanlikku keskkonda esindav Marja Aleksejevna — Veera Pavlovna ema. Tema kuju on teravalt individualiseeritud, kuid samal ajal sügavalt tüüpiline, koondades endasse väikekodanliku elemendi kõik iseloomulikud jooned. Selle keskkonna juhtlauseks on, nagu näitab Tšernõševski, koguda ükskõik milliste

vahenditega võimalikult palju raha, rabelda välja puuduses sipleva massi hulgast ja jõuda „haljale oksale“. Marja Aleksejevna kuhu iseloomulike joonte väljatoomiseks tuleks õpilaste tähelepanu juhtida järgmistele, teda kujukalt iseloomustavatele momentidele: milliste vahenditega jõudis kozalskite perekond tõusta „haljale oksale“ (s. t. koguda rohkem kui kümme tuhat rubla kapitali); Marja Aleksejevna pihtimus oma tütrele (lk. 34—35)*, mis muide ongi vastuseks eelnevale küsimusele; Marja Aleksejevna suhtumine eri isikuisse (Veerasse, Lopuhhovisse, Storešnikovisse, oma mehesse); Marja Aleksejevna käitumine tütre salajase abiellumise puhul Lopuhhoviga.

Rozalskite perekonnaelu analüüsimisel piitsutab Tšernõševski üldistavalt seda läpastunud õhkkonda, despotismi, silmakirjalikkust ja vaimset tardumust, mis lümmatab inimeses kõik head ja loomulikud tunded. See keskkond meenutab mõnevõrra A. N. Ostrovski „Äikeses“ kujutatud „pimeduseriiki“. Kuid seejuures on tähelepanuväärne, ja sellele on oluline juhtida õpilaste tähelepanu, et Tšernõševski humanism ei luba lõplikult hukka mõista inimest ennast. Sellesama Marja Aleksejevna jaoks, kes türanniseerib kogu perekonda, kelle elu juht-mõtteks on ainult alasti kasusaamise printsiip, jätkub kirjanikul siirast kaastunnet (vt. „Kiidusõna Marja Aleksejevnaale“, 2. ptk., XXIV). Tšernõševski suunab oma protesti teraviku mitte niivõrd inimeste kui ühiskonna vastu. Joobnud Marja Aleksejevna pihtimus tütrele kujuneb valitseva korra halastamatuks paljastamiseks. „Ma tean, Veerake, et teie raamatutes on kirjutatud, et ainult aututel ja halbadel inimestel on maailmas hea elu... Aga raamatutes seisab ka, et kui elada teisiti, siis on vaja kõik hoopis teisiti korraldada, praeguste elukorralduste juures aga ei saa nii elada, nagu nemad käsivad, ja miks nad siis uut korda sisse ei sea?... Aga missugune on vana eluviis? Teie raamatutes on kirjutatud: vana kord on see, — nõõri ja peta“ (lk. 35). Pöördudes Marja Aleksejevna poole märgib kirjanik, et Marja Aleksejevna on halb sellepärast, et „seda nõuab teie olukord, kui aga anda teile teine olukord, siis muutute meelsasti kahjutuks...“. Tšernõševskil jätkub kaastunnet ka „langenud“ ja „põhjalikult rikutud“ prantslanna Julie vastu. Ka tema on olude ja tingimuste ohver, kuid kirjanik oskab leida ja esile tõsta seda head ja õilsat, mis selliseski inimeses on säilinud.

Kujundirikas ja mahlakas on Marja Aleksejevna keel; tema kohati järskudes ja labastes repliikides ja pikemates, ärimehelikult veenvates või siis pateetilistes monoloogides avaldub kogu tema olemus. Ei oleks liigne käsitleda kasvõi paarigi näidet Tšernõševski kunstimeisterlikkuse iseloomustamiseks. „Tohman! Küll aga ropsas, ja veel Veerakese juuresolekul! Asjata puudutasin! Ega vanasõna muidu ütle: ära puuduta saasta, hakkab haisema!“ — nii pöördub ta oma mehe poole. Või teine näide: „Veerake, tule siia! Tahan sind õnnistada enne, kui lähed puhkama, Veerake. Langeta oma peake! Jumal õnnistab sind, Veerake, nagu mina sind õnnistan,“ — räägib Marja Aleksejevna tütrele, kui teda on vaja mõjutada.

Lühidalt, mõne tabava näitega või õpilastele esitatud küsimustega tuleb iseloomustada ka linna-aadli esindajaid — Storešnikovide pere-

* N. Tšernõševski, Mida teha?, Tallinn, 1948, lk. 34—35. Nagu siin, osutatakse ka edaspidi vaid vastavate lehekülgede numbritele.

konda, kelle kaudu antakse kõdunevale aadlikklassile omased jooned: tegevusetus, moraalne laostumine, välisest hiilgusest, iganenud traditsioonidest ja seisuslikest eelarvamustest kramplik kinnihoidmine.

* *
*

Suure tähelepanu ja armastusega kujutab Tšernõševski uusi inimesi, romaani keskseid tegelasi. Nende kujude loomisel lähtus Tšernõševski põhimõttest: anda kaasajale sellised kangelased, kellel isiklikud huvid ja püüded oleksid kooskõlas ühiskonna huvidega. Need on Dobroljubovi määratluse järgi eesrindlikud inimesed, kes oskavad ütelda kaasaegsele noorsoole „vene hingele omases keeles... võimsa sõna: „edasi!““ Nende kujude igakülgne analüüs, nende tegevuse, käitumise, sisemise võitluse jälgimine ja lahtimõtestamine tegevuse arenemises on äärmiselt olulised teose ideelise sisu avamisel. Kaasaegne reaktsiooniline kriitika, tundes hästi Tšernõševski kangelaste suurt ühiskondlikku löögijõudu, asus täie agarusega nende mahategemisele, nimetades neid skeemideks, abstraktseteks kujudeks. Meie ülesandeks on näidata tänapäeva noorsoole Tšernõševski suurepäraseid inimesi täies valguses.

Millest alustada nende kujude käsitlemist?

Kõigepealt on vajalik õpilastele selgitada, et uute inimeste esilekerkimine raznotšinetsite keskkonnast oli Tšernõševski ajajärgule tüüpiline ja seaduspärane protsess. Seda tingis kapitalismi hoogne arenemine, riigi majandusliku elu laienemine ja intensiivistumine, millega seoses kasvas vajadus uue kaadri järele kõigil elualadel. Just raznotšinetsid olid sel perioodil need, kes murdsid tee hariduse juurde, said ühiskonnale vajalikeks ja muutusid ühiskondlikus elus arvestatavaks jõuks. Raznotšinetsi kuju oli vene kirjanduses leidnud käsitlemist juba enne Tšernõševskit. (Tuletame õpilastele meelde Stolzi romaanist „Obломov“, Bazarovit romaanist „Isad ja pojad“). Kuid millise osatähtsuse, tegevuse suuna ja maailmavaate sai üks või teine teoste tegelastest, see olenes juba kirjaniku maailmavaatest. Tšernõševski kui revolutsiooniline demokraat esitab oma kangelased ühiskondliku elu ümberkorraldajatena, kes on valmis kogu jõu andma võitluseks rahva vabaduse ja õnne eest, kes on võimelised kasvatama ja kaasa haarama ka teisi. Sellele uuele tüübile annab Tšernõševski romaanis järgmise iseloomustuse: „See tüüp tekkis meil alles hiljuti. Varem kuulutasid tema tulekut ainult üksikud isikud; nemad olid erandiks ja tundsid endid nagu erandid kunagi üksildastena ja jõuetuina, ning... muutusid romantiliseks või fantaseerisid; see tähendab, et neil polnud võimalik evida selle tüübi peamisi jooni, nimelt külma praktilisust, ühtlust ja kaalutlevat tegevust ning tegevat arukust.“ (lk. 212). Järelikult — valides romaani kujudeks inimesed raznotšinetsite keskkonnast, toetus ta uuele, kasvavale ja tugevnevale ühiskondlikule jõule.

Tšernõševski epohhi põletavamaid küsimusi oli naise vabastamine perekondlikust despotismist, naisele hariduse ja ühiskondlikuks tegevuseks õiguste andmise küsimus. See on revolutsioonilise demokraatia programmilisi nõudeid, millest Tšernõševski oma romaanis ei saa

nud mööda minna. „Meie jaoks on vormiliselt suletud peaaegu kõik teed avalikku ellu. Praktiliselt on meile suletud väga paljud — õieti peaaegu kõik — isegi neist ühiskondliku tegevuse teedest, millele ei ole ette pandud vormilisi tõkkeid. Kõigist elualadest on meile võimaldatud tegutseda ainult ühel kitsal perekonnaelu alal, olla perekonnaliige, ja see on ka kõik,“ — nii iseloomustab Veera Pavlovna naise olukorda tolelaegses ühiskonnas.

Naise vabastamise küsimuse lahendab Tšernõševski oma romaanis eeskätt Veera Pavlovna ja Katja Polozova kujude kaudu. Veera Pavlovna elu ja tegevuse jälgimine alates lapsepõlvest kuni teise abieluni ongi õieti teose süzeeliseks teljeks, temaga seob kirjanik kõik teose olulisemad probleemid. Veera kuju elulisus ja kunstiline veenvus avalduvad selles, et Tšernõševski kujutab teda arenemises, jälgib tema vaimset kasvu, vaadete kujunemist, aga samuti hingelisi elamusi teose sündmustiku taustal.

Veera kuju lahtimõtestamisel tuleb õpilastele kõigepealt meenutada selle keskkonna iseloomulikke jooni, milles kulgesid tema lapsepõlv ja noorusaastad. Selle keskkonna taustal paistavad selgelt välja Veerale juba noorpõlves iseloomulikud jooned: julge vastuhakkamine perekonnas valitsevale despotismile, inimeste õige hindamise oskus, vaadete iseseisvus ja mõtete sügavus. Ümbritseva elu eitavate külgede terane jälgimine viib Veera juba varakult sotsiaalse ebavõrdsuse tunnetamiseni: „... ma ise olen ka mõelnud sellele, et neid (s. o. vaeseid ja rõhutuid — K. L.) tulevikus ei ole; aga mil viisil see toimub, seda ma ei suutnud seletada, ütelge, kuidas?“, räägib ta Lopuhhovile nende esimesel jutuaJamisel. Ei ole raske mõista, et otsustavaks sõlm-punktiks Veera Pavlovna elus kujuneb tutvumine Lopuhhoviga: see vallandab Veera vaimse arenemise ja juhib ta ühiskondliku tegevuse juurde. Tegevusih ja vabadusearmastus — need on peamised Veera arenemist stimuleerivad tegurid. Veera pretensioonid elu vastu ei ole mitte ainult tema pretensioonid, vaid paljude tema ajajärgu naiste pretensioonid. Veera esineb korduvalt isikuvabaduse nõudega, mis kõlab kirgliku üleskutsena: „Ma ei soovi valitseda ega kellelegi alluda... tahan olla vaba... ei taha piirata kellegi vabadust ja tahan ka ise olla vaba.“

Veera huvide ring avardub järsult pärast lülitumist aktiivsesse ühiskondlikku tegevusse; suurt edasiarendavat mõju avaldab suhtlemine Lopuhhovi ja tema seltsimeestega. Veera Pavlovna astub võitlusse selle eest, et tulevikus ei oleks enam vaeseid, nagu ta unistas noorpõlves (õmblustöökojaasutamine). Ilmnevad Veera iseloomu uued jooned: organiseerimis- ja juhtimisoskus, oskus kohelda inimesi, armastus loova ja üldkasuliku töö vastu. Veera Pavlovna asetab oma veendumused julgesti vastu valitsevale moraalile ja iganevad eelarvamustele. Tema perekondliku elu aluseks saab isikuvabaduse nõue, hingelise kooskõla ja üksteise täieliku mõistmise taotlemine.

Kuid Veera Pavlovna kuju jääks ühekülgseks, kui me näitame teda ainult kirjaniku ideede kandjana. Veera on kokkuvõttes siiski elav, tugeva, kuni detailideni väljajoonistatud isikupära ja sügava tundeeluga inimene. Õpilastele tulebki avada kogu tema huvide, kalduvuste ja sisemiste elamuste ring. Osutub, et Veera armastab muusikat, armastab tantsida, väljasõite organiseerida; osutub, et Veerale on

isiklikus elus omased mitmed pisinõrkusedki (näit. harjumus hommikuti diivanil lamada). Tšernõševskile omase vaimukusega antud kõrvalepõikes „Kõrvalekaldumine sinisukkade juurde“ naerab kirjanik välja naise („sinisuka“), kes „... arutleb iseteadvalt mõttetu liialdusega kirjanduslikest või teaduslikest küsimustest, millest ta mõhkugi aru ei saa, ja ta arutleb mitte sellepärast, et oleks ise nende vastu hüvi tundnud, vaid ainult selleks, et pisut hoobelda oma tarkusega (millega loodus teda muide ei ole varustanud), oma kõrgete püüdlustega (mida temas on niisama palju kui toolis, millel ta istub) ja oma haridusega (mida tal on niisama palju kui papagoil)“ (lk. 382). Veera Pavlovna ei tule arvata selliste naiste hulka; tema ühiskondlikul tegevusel ja vaadetel on reaalne sisu ja kindel eesmärk. Veerale paralleelseks kujuks on romaanis Katja Polozova; neid ühendavad samad huvid ja taotlused, kuid mõlemale on kirjanik andnud individuaalsed erijooned.

Pärast Veera Pavlovna kuju lahtimõtestamist on soovitav anda koduseks ülesandeks (kas suuliselt või kirjalikult) Veera Pavlovna karakteristika klassis koostatud plaani järgi. Toome allpool näidisplaani (võetud A. A. Ozerova teosest „Н. Г. Чернышевский. Пособие для учителей средней школы“).

I. Veera Pavlovna kuju.

1. Päritolu.
2. Perekondlik olukord, kasvatus, õpingud.
3. Olukorra mõju iseloomu kujunemisele:
 - a) harjumine töö ja puudusega,
 - b) varane tutvumine elu eitavate külgedega, kriitiline suhtumine neisse.
4. Lugemise mõju.
5. Veera Pavlovna iseloomu põhilised jooned, tema püüdlused ja huvid:
 - a)
 - b)
 - c)
6. Lopuhhoviga kohtumise tähtsus.
7. Veera Pavlovna tegevus.

II. Veera Pavlovna ja eelneva kirjanduse naiskujud.

III. Veera Pavlovna ja meie nõukogude naised. (I osa 5. punkt jaotage alapunktideks).

Sellise plaani järgi karakteristika koostamine on mitmekordselt kasulik. Ta juhendab õpilast kirjanduslikku kuju loogiliselt analüüsimä, sunnib õpilast iseseisvalt teose kallal töötama.

Pärast Veera Pavlovna kuju üksikasjalist analüüsi osutub mõnevõrra lihtsamaks ka Lopuhhovi ja Kirsanovi kujude lahtimõtestamine, kuna õpilastele on juba selged „uute inimeste“ üldised kontuurid. Käsitlust tuleks alustada Lopuhhovi ja Kirsanovi elu ja tegevuse ühiste joonte vaatlusega. Sellele küsimusele leiavad õpilased vastuse romaani II ptk. teisest osast, kus kirjanik jutustab oma kangelaste päritolust, võitlusest raskete majanduslike oludega hariduse omandamisel ja kiindumusest teaduslikusse töösse. Edasi juhime õpilaste tähelepanu III ptk. kaheksandale osale; selles antud paralleelne karakteristika lisab Lopuhhovile ja Kirsanovile uusi ühiseid jooni, näidates neid energiliste, suure teovõimega ja sihikindlate inimestena. Samas peatükis jutustab kirjanik kahest iseloomulikust juhtumist oma kangelaste elus: Lopuhhovi kokkupõrkest tänaval tähtsa isan-

daga ja Kirsanovi kokkupõrkest voltäriaanlase lese ja tema pojaga. Nii ühe kui teise värvikalt antud episoodiga näitab kirjanik oma kangela julgust ja otsustavust vastulöögiks kõigile, kes söändavad kuidagi riivata nende eneseväarikust.

Lopuhhovit ja Kirsanovit seob sügav sõprus, mis tugineb mitte ainult ühistele teaduslikele huvidele ja tegevusele; neid ühendab ka ühine maailmavaade, mille aluseks on materialistlik filosoofia ja veendumus ühiskondliku elu ümberkorraldamise vajadusest. Nad ei ole kitsarinnalised kabinetiteadlased, vaid võtavad aktiivselt osa ühiskondlikust võitlusest; nad on tihedalt seotud revolutsiooniliselt häälestatud üliõpilastega (vaidlused materialistliku filosoofia, eetika, majandusteaduse jne. teemadel) ning Rahmetovi kaudu revolutsionääride juhtiva ringiga. Iseloomulik on näiteks see, et Kirsanov juhtis Rahmetovi revolutsioonilisele teele, Lopuhhov täidab hiljem välismaal viibides Rahmetovilt saadud ülesandeid. Seega on nad inimesed, kes võitluseks ühiskonna õnne eest annavad kogu oma jõu.

Lopuhhov ja Kirsanov on uued inimesed ka moraalsete omaduste poolest. Nende moraalse palge iseloomustavaks jooneks on — nagu nimetab Tšernõševski — „mõistlik egoism“. Selle mõiste lahtimõtestamisel on vaja õpilasi juhendada. Tšernõševski arusaamine egoismist on lahutamatu seotud kaasaja ühiskondlike vastuoludega, inimese rõhutatud ja allasurutud olukorraga selles ühiskonnas. „Egoist“ tähendas Tšernõševskile inimest, kes kõigis oma tegudes ja püüdlustes lähtus oma vajaduste rahuldamisest ja õnne saavutamisest. „Egoist on siin vastandatud isikule, kelles on surutud maha tema inimväärsus, passiivsele, alistuvale, kuulekale inimesele.“* Egoism, kui seda õigesti mõista, on täielik isikuvabadus, märkis Pissarev. Lühidalt — sõnal „egoism“ oli Tšernõševski ajal revolutsiooniline sisu, ta oli isikuvabaduse sünonüümiks. Kuid Tšernõševski ei aseta isiklike huve kõrgemale üldistest, ühiskondlikest huvidest, vaid püüab leida mõistlikku kooskõla nende vahel. Romaanist leiame selle kohta rea näiteid. Õmblustöökoja asutamisest ja selle edasisest käekäigust ei võta osa ainult Veera Pavlovna, sellele elab ja aitab kaasa ilma isikliku kasusaamise kaalutluseta tema sõprade ja mõttekaaslaste ring, sest nad näevad selles üldkasulikku ettevõtet. Rahmetov süüdistab teravalt Veera Pavlovnat, kui see isikliku elu huvides tahab taanduda õmblustöökoja juhtimisest. Lopuhhov loobub Veera Pavlovna päästmiseks teaduslikust karjäärist, kuid ei pea seda mingiks eneseohverdamiseks. Nii Lopuhhov kui Kirsanov pühendavad palju aega ja tähelepanu noortele üliõpilastele, et „kaasa aidata vaimse elu, õilsa meele ja energia arendamisele minu noortes sõprades“.

Uute inimeste moraalseid jooni iseloomustab kõige paremast küljest humaanne ja osavõtlik suhtumine kaasinimestesse (näiteks „Krjukova jutustus“), taktitundeline ja tähelepanelik inimeste kohtlemine. Need uued moraalsed tõekspidamised on aluseks ka perekondlikes suhetes.

Tšernõševski on korduvalt rõhutanud, et Veera Pavlovna, Lopuhhovi ja Kirsanovi kujudes ei tohi lugeja näha erilisi inimesi, kes oleksid „jumal teab kui ülevad ja kaunihiigelised, et ma ei saa kujutella neist midagi kõrgemat ja paremat, et nad on ideaalsed inimesed!“

* N. Tšernõševski, Valitud teosed I, lk 46.

Vastupidi — kirjanik märgib, et „minu peategelased ei kujuta endast põrmugi mingeid ideaale, vaid on inimesed, kes ei ületa oma tüübi üldist taset...“. Kuid kirjanik lisab siiski juurde, et inimesed, kes peavad tõepoolest tema kangelasi „tavalisteks nagu melegi“, „kujutavad endast siiski veel publiku vähemikku. Tema enamik on ikka veel palju madalam sellest tüübist“. See kirjaniku viide kriipsutab alla seda, et tema kangelased — nagu märgib ka romaani alapealkiri — olid tõepoolest uued inimesed, kellest kaasaeg võis õppida ja eeskuju võtta.

Tšernõševski tõstis oma uutes inimestes esile ühelt poolt nende ühiskondliku olemuse, kuid jälgis tähelepanelikult ka nende isiklikku elu ja oskas luua kindlalt väljajoonistatud isikupäraga, kunstiliselt terviklikud kujud, kes oma kauni sisemaailmaga, õilsate tegude ja mõtetega haaravad sügavalt kaasa ka tänapäeva nõukogude inimest.

Uute inimeste kujude analüüsi lõpetades tuleks neid veel võrdlevalt käsitleda Bazarovi kujuga Turgenevi romaanist „Isad ja pojad“. See on soodus võimalus kontrollimiseks, kuivõrd õpilased on nende kujude põhiolemust mõistnud. Selleks piisab kahe põhiküsimuse esitamisest, nimelt: Mis on ühist Tšernõševski uutes inimestes ja Bazarovis? Mis suhtes seisavad Tšernõševski kangelased Bazarovist kõrgemal?

* *
*

Järgnevalt on loogiline siirduda Rahmetovi, „erilise inimese“, võitleja ja revolutsionääri käsitlemisele. Rahmetov ei ole romaani tegevusega otseselt seotud, ta esineb põhiliselt ainult peatükis „Iseäralik inimene“, kuid tema kaudu väljendab kirjanik teose kõige tähtsama idee: ühiskonna revolutsioonilise ümberkujundamise idee. Seetõttu ei saa pidada Rahmetovit mitte ainult tähtsaks kujuks romaanis, vaid romaani keskseks kujuks. Õpilastele on vajalik juba ette teatada, et kirjanik ei võinud Rahmetovist ja kõigest sellest, mis on seotud tema revolutsioonilise tegevusega, kirjutada otseselt. Allegooria, esimesel pilgul tähtsusetuina tunduvad vihjed ja vahemärkused, poleemika lugejaga — see kõik on kogu romaanile, aga eriti peatükile „Iseäralik inimene“ iseloomustavaks jooneks, ning seetõttu tuleb õpilastelt nõuda selle peatüki veelkordset tähelepanelikku läbilugemist.

Rahmetovil on palju ühiseid jooni õpilastele juba tuttavate uute inimestega, nagu materialistlik maailmavaade, terav mõistus, mehisus, püsivus. Ka tema juhindub oma moraalsetes tõekspidamistes „mõistliku egoismi“ printsiibist. Kuid Tšernõševski tõmbab siiski kindla piiri Rahmetovi ja uute inimeste vahele. Rahmetovi kujus on teravalt esile toodud tema revolutsiooniline tegevus, kõik muu, s. o. kogu isiklik elu jääb tagaplaanile. Tunnete ja kirgede võitmiseks, nendest täielikuks ülesaamiseks tuleb tal pidada visa võitlust, mis ulatub range asketismini. Lopuhhovi, Kirsanovi ja Veera Pavlovna elus on isiklikul elul suur erikaal. Nemad ei ole erilised kangelased ega juhid, vaid — nagu kirjanik on korduvalt rõhutanud — tavalised ausad inimesed, kuigi kohusetruud ja valmis ennastohverdavaiks tegudeks, kui seda nõuavad üldsuse huvid. Kuid Rahmetov on juht, Veera Pavlovna sõnade järgi „teine tõug“, kes „sulavad üldise üritusega nii

kokku, et see on nendele vajaduseks, mis täidab kogu nende elu. Nendele ta koguni asendab isiklikku elu". See on oluline ja põhiline erinevus Rahmetovi ja uute inimeste vahel.

Rahmetovi kui revolutsionääri jõud avaldub tema tugevates sidemetes rahvahulkadega. Tšernõševski oli veendunud, et mitte üksikud revolutsionäärid, vaid rahva laiad hulgad määravad ajaloo käiku ja seepärast ta ongi Rahmetovi kujus selle joone teravalt välja toonud. Rahva elutingimuste tundmaõppimine on Rahmetovi revolutsioonilises tegevuses kesksel kohal; ta jälgib rahva elu vahetult, rahva seas töötades ja rännates, ja mitte ainult Venemaa ulatuses, vaid ka teistes maades.

Püüd lihtrahvast paremini tundma õppida, austus lihtsa inimese vastu mõjutab ka Rahmetovi isiklikku elu. (Rahmetov sööb ainult seda, mida võib endale lubada lihtne inimene; riietub lihtrahva järgi jne.) Rahva elutingimuste igakülgne tundmaõppimine ja põhjalik teoreetiline ettevalmistus veenavad Rahmetovit lõplikult selles, et valitsevat korda on võimalik muuta ainult ühel teel — revolutsiooni teel.

Rahmetovi revolutsioonilise tegevuse kirjeldamisel kasutab kirjanik, nagu juba märgitud, palju allegooriat, kaudseid vihjeid, jätab mitmedki asjaolud lugeja otsustada, kuid tähelepanelikumal jälgimisel saame tema tegevuse kohta siiski palju huvitavat ja konkreetset materjali. Kõigepealt — Rahmetov ei tegutse üksinda. Kuigi kirjanik rõhutab Rahmetovi tüübi vähest esinemist, selgub romaanist, et tema ümber seisab terve revolutsionääride ring, kes range konspiratsiooni tingimustes valmistuvad revolutsiooniliseks tõusuks. Rahmetovil on tähtsad, salajased kohtumised kindlates punktides, kus teda mõnikord asendavad tema tuttavad, „kes on talle andunud kogu hingega ja vaikivad kui haud“. Nagu teada, on Rahmetovil tihedad sidemed ka Lopuhhovi ja Kirsanoviga. Kirjanik rõhutab Lopuhhovi tegevuse laiahaardelisust. Romaanis on vihjatud tema sidemetele teiste riikidega, eriti Inglismaaga, mis tõestab, et Rahmetov ei piiranud oma revolutsioonilist tegevust kitsalt rahvuslike raamidega.

Rahmetovit käsitledes näitab õpetaja teda kui revolutsionääri, tõstab välja tema revolutsioonilise tegevuse põhijooni, ja see ongi õigusstatud, sest revolutsiooniline tegevus moodustab tema põhiolemuse. Kuid Tšernõševski on selgelt rõhutanud, et Rahmetovis ei ole tavali-sele inimesele omased tunded, kalduvused ja nõrkused välja surnud; ta oskab neid ainult raudse tahtega vaos hoida. See on selgelt välja toodud Rahmetovi kõneluses Veera Pavlovnaga ja sellele tuleb õpilaste tähelepanu juhtida.

Veera Pavlovnale, nagu teistelegi, tundub Rahmetov esialgu kuu-vana, igavana, isegi süngena; elades üle sügavat hingelist heitlust näeb ta Rahmetovi vääramatus loogikas osavõtmatust. Kuid vestluse arenedes selgub, et Rahmetov aitas siiski oma paindumatu loogikaga saavutada Veeral hingelise tasakaalu, ja veel enam — osutus, et Rahmetov „... polegi päris „sünge koletis“, vastupidi, kui ta mõne meeldiva tegevuse juures unustab oma muremõtted, oma põletava kurbuse, siis teeb ta ka nalja ja ajab lõbusat juttu; ent ta ütleb vaid, et see õnnestub temal väga harva; ta seletab: mu meel on küll kibe, et see mul nii harva õnnestub, mulle ei tee see sugugi head meelt, et olen „sünge koletis“, aga mis seal teha, kui juba asjaolud on sellised, et

inimene, kes nii palavalt nagu mina armastab headust, ei või olla teistsugune kui sünge koletis; kui poleks olnud seda, ütleb ta, siis naljatakse, naeraks, laulaks ja tantsiks, võib-olla kogu päeva* (lk. 329). Tuleb välja, et välise karmi koore all on tegelikult õilis süda, mis armastab headust ja millest hõõgub tõelist humanismi.

Rahmetovi kuju käsitlese lõpuks märgib õpetaja, et Rahmetov äratas kaasajal erakordselt suurt elevust: tal oli tuliseid austajaid ja sõpru, kuid ka kõige õelamaid vaenlasi. Tema tuliseks pooldajaks sai eesrindlik noorsugu, kes võttis ta endale õpetajaks ja eeskujuks; tema vaenlasteks aga olid need, kelle vastu Rahmetov võitles — need olid vana ühiskonnakorra pooldajad, igat liiki reaktionärid. Rahmetov on ja jääb suureks eeskujuks nõukogude noorsoole.

Tehes kokkuvõtte Tšernõševski positiivsetest kangelistest, tuleb veelkord rõhutada nende elulisust ja tööpärastust. Kirjanik tahtis nendes, temale endale väga südamelähedastes inimestes, kujutada mitte ideaale, abstraktseid skeeme, vaid elavaid, täisverelisi ja jõulisi inimesi, kes kaasaegsele ühiskonnale olid äärmiselt vajalikud. Ega kirjanik asjata rõhuta just Rahmetovi kuju puhul „taipliku lugejaga“ polemiseerides, et „kunstipärastuse esimene nõue seisneb vaat milles: tuleb asju kujutada nii, et lugeja neid näeks nende tõelises olekus“. On teada, et Tšernõševski lõi oma kangelased elavate inimeste eeskujul, kaasaja revolutsioonilise demokraatia ja eesrindliku intelligenti parimate esindajate eeskujul. On teada, et Kirsanovi eeskujuks oli kaasaja eesrindlikumaid teadlasi I. M. Setšenov, Lopuhhovi eeskujuks tema sõber, arst ja ühiskonnategelane P. I. Bokov ning Veera Pavlovna prototüübiks M. A. Bokova-Setšenova; Rahmetovi algkujuks peetakse aga Tšernõševskile tuttavat Saraatovi aadlikku Bahmetjevit. Tšernõševski kangelased ei ole muidugi nende isikute koopiad; nad on sündinud kunstilise loomingu protsessis, kuid elavad eeskujud kaasaja parimate inimeste hulgast olid kirjaniku kunstimeisterlikkusele suurepäraseks ja kaasakiskuvaks materjaliks.

* *
*

Kirjandusteose ideeline sisu peegeldub eeskätt teose kujudes. Analüüsides Tšernõševski romaani tegelasi, kes on kirjaniku ideede kandjaks, toob õpetaja ühtlasi välja teose põhilised ideed. Kuid vaatamata sellele tuleb pärast tegelaste analüüsi anda teose üldisest ideelisest suunast ja probleemide ringist kokkuvõttev käsitlus, mille võib rajada nüüd, kui õpilased teost põhijoontes juba tunnevad, õpetaja poolt antud küsimustele:

1. Kuidas põhjendatakse romaanis ühiskonna ümberkorraldamise vajadust? (Vana ühiskonnakorra kõdunemise kujutamine, sotsiaalse ebavõrdsuse näitamine selles ühiskonnas, suhtumine töösse ja omandisse.)

2. Milliseid ühiskonna ümberkorraldamise teid näitab Tšernõševski oma romaanis? (Kooperatiivsete töökodade organiseerimine kui oluline etapp ühiskonna sotsialistliku ümberkorraldamise suunas; ühiskonna põhjalik ümberkorraldamine võib toimuda ainult revolutsiooni teel.)

3. Millistele klassijõududele pidi Tšernõševski arvates tuginema revolutsiooniline tõus?

4. Kirjeldada tulevikuühiskonda Tšernõševski kujutuses (Veera Pavlovna neljanda unenäo järgi):

a) Eraldada Tšernõševski tulevikuühiskonna pildis need jooned, milles ta on õigesti tabanud elukorraldust kommunistlikus ühiskonnas.

b) Millised jooned on utoopilised? Millega seda seletada?

5. Kuidas lahendatakse romaanis naise vabastamise küsimus perekondlikust ja ühiskondlikust õigusetusest?

6. Millisele põhimõttele on rajatud Tšernõševski uute inimeste perekondlikud suhted?

* * *

*

Tšernõševski romaan ei ole novaatõrlik teos mitte ainult ideelise sisu poolest, vaid ka kunstiliste võtete poolest. Uus sisu nõudis ka uusi kunstilisi vahendeid, nõudis uut vormi. Teosele on omane rida kunstilisi iseärasusi, mis ei ole tingitud mitte ainult tsensuurioludest, vaid kirjaniku püüdest süvendada teose ideelist löögijõudu. Lähtudes oma esteetika põhiteesist, et „ilu on elu“, et kunsti aineks on „üldhuvitav elus“, loob Tšernõševski teose rikkaliku probleemistiku avaraks käsitlemiseks rea uusi, vene kirjanduses seni tundmata kunstilisi võtteid.

Romaan äratab tähelepanu omapärase kompositsiooni poolest. Lopuhhovi arvatava enesetapmisstseeni paigutamisega teose algusse taotleb kirjanik kahte eesmärki: petta tsensuuri (näidata, nagu oleks tegemist tavalise seiklusromaaniga) ja, nagu kirjanik ise märgib, meelitada ligi lihtsameelset lugejat. Edasi kulgeb romaani süzeeline areng rahulikult, jälgides teose kangelaste elusaatust. Kuid romaani põhilis-tesse peatükkidesse on vahele kiilutud alapeatükid (näiteks Veera Pavlovna neli unenägu, „Iseäralik inimene“, „Vestlus taipliku lugejaga ja tema pagendamine“ jt.), ja just nendes alapeatükkides väljenduvadki teose kõige tähtsamad ja revolutsioonilisemad ideed. A. A. Ozerova oma raamatus „N. G. Tšernõševski“ näitab, et teosel on tegelikult kaks kompositsioonilist plaani: „esimeses plaanis on esile tõstetud küll aktuaalsed, kuid tsensuuri poolt enamvähem lubatud probleemid — armastuse, abielu, naise vabastamise probleemid; põhiline teema — revolutsioonilise pöörde, klasside vahelise ebavõrdsuse kaotamise, sotsialismi ülesehitamise teema areneb teises plaanis“.* Seega teenib juba teose ülesehitus ideelise sisu selgema esiletõstmise eesmärki.

Uheks romaani eriliseks jooneks on kirjaniku enda aktiivne osavõtt romaani sündmustest, tema vahetu suhtumine tegelastesse ja lugejasse. Sellised autori sõnavõttud kannavad selgitavat iseloomu, juhendavad lugejat küsimuste mõistmisel, iseloomustavad tegelasi. Kirjaniku otsestes pöördumistes oma kangelaste poole ilmneb siiras osavõtt nende elust, südamlük kaasaelamine nende rõõmudele ja muredele. Sellisteks näideteks on kirjaniku vestlus Veera Pavlovnaga pärast esimest kohtumist Lopuhhoviga (2. ptk., V) või arutlus Rahmetovi-taolistest inimestest (3. ptk., XXIX).

Lugejad jaotab kirjanik kahte ossa: neisse, kes romaanisse suhtuvad huviga ja heatahtlikult, suhtub ka kirjanik sõbralikult — ta õpe-

* A. A. Озерова, Н. Г. Чернышевский, Учпедгиз, 1951, стр. 77.

tab ja suunab neid teose paremaks mõistmiseks; teise osaga, keda Tšernõševski nimetab „taiplikuks lugejaks“, on kirjanik teravas vahekorras. Sellised lugejad saavad tihti tunda Tšernõševski hammustavat satiiri. Poleemilised lahingud „taipliku lugejaga“ on ideelisest küljest väga tähtsad. Seepärast tuleb õpilastele lähemalt selgitada, keda siis õieti mõeldakse „taipliku lugeja“ all. Arutlustes „taipliku lugejaga“ paistab selgesti välja üks joon: vastuolu kirjaniku ja „taipliku lugeja“ vahel, olgu siis jutt suhtumisest Rahmetovi kujusse, naise emantsipatsioonisse, materialistlikusse maailmavaatesse või millessegi muusse. Sellest saab teha ainult ühe järelduse: „taiplik lugeja“ — see on Tšernõševski ideeline vaenlane, keda kirjanik ründab oma romaanis halasamatult ja jõuliselt. „Taiplik lugeja“ on 50—60-ndate aastate liberaalide esindaja, kelle vastu võitlemiseks jäi Tšernõševskil pärast vangistamist ainult üks võimalus — tema romaan.

Mõned iseloomulikud näited peaks õpetaja tooma ka romaani keele iseloomustamiseks. Romaani keel on väga mitmepalgeline. Tšernõševski oskab peene stiilitundega kasutada keelelisi varjundeid eri olukordade ja isikute iseloomustamiseks. Teaduslikes ja teoreetilistes arutlustes on Tšernõševski väljendusviis asjalik ja täpne, kuid siiski ilmekas ja rikas tabavate väljendite poolest; polemiseerimistes „taipliku lugejaga“ — satiiriline ja ründav; seal, kus Tšernõševski arendab mõtteid helgemast tulevikust, on märgata tugevat lüürilist tooni. Eriti mahlakas on vana maailma esindajate Marja Aleksejevna ja Storešnikovi (ema) keel. Romaani keele väljendusrikkusele on kahtlemata kaasa aidanud ka need erilised tingimused, milles ta sündis. Kirjanik pidi lugejale palju ütleva n. ö. „ridade vahelt“ ning otsis selleks uusi väljenduslikke võimalusi. Sellest siis romaanis ohtralt vihjeid, mõistaandmisi, allegoorilisi väljendusi jne.

Märgitud kunstilised iseärasused ei peegelda kaugeltki Tšernõševski kunstimeisterlikkuse kogu rikkust; need on ehk kõige olulisemad, millele tuleks õpilaste tähelepanu juhtida.

Teose käsitlemise lõpetab õpetaja kokkuvõtva hinnangu andmisega teosele, näidates illustreerivate näidete najal tema erakordselt suurt tähtsust kaasajal, samuti revolutsionääride järgneva põlvkonna kasvatamisel.

Majakovski poemi „Vladimir Iljitš Lenin“ käsitlemisest keskkoolis.

(19. juulil k. a. möödus 60 a. V. V. Majakovski sünnist.)

I. SAVOSTJANOV.

Poemi „Vladimir Iljitš Lenin“ käsitlemine on väga tähtsaks etapiks teema „V. V. Majakovski“ läbitöötamisel keskkooli 11. klassis.

See poem avaldab meie koolinoorsoole ülisuurt kasvatuslikku mõju, rikastades teda üllate kommunistlike ideedega ja püstitades ning lahendades rea tähtsaid maailmavaatelisi probleeme.

Enne poemi käsitlemisele asumist antakse õpilastele mõningaid andmeid tema saamisloost.

Mõte kirjutada poem Leninist tekkis Majakovskil juba Vladimir Iljitši eluajal, mida autor märgib oma autobiograafias pealkirja all „1923. aasta“.

Selle parteilise ja rahvaliku teema käsitlemisele asus Majakovski väga suure vastutustunde ja kõrge loomingulise aktiivsusega.

Majakovski ei olnud Leniniga isiklikult tuttav ja oli näinud teda ainult üks kord — Oktoobripöörde ööl Smolnõis, kuid ta oli Lenini töö — Suure Oktoobrirevolutsiooni — õnnelikuks tunnistajaks, mis avas uue ajastu meie maa ja kogu inimkonna ajaloos. Paljude aastate jooksul uuris Majakovski sügavalt ja hoolikalt Vladimir Iljitši geniaalseid töid. Oma poemi luues tugines Majakovski Lenini suure võitluskaaslase ja tema töö jätkaja J. V. Stalini teostele ja väljendus-tele Lenini kohta ning paljudele parteilistele dokumentidele.

Pärast nende lühilandmete esitamist poemi saamisloo kohta siirdub õpetaja poemi enda käsitlemisele.

* *
*

Poem „Vladimir Iljitš Lenin“ on suur ajaloolis-revolutsiooniline kunstimeos. Uhtlasi on see Majakovski poem sotsialistliku realismi eeskujuks poeesias.

Põhilisteks meetoditeks poemi käsitlemisel on meie arvates poemi teksti kommenteeriv lugemine,¹ vestlus loetu üle ja õpetaja ettekanne. Poemi käsitlemisel kasutab õpetaja õpilaste teadmisi Venemaa ja kogu maailma revolutsioonilise liikumise ajaloost, Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei ajaloost ning Lenini ja Stalini teoste alalt.

¹ Eestikeelses tõlkes on senini ilmunud ainult katkeid poemist.

Poeemi käsitlemise kasvatuslik ja metoodiline ülesanne seisneb selles, et poeemi ideelist ja kunstilist sisu ei tule õpetajal õpetada, vaid sellest peavad õpilased ise sügavalt aru saama ja selle kindlasti omandama. Seepärast on tähtis, et poeemi lugemise ja analüüsimise tulemusi poeemi käsitlemise kõigil astmeil õpetaja poolt hoolikalt kontrollitaks ja kinnistataks.

* *

*

Missuguseid küsimusi tuleks valgustada poeemi käsitlemisel? Oleme arvamisel, et poeemi käsitlemise plaan võiks olla järgmine:

1. Poeemi teema ja idee.
2. Poeemi kujud.
3. Poeemi kompositsioon, žanr ja stiil.
4. Poeemi ideelis-kunstiline tähtsus.

Püüame allpool neid küsimusi lühidalt valgustada.

Poeemi „Vladimir Iljitš Lenin“ teemaks on Lenini isiku ja tema töö kujutamine.

Poeemi põhiliseks ideeks on Lenini, inimkonna suurima geeniuse, kommunistliku partei looja ja organiseerija, meie maa ja kogu maailma töörahva juhi, maailmas esimese sotsialistliku riigi ja ühiskonna looja isiku ja töö surematust.

Poeemi kujud. Poem avab kogu täielikkuse ja konkreetsega Lenini kui juhi ja inimese kuju. Lenini kuju on poemis lahutamatult seotud tema poolt loodud kommunistliku parteiga ja temale piiritult truu nõukogude rahvaga. Partei ja rahva isikus kõneleb poeet ise, kelle kuju kui tõsise nõukogude patrioodi ja tõelise sotsialistliku humanisti kuju tõuseb meie ette poemis täies suuruses.

Poeemi kompositsioon tuleneb tema ideelisest sisust. Poem koosneb sissejuhatausest ja kolmest osast.

Sissejuhatauses avab Majakovski poeemi idee: näidata Lenini isiku ja tema töö surematust.

Poeemi esimeses osas esitab autor algul Lenini kui inimese ja juhi portreest omataolise eskiisi, ent seejärel — Lenini eelloo.

Poeemi teine, tsentraalne osa avab Lenini töö suuruse.

Kolmas osa kujutab üldrahvalikku leina Lenini surma puhul ja venab, et Lenini isik ja töö on surematud.

Poeemi žanr ja stiil vastavad tema teemale ja ideele. Poeemi „Vladimir Iljitš Lenin“ võib defineerida kui heroilist ajaloolis-revolutsioonilist eepilist kunstiteost, mis on kantud parteilisusest ja rahvalikkusest. Poem kannab lüürilis-eepilist iseloomu. Monumentaalne eepiline jutustus seostub poemis revolutsioonilise lüürikaga.

Poeemi ideelis-kunstilise tähtsuse määravad tema teema ja idee üllus, tema parteilisus ja rahvalikkus, tema sisu ja vormi orgaaniline ühtsus, mis kõik kokku teevad poeemi surematuks.

Niisugused on need põhilised küsimused, mida tuleb valgustada poeemi käsitlemisel 11. klassis?

Selgitanud endale poeemi käsitlemise ideelis-kasvatusliku ülesande, mis on lahutamatu poeemi käsitlemise tunnetuslikest ja hariduslikest ülesandest, peab õpetaja ise valima tee, mis kindlustaks ülimal määral nende ülesannete teostamist.

Lenini kuju tuleb avada lugemise ja analüüsimise protsessis, et õpilased saaksid ammendavalt materjali üldistavateks järeldusteks.

Keskne teema — Lenin ja ta töö — tuleb poemi käsitlemise protsessis sügavalt ja igakülgset avada. Siis selguvad õpilastele poemi edaspidisel käsitlemisel iseendast teemad: Lenin ja töölisklass, Lenin ja partei, Lenin ja rahvas, ning nende tähtsus. Sõlmteemaks, mis seob mitmeid teisi põhilisi teemasid, on teema: Lenin ja revolutsioon.

Erilist tähelepanu poemi analüüsimisel tuleb pöörata tema historisimile. Seejuures on vaja õpilastele konkreetselt näidata, kuidas Majakovski valgustab dialektilis-materialistlikult ajaloolisi ja revolutsioonilisi sündmusi ning ühiskondlikke ja majanduslikke protsesse.

Poeemi kunstilist analüüsi ja hinnangut ei tohi eraldada poemi ideelise sisu analüüsist ja hinnangust.

Suure tähtsusega on lõpuks ka küsimus, mis iseloomu ja ulatusega on õpilaste iseseisev töö poemi käsitlemise puhul. Kuigi poemi käsitlemisel juhtiv osa kuulub õpetajale, ei järgne sellest, nagu võiks poemi käsitleda üksnes õpetaja ettekande näol. Siirdumine õpetaja ettekandelt vestlusele on vajalik kõikjal, kui selleks pind on ette valmistatud. Paremaile lugejaile klassis on otstarbekohane anda ülesandeks katkete ettelugemist poemist.

Õpilaste iseseisvat tööd nõuab koduülesannete täitmine. Õpilastele pakub suurt huvi võrrelda Lenini iseloomustusi, mille on andnud J. V. Stalin, M. Gorki ja V. Majakovski.

Poeemi käsitlemise lõppetapiks on õpilaste ettevalmistus ulatuslikuks suuliseks vastuseks teemal: Lenini kui juhi ja inimese iseloomustus, ent samuti ülesanne töötada läbi eespool märgitud teemad: Lenin ja töölisklass, Lenin ja partei, Lenin ja rahvas ning Lenin ja revolutsioon.

Õpilaste iseseisvast tööst teeb õpetaja kokkuvõtte ja annab sellele hinnangu.

Pärast poemi käsitlemist tuleks anda õpilastele kirjand (eelistatavalt kodukirjand) teemal: V. I. Lenini kuju Majakovski teoseis.

Asume nüüd poemi üksikute osade käsitlemisele.

* * *

„Vladimir Iljitš Lenin“. Poeem. Juba see lakooniline pealkiri kõneleb suurest teemast. Alapealkiri „Venemaa Kommunistlikule Parteile pühendan“ avab autori kavatsuse luua teos, mis on parteiline ideelt ja teemalt.

Juba pealkirjast võime järeldada, et Majakovski kujutab Leninit kommunistliku partei ja kogu rahva juhina.

Pärast niisugust lühikest seletust asub õpetaja poemi lugemisele ja kommenteerimisele.

Время — начинаю про Ленина рассказ. On aeg — alustan Leninist jutustust.

Nii lihtsalt ja pidulikult kõlavad poemi esimesed read.

Asudes suure eepilise teema juurde, milleks on jutustus Lenini isikust ja tema tööst, kõneleb Majakovski ka endast. Ja lõpetanud lühikesse sissejuhatuse poemile, hüüab Majakovski kirgliku veendumusega:

Ленин
и теперь
живеет всех живых.
Наше знание,
сила
и оружие.

Lenin
on ka nüüd
elavam kõigist elavaist.
Meie teadmine,
jõud
ja relv.

Need read on Majakovski poetiliste loosungite suurepäraseks näiteks, mis jäävad meelde kogu eluks.

Käsitletud sissejuhatuse viimastes ridades alatist ja elavat sidet juhi ja rahva vahel, alustab Majakovski esimest osa mõtisklustega igapäevaste inimeste igapäevastest asjadest. Mõistagi pole siin juttu olesklejaist, vaid lihtsaist igapäevaseist inimesist, kes suhtuvad kriitiliselt oma käitumisse ja püüavad ennast analüüsida.

Edasi kuuleme sellest, missugust määratud osa etendas suur Lenin Majakovski enda elutee valikul. Kõneldes endast kõneleb Majakovski ühtlasi kõigi nõukogude inimeste nimel.

Lenini portreed joonistades kõneleb autor eelkõige Lenini tõelisest targast inimlikust ja leninlikult hiiglaslikust laubast kui tööraha juhi geniaalsuse avaldusest.

Geniaalset mõistust nägi Leninis ka Gorki. Ta kirjutab oma mälestustes: „Vladimir Lenin suri . . .

. . . Lenini isikus kaotas maailm inimese, kes kõigi tema kaasaegsete hulgast kehastas geniaalsust kõige eredamal kujul.“

J. V. Stalin oma kõnes „Leninist“ märkis samuti, et teda hämmastas Lenini kõnedes loogika jõud.

Seejärel kõneleb Majakovski leninlikust lihtsusest. Lenini tagasihoidlikkusest ja lihtsusest kõneles J. V. Stalin, kui ta meenutab oma esimest kohtumist Leniniga bolševike konverentsil Tampere 1905. a. detsembris.

Lenini lihtsusest kõneleb ka Gorki: „ . . . Ma küsisin Sormovo tööliselt Dmitri Pavlovilt, missugune on tema arvates Lenini kõige iseloomulikum joon?“

„Lihtsus. Lihtne kui tõde.““

Nii näeme, et J. V. Stalini, A. M. Gorki ja V. V. Majakovski iseloomustused Lenini kohta langevad põhijoontes ühte.

Pole kahtlust, et J. V. Stalini kõne Lenini surma puhul II Üleliidulisel Nõukogude Kongressil 26. jaan. 1924. a., tema kõne „Leninist“ Kremli kursantide õhtul 28. jaanuaril 1924. a. ning tema loengud „Leninismi alustest“, mis ta pidas Sverdlovi ülikoolis ja mis avaldati ajalehes „Pravda“ 1924. a. aprillis ja mais, avaldasid otsustavat mõju Majakovski tööle poeemi kirjutamisel.

Majakovski püüdis selle poole, et öelda Leninist kogu tõde ja öelda nii, et poeemi iga rida ja sõna ulatuksid iga nõukogude inimese mõistuse ja südameni. Majakovski näitab, et tavalised võtted, mida on kasutatud suurte meeste elu kujutamisel, ei ole rakendatavad Lenini puhul. Niisugused epiteedid, nagu prohvet, jumalast saadetu jne. ei anna midagi Lenini kui juhi ja inimese mõistmiseks. Inimesed, kelle suhtes kasutatakse niisuguseid epiteete, ei saa olla lähedased rahvahulkadele, ja Majakovski näitabki, et Lenin, suurim maailma ajaloo tegelaste hulgas, kehastab „kõige maisemat kõigist maakeral kõndinud inimestest“.

Kuigi epiteediga „kõige maisem“ on öeldud palju, pole sellega ometi kõike öeldud, sest maise ja maise vahel on erinevused. Irduda maisest elust ja hõljuda pilvedes pole kommunistile omane. Niisama võõras on kommunistile see, kes elab eesmärgita, perspektiivita. Lenin on suur selle poolest, näitab Majakovski, et tal on ebatavaliselt lai silmaring, et ta on geniaalselt läbinägelik.

Edasi näitab Majakovski, et elus ja suhtlemises inimestega oli Lenin samasugune nagu kõik teisedki inimesed ja et ta armastas palavalt töötavat rahvast. Lakoonilistes lausetes väljendab Majakovski Lenini sotsialistliku humanismi olemust — armastust töörahva ja viha töötajate vaenlaste vastu. Seepärast ongi Lenin nii kallis ja lähedane neile, kellele ta pühendas kogu oma elu. Seepärast ongi nii suur üldrahvalik lein, mille põhjustas Lenini surm.

Seejärel jutustab Majakovski sündmustest kogu maailma ja Venemaa ajaloos, mis eelnesid Lenini sünnile.

Esimese osa alguses, lõpetades sõnadega: „See on kõige inimlikum inimene,“ arendab Majakovski poemi üldist teemat, kuid ühtlasi esitab ta siin nagu visandi Lenini kui juhi ja inimese suurest portreest. Sellele järgneb uus teema — Lenini eellugu.

Enne kui selle juurde asuda, on vaja, et õpilased teeksid ise lühikesse kokkuvõtte poemi ideelisest sisust kuni nende ridadeni.²

* *
*

Poemis esitatud kapitalismi iseloomustuse eesmärgiks on näidata töörahva juhi ilmumise ajaloolist seaduspärasust. Eelkõige peatume ridadel, mis selle teema sisse juhatavad:

Далеко давным, годов за двести, первые про Ленина восходят вести.	Kaugele minevikku aastat paarsada esmakordsed Leninist teated künivad.
---	--

Need sõnad annavad veelgi suurema täpsuse poemi ideele ja näitavad, et teose žanriks on heroiline ajaloolis-revolutsiooniline poem.

Poedi taotlus otsida minevikust, ajaloost vastust küsimusele geniaalse revolutsioonilise tegelase ilmumise kohta osutab Majakovski püüdele põhjendada dialektiliselt ajaloolist seaduspärasust uut, kõrgemat tüüpi juhi esilekerkimise kohta.

Eelkõige kujutab autor neid sotsiaalseid vastuolusid, mida kapitalismi arenemine põhjustab. Ta näitab, et töölisklassis, kelle ees seisab uue maailma ülesehitamise ülesanne, ärkab juba klassiteadvus ja ühtlasi tekib ning süveneb veendumus, et töörahvas ise sünnitab ja kasvatab endale juhi.

Toonud esile kapitalismi progressiivse tähtsuse võrreldes feodalis- miga, näitab Majakovski samas kapitalismi sotsiaalseid vastuolusid: astunud maailma ajaloo areenile eesrindliku klassina, kaotab kodan- lus hiljem progressiivsed jooned. Kindlustanud oma majanduslikud positsioonid, püüdleb kodanlus vallutada ka poliitilist võimu. Kuid sellest on talle veel vähe: kodanlus püüab allutada endale ka kirjan-

² Mõned autorid ei lähtu poemi osadest nii, nagu need Majakovskil esinevad, vaid arvavad esimese osa alguse sissejuhatuse juurde. Pidades kinni Majakovski poolt tehtud jaotusest piirdume sellega, et näitame vaid ideelis-temaatilist seost sissejuhatuse ja esimese osa alguse vahel. Autori märkus.

duse, kunsti, religiooni ja moraali. Kõige selle kaudu näitab Majakovski, et kapitalism on ajaloo poolt hukkamisele määratud.

Seejärel siirdub kirjanik proletariaadi ajaloolise osa käsitlemisele. Orgaanilises seoses proletariaadi võitluse käsitlemisega tekib uus teema — K. Marx ja tema töö. Selle teema puhul on vaja õpilastele seletada, mida Majakovski tahtis ütelda sõnadega: „Kui kaugel on siiski ta elu kujutlustest!“

Kõneleb ju Majakovski Marxist inimestele, kes elavad sotsialismi ehitaval maal. Siin on koht õpilastele jutustada, mis tingimustes elas ja võitles K. Marx ja missuguse kangelasteo sooritas ta kogu inimkonna kasuks, varustades tööliklassi teadusliku kommunismi teooriaga.

Marxi ajaloolise töö võtab Majakovski kokku järgmisse lakoonilisse lausesse:

Маркс	Marx
раскрыл	avastas
истории законы,	ajaloo seadused,
пролетариат	proletariaadi
поставил у руля.	tüürile seadis.

Lenini eelloo juurest siirdub Majakovski Lenini töö käsitlemisele, mis moodustab poeemi keskse osa teema.

Mida annavad sissejuhatus ja poeemi esimene osa Lenini isiku ja tema töö mõistmiseks? Ja mida nimelt ideede ja kujude rikkusest, mis neis osades sisalduvad, peame tegema õpilastele arusaadavaks ja südamelähedaseks?

Suure kunstilise jõuga näitab Majakovski siin oma ideelist kavatsust: joonistada Lenini kui juhi ja inimese elav ning tõepärane kuju. Poedina-rahvatribuunina avas Majakovski neis osades Lenini kui kõrgemat tüüpi juhi kõige põhilisemad omadused. Ta näitas Lenini esilekerkimise ajaloolist tingitust, tema töö ajaloolist seaduspärasust nii rahvuslikus kui ka rahvusvahelises ulatuses.

Lenin kui uut tüüpi juht on kõige tihedamalt seotud rõhutud töörahvaga ja töötajate kõige eesrindlikuma osaga — proletariaadiga. Enamgi — ajalugu ise juhatas Leninile kätte tema ajaloolise kutsu- muse.

Käsitlemise põhimeetodiks on teksti lugemine ja analüüs, mida kohati üksikasjaliselt kommenteeritakse, kusjuures see kommenteerimine omandab sageli vestluse vormi, millest õpilased võtavad kõige aktiivsemalt osa.

Poeemi teksti analüüsimisel tuleb peatuda tema kunstilisel ja žanrilisel omapäral, mida tingib poeemi ideeline sisu. Nii märgime juba poeemi käsitlemise sel etapil ära, et poemis on orgaaniliselt kokku liitunud monumentaalne heroiline ja revolutsiooniline element võimsa lürismiga ja et selle allikaks on poeemi teema enda parteilisus ja rahvalikkus.

* * *

Lenini töö — nii võiks pealkirjastada poeemi teist, keskset osa. See muidugi ei tähenda, nagu muudes osades Majakovski sellest ei kõnelekski, sest Lenini töö on lahutamatu seotud tema isiku ja tema eluga. Valgustades seda põhilist teemat peab Majakovski kinni oma üldisest ideelisest suunast: ta avab Lenini kuju sel teel, et näitab Leninit orgaanilises seoses töötavate hulkadega.

J. V. Stalin iseloomustas Leninit kui „ute masside, inimkonna sügavaimate „alamkihtide“ lihtsate ning harilike hulkade uut juhti“.

Selle iseloomustuse konkretiseerimisega algabki poemi teine osa. Autor näitab, et sügav inimlikkus, lahutamatu side töötavate hulkadega ja võimas loov mõistus — see oligi, mis juhatas Leninile kätte tema kutsumuse elus.

Seejärel kujutab autor Venemaa poliitilist ja majanduslikku olukorda Lenini lapsepõlve ja noorpõlve aegu. Ka siin avaldub Majakovski sügav dialektilis-materialistlik arusaamine küsimusest.

Lühidate, ent täpsete väljendustega käsitleb Majakovski probleemi, kuidas kasvas ja võrsus vene ja maailma proletariaadi juht. See protsess on lahutamatu teisest ülemaailmse tähtsusega protsessist, milleks on Venemaa revolutsioonilise töölisklassi kujunemine. Puudutades seda küsimust jõuab Majakovski loomulikult partei juurde. Värsid, mis Majakovski pühendab kommunistlikule parteile, õpivad õpilased harilikult omal algatusel pähe.

Ja kui Venemaa töölisklassi võitlus oma vabanemise eest lõppes edukalt, siis seepärast, et Lenin lõi töölisklassi eerindliku väesalga, tema revolutsioonilise partei ja juhtis seda parteid, tehes koos selle parteiga läbi kõik revolutsioonilise võitluse etapid.

Autor näitab, et esimese Vene revolutsiooni „mesinädalad“ lõppesid kiiresti, andes aset reaktsiooni märatsustele, mis põhjustas segadust ja kõhkclusi kergeusklike hulgas. Ainult Lenini selge mõistus ja raudne tahe aitasid parteil leida õige tee. Poemist loeme, kuidas Lenin reaktsiooni raskeil aastail koondas töölisklassi bolševistliku partei ümber eelseisvate otsustavate võitluste jaoks.

Esimene Maailmasõda 1914—1918 tähistab uut etappi Venemaa revolutsioonilise liikumise ajaloos. Poemist loeme, kuidas Lenin kutsub üles parteid ja proletariaati, et muuta imperialistlik sõda kodu-sõjaks.

Järgneb Veebruarirevolutsioon... Algul joovastus ja suured lootused, millele aga varsti järgneb rahvahulkade kibe pettumus. Veebruarirevolutsiooni satiirilisele kujutusele järgneb ootamatult hingetatud lürism, kus kirjeldatakse Lenini ajaloolist esinemist soomusauto tornil. Need read, mis on jõulised ja julged kui „revolutsiooni kõrglained“, meenutavad oma selguse ja lihtsusega proosat, kuid ometi on neis kõige sügavam poeesia.

Edasi jutustab Majakovski bolševike partei staabist Kšessinskaja palees, ent seejärel — Kerenski valitsuse õelast kavatsusest aretada Lenin. Varsti kuuleme Lenini ajaloolisest otsusest kukutada viivitamatult Kerenski valitsus.

Nende ridadega, mis on kantud sügavast lürismist, valmistab Majakovski lugejat ette uuele teemale, milleks on Oktoobrirevolutsiooni sündmused.

Kuulus episood „Lenin Smolnõis“ paistab isegi Majakovski parimate luuletuste hulgast välja oma ideelise küpsuse ja kunstilise täiuse poolest.

Oktoobrirevolutsiooni ööl oli Majakovski Smolnõis ja nägi ainuskord oma elus Leninit. Maailma ajaloo kõige väljapaistvam sündmus jättis kirjanikule unustamatu mulje. Pealtnägija täpsusega jutustab Majakovski sündmustest, mis tol ööl Smolnõis aset leidsid.

Need read, milles kujutatakse Lenini ilmumist määratu koridori sügavusest, on jäljendamatuks eeskujuks, kuidas sõnakunstnik välimuse kirjeldamise kaudu suudab tungida geniaalse isiksuse sise- ja välismaailma tema elu niisugusel momendil, kui see isiksus avaldub kõige täielikumalt ja kõige jõulisemalt.

Revolutsiooniliste plahvatuste geeniuks nimetas Leninit tema õpilane ja tema töö jätkaja J. V. Stalin.

Revolutsiooni juht, uute hulkade uus juht Lenin näeb revolutsiooni liivatera — kedagi salkusjuustega sääresidemeis noormeest. Ta teab, et selle ülemaailmse tähtsusega ajaloolise töö sooritamiseks on vajalik ka see inimene ja et ka temale on vajalik Suur Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon. Lenini sotsialistlik humanism avaldub siin jälle erilise jõuga. Selle teema viimased read: „Võim Nõukogudele! Maa talupoegadele! Rahu rahvastele! Leiba näljastele!“ pärinevad sõnasõnalt Leninilt.

Oktoobrirevolutsiooni võidule järgnenud sündmuste käsitlus on rikas mõtete ja erdate kujude poolest. Niisugused on näiteks read, kus kõneldakse Lenini ajaloolisest otsusest Bresti rahulepingu kohta. Lihtsalt ja ilmekalt jutustab Majakovski võitlusest majandusliku laose ja sisemise kontrevolutsiooniga.

Edasi kuuleme üleminekust uuele majanduspoliitikale ja selle tulemustest.

Nii lõpeb poemi keskne osa, mis jutustab Lenini tööst.

* *
*

Poemi kolmas osa jätab sedavõrd sügava mulje ja selle kujud ning ideed on sedavõrd selged, et täiendavaid seletusi peaaegu polegi tarvis. Lugemise käigus juhib õpetaja tähelepanu ühe kuju vaheldumisele teisega, mis kõik kokku moodustavad grandioosse pildi Nõukogumaad tabanud üldrahvalikust leinast Lenini surma puhul.

22. jaanuaril 1924. a. tuli kokku Nõukogude Kongress, kus M. I. Kalinin tegi teatavaks kurva sõnumi. Nõukogude Kongressi istungite saalist viib poet meid pealinna tänavaile. Lugeja silmade ette tõuseb pilt leinarongkäigust, kus tuuakse „revolutsiooni poja ja isa“ surnukeha.

Moskva tänavaid ja väljakuid, mis on täidetud rahvahulkadest, kujutab Majakovski oma poemis ülisuure kunstilise jõuga.

Poet näitab, et Lenin, kes lõi maailmas esimese sotsialistliku riigi, on ka pärast oma surma lahutamatu seotud nendega, kelle vabastamise ja õnne heaks ta kogu oma elu andis.

Majakovski näitab Lenini surematust selle klassi püüdlustes ja töös, kelle ta organiseeris ja klassideta kommunistliku ühiskonna ülesehitamise eest kangelaslikule võitlusele juhtis.

Edasi jutustab Majakovski sellest, kuidas Lenini kutse toob Lenini poolt loodud kommunistliku partei raudseisse ridadesse tööpinkide tagant nelisada tuhat tulist leninlast.

Uleskutsega: „Proletaarlased, koonduge viimseks heitluseks... Elagu revolutsioon, rõõmus ja kiire! See on ainus suur sõda kõigist, mida tunneb ajalugu,“ lõpetab Majakovski oma poemi.

Poemi kolmandale osale võib anda kaks pealkirja: Üldrahvalik lein Lenini surma puhul ja Lenin ja rahvas, kusjuures mõlemad pealkirjad

on sisuliselt võrdsel määral õigustatud. Üldrahvalikus leinas Lenini surma puhul avaldus eriti jõuliselt töötavate hulkade lahutamatu side oma vabastaja ja juhiga. Kogu poemi kolmas osa on kantud kindlast veendumusest, et Lenini isik ja tema töö on surematud. Kolmanda osa ideed ja kujud, sisu ja vorm on orgaaniliselt seotud. Selle osa värssidele on omane eriline meloodia ja rütm, mis on mitmepalgeline vormilt, kuid ühtlane sisult.

* * *

Majakovski tee sotsialistlikule realismile oli raske ja keerukas. Poeem Leninist on Majakovski loomingu küpse perioodi neid teoseid, milles sotsialistlik realism avaldub eriti täielikult ja ilmekalt ja seda niihästi poemi ideelises sisus, teemas ja kujudes kui ka kompositsioonis ja stiilis. Üksnes sotsialistliku realismi meetodit kasutades oli võimalik nii õigesti ja täielikult mõista Lenini isikut ja tema tööd, ja üksnes poeet, kes täielikult valitseb sotsialistliku realismi meetodit, võis leida sedavõrd jõulised ja ilmekad mõtted, sõnad ja kujud, nagu seda leidis Majakovski.

Loonud Lenini surematu kuju, tõi Majakovski oma poeetilise sõnaga hindamatu panuse meie maa sotsialistliku kultuuri varasalve, teenides sellega tõhusalt sotsialismi ülesehitamise suurt üritust meie maal.

Poeem „Vladimir Iljitš Lenin“ andis Majakovskile nõukogude luule rajaja kõrge nimetuse. M. I. Kalinin, esinedes 1940. a. Moskva linna parteiaktiivi koosolekul, ütles: „Mulle näib, et nõukogude rahva teenimise üllaks eeskujuks on Majakovski. Ta pidas ennast revolutsiooni sõjameheks ja oli selleks oma loomingu poolest. Ta püüdis liita revolutsioonilise rahvaga mitte üksnes oma teoste sisu, vaid ka vormi...“

Neis M. I. Kalinini sõnades on selgesti esile toodud Majakovski poeetilise novaatorluse olemus. Majakovski luulelennu allikaks oli uus, sotsialistlik ajajärk, mis algas Lenini poolt juhitud Oktoobri-revolutsiooni võiduga. Oma värssidega teenis Majakovski truult Oktoobrirevolutsiooni ajaloolist üritust. Oktoobrirevolutsioon aitas Majakovskil vabaneda futurismi mõjudest, mis esinevad tema loomingu algusperioodil. Neid mõjusid ei tule varjata, ent ka mitte liialdada. Mitte futurismist ei juhindunud Majakovski kui poeet ja võitleja, vaid vene klassikalise kirjanduse parimaist traditsioonidest, Puškini, Nekrassovi ja eriti Gorki traditsioonidest, kelle mõju all arenes ja küpses Majakovski looming juba enne Oktoobrirevolutsiooni.

* * *

Nüüd siirdume poemi käsitlemise lõppstaadiumi juurde, milleks on kokkuvõtete tegemine.

Eelneva käsitluse eesmärgiks oli avada õpilastele võimalikult sügavalt ja täielikult Majakovski selle geniaalse teose ideelis-kunstiline sisu.

Lõppvestlus võiks meie arvates olla umbkaudu järgmine:

Õpilased teavad juba, et poemi kirjutamisel oli Majakovski peamiseks eesmärgiks luua Leninist kui meie maa ja kogu maailma töörahva juhust elav ja tõepärane kuju. Mõte juhi ja rahvahulkade ühtsusest läbib punase niidina kogu poemi.

Lenini eluloost toob poeet esile ajalooliselt kõige tähtsamad momendid. Juba oma revolutsioonilise tegevuse algul esineb Lenin meile töötavate hulkade juhina: ta selgitab tööliste kannatlikult, kuidas ühendada igapäevast võitlust töötingimuste parandamiseks Venemaa sotsialistliku ümberkorraldamise üldise ülesandega. Võideldes igat liiki oportunistidega loob Lenin uut tüüpi partei, bolševike partei, kes on rahvahulkadega tihedasti seotud ja kes on suuteline proletaarse revolutsiooni võidule viima.

Leninist kui revolutsiooni juhist jutustabki Majakovski oma poeemis. Selle teema juurde asudes asetab autor endale küsimuse, mis omadused peavad olema juhil, kes seab endale nii grandioosse ülesande.

Meenutades poeemi vastavad õpilased erilise raskuseta, et Lenini kui revolutsiooni juhi peamiseks iseloomujooneks on erakordne geniaalsus („tark inimlik leninlik hiiglaslik lup“) ja leninlik lihtsus. Edasi rõhutab Majakovski Lenini sügavat inimlikkust, nimetades teda kõige maisemaks kõigist maakerel liikunud inimestest. Majakovski näeb Leninis sotsialistliku humanismi elavat kehastust („Ta seltsimehe vastu armsaks muutus inimliku lahkusega. Ta venelase vastu tõusis terasest tugevamana“).

Missugused järeldused tulenevad Lenini kui inimese iseloomustusest tema kui juhi kohta?

Revolutsiooni juhil on inimese kõige üllamad omadused: geniaalne mõistus, tõeline kangelaslikkus, suurim lihtsus, sotsialistlik humanism.

Kuid sellega ei ammendu Lenini kui juhi iseloomustus. Juba poeemi esimese osa algul, kõneldes Lenini maisusest, näitab Majakovski, millele on suunatud Lenini geniaalne mõistus („Mackera kogu ulatuses haarates korraga nägi seda, mis aja poolt kaetud“). Uhtlasi rõhutab poeet, et rahvahulki koondades ja neid juhtides valgustab Lenin nende mõistust ja karastab nende tahet suureks võitluseks töörahva vabastamise eest.

Seega esineb Lenin meile juba poeemi algul revolutsiooni suurima teoreetiku ja strateegina, kes oskab õigesti ette näha rahvahulkade osavõtu otsustavat tähtsust revolutsiooni võiduks. Sellesamaga näitab poeet meile ka seda, et Lenini isikus ühineb suur teoreetik hiilgava praktikuga. Majakovski rõhutab, et inimühiskonna areng nõudis „suure praktiku“ ilmumist ajaloo areenile.

Kui poeemi eelnevas käsitluses õpetaja ei peatunud Lenini isiku ja tema tegevuse nende külgede iseloomustusel J. V. Stalini poolt, siis on seda kohane teha nüüd.

Eelkõige võiks tsiteerida J. V. Stalini artiklit „Lenin kui VKP organiseerija ja juht“, mis on kirjutatud 1920. aastal, Lenini viiekümnenda sünniaastapäeva puhul:

„Et püsida proletaarse revolutsiooni ja proletaarse partei juhi kohal, on tarvis endas ühendada teoreetilist jõudu proletaarse liikumise praktilis-organisatsiooniliste kogemustega... Sellest tuleb muide otsida seletust faktile, et Lenin, ja just tema, on praegu maailma kõige tugevama ja kõige karastatuma proletaarse partei juht.“³

Iseloomustades Leninit kui revolutsiooni geeniust, ütles J. V. Stalin

³ J. V. Stalin, Teosed, 4. kd., Tallinn, 1948, lk. 308.

oma tuntud kõnes Kremli kursantide õhtul 28. jaan. 1924. a.: „Revolutsiooniliste pöörete päevil ta sõna tõsises mõttes puhkes õitsele, muutus selgelt nägijaks, aimas ette klasside liikumist ja revolutsiooni võimalikke keerdkäike, nähes neid nagu peopesal. Mitte asjata ei kõnelda meie partei ringkonnis, et „Iljitiš oskab ujuda revolutsiooni laineis nagu kala vees“.

Sellest tuleneb Lenini taktikaliste loosungite „hämmastav“ selgus ja revolutsiooniliste kavatsuste „peadpööritav“ julgus.“⁴

Lenini isiku ja tema tegevuse needsamad küljed toob Majakovski esile ka oma poemis, valgustades neid sügavalt ja mitmekülgelt.

Poemi teises osas, mis on pühendatud Lenini tööle, rikastub revolutsiooni juhi kuju uute joontega: poet näitab Lenini kõige tihedamat sidet tööliklassiga ja tööliklassi revolutsioonilise parteiga.

Lenini revolutsioonilise tegevuse edasises ülevaates on tähtis alla kriipsutada (kui seda eelnevas käsitluses pole tehtud) tema sügavat usku rahvahulkade ja eriti rahvahulkade eesriadliku väesalga — tööliklassi — loovaisse jõududesse ning tema kõigutamatu veendumust, et revolutsioon võidab.

Seda, et Lenin uskus piiritult rahvahulkadesse, rõhutab J. V. Stalin oma eespool osutatud kõnes: „Ma ei tunne teist revolutsionääri, kes nii sügavalt oleks uskunud proletariaadi loovaisse jõududesse ja tema klassiinstinkti revolutsioonilisse otstarbekohasusse kui Lenin...“

Sellest tuleneb Lenini põlastav suhtumine kõigisse neisse, kes püüdsid hulkadele ülalt alla vaadata ja neid raamatute järgi õpetada. Sellest tuleneb Lenini väsimatu jutlustamine: õppida hulkadelt, aru saada nende tegevusest ja hoolikalt uurida hulkade võitluse praktilisi kogemusi.

Usk hulkade loovaisse jõududesse, — see on see iseärasus Lenini tegevuses, mis andis talle võimaluse stiihiast aru saada ja selle liikumist proletaarsete revolutsiooni voolu juhtida.“⁵

Erielse jõuga avaldusid need Lenini omadused Oktoobrirevolutsiooni aegu. Õpilastele on tuttav episood „Lenin Smolnõis“. Nüüd kasutavad nad seda episoodi Lenini iseloomustamisel. Sel puhul on kohane jällegi meenutada J. V. Stalini sõnu:

„Lenin oli sündinud revolutsiooniks. Ta oli tõesti revolutsiooniliste plahvatuste geenius ja suurim revolutsioonilise juhtimise meister. Mitte kunagi ei tundnud ta ennast vabamalt ning rõõmsamalt kui revolutsiooniliste vapustuste ajajärgul.“⁶

Lenini kui revolutsiooni juhi ja strateegi üllaid omadusi tuleb esile tuua ka tema hilisema tegevuse käsitlemisel, milleks on: Bresti rahulepingu sõlmimine, Punaarmee loomine, võitluse juhtimine interventsiiooni ja sisemise kontrevolutsiooni vastu, võitlus majandusliku laosega, üleminek uuele majanduspoliitikale, kooperatsiooni arendamine ja esimesed sammud maa industrialiseerimisel.

Tundes piiritut kurbust Lenini surma üle avaldavad nõukogude inimesed oma väljapaistva poedi suu läbi kindlat otsustavust jätkata Lenini tööd ja viia see lõpule:

⁴ J. V. Stalin, Teosed, 6. kd., Tallinn, 1948, lk. 62.

⁵ Sealsamas, lk. 61.

⁶ Sealsamas, lk. 62.

Ленин		Lenin
и теперь		on ka nüüd
	живее всех живых.	elavam kõigist elavaist.
Наше знание,		Meie teadmine,
	сила	jõud
	и оружие.	ja relv.

Majakovski, meie ajastu suurim poeet, avaldas oma poeemis kogu nõukogude rahva mõtteid ja tundeid suure kunstilise jõu ja veenvusega. See teebki poemi „Vladimir Iljitš Lenin“ surematuks.

* *
*

Analüüsid eespool poemi ideelist sisu, peatusime ka tema kunstilistel iseärasustel. Poeem annab väga rikkalikku materjali, mille järgi saab teha järeldusi Majakovski novaatorluse kohta.

Juba Majakovski muude teoste, nagu näiteks „Seltsimees Nettele — aurikule ja inimesele“, „Värsid Nõukogude passist“ ja „Kõnelus luulest maksuinspektoriga“ käsitlemisel juhtisime õpilaste tähelepanu sellele, et Majakovski teoste ideeline sisu ja kunstiline vorm on lahutamatult seotud. Sedasama näeme eriti selgesti kõnesoleva poemi juures. Vastavalt sisule muutub Majakovski poeemis sõnavara, keel. Nii leiame poeemis igapäevase kõnekeele kõrval rikkalikult publitsistlikke termineid ja hüüdlauseid, ajaleheartiklite stiili ja oraatori kõnet. Poeemis leiavad elavat kajastust tolle ajajärgu ühiskondlik-poliitilised sündmused. Eelkõige leiduvad poeemis Lenini poliitilised ideed ja loosungid. Eespool juba märkisime, et värsid: „Võim Nõukogudele! Maa talupoegadele! Rahu rahvastele! Leiba näljastele!“ pärinevad sõna-sõnalt loosungeist, mis Lenin üles seadis Oktoobri-revolutsiooni eel oma kirjas partei Keskkomitee ning Moskva ja Leningradi komitee liikmetele.

Allpool toome veel mõned näited, mille puhul Majakovski kasutas otseselt Lenini teoseid. Lenin kirjutas 1914. a.:

„...rahvaste sõja kodusõjaks muutmise töö on ainus sotsialistlik töö kõigist rahvustest kodanluse imperialistliku relvastatud kokkupõrke ajajärgul... Tõstame üles kodusõja lipu!“⁷

Majakovski poeemis kõneleb Lenin soldatitele 1914. a.:

Против		Kõigi maade kodanluse
буржуазии всех стран		vastu
подымам		tõstame
знамя		kodusõja
гражданской войны!..		lipu.

Leninil on kirjutatud: „...harilik talupoeg näeb: nad aitavad mind; ja siis tuleb ta koos meiega nii, et kui see edasimineku kujunebki sada korda aeglasemaks, siis see-eest aga tuhat korda kindlamaks ja püsivamaks“.⁸

Majakovski poeemist loeme:

⁷ В. И. Ленин, Соч., т. 21, стр. 24.

⁸ В. И. Ленин, Соч., т. 32, стр. 256.

Мы двинемся во сто раз медленней, Me liigume edasi sada korda aeglase-
зато зато

В МИЛЛИОН

прочней и крепче.

see-eest

miljon korda

püsivamalt ja kindlamalt.

Kunstiliste vahendite hulgas, mis iseloomustavad poemi rahvalik-
kust, tuleb ära märkida seda, kui meisterlikult toob Majakovski
poemi vanu ja kaasaja revolutsioonilisi laule.

Poemi keele ja stiili käsitlemine võimaldab õpetajal laialdaselt
kasutada juhtmõtteid J. V. Stalini tööst „Marksism ja keeleteaduse
küsimused“. Poemi keeleks on kaasaja üldrahvalik vene keel kogu
selle rikkuses ja mitmepalgelisuses. Keele üldrahvalikkus ja üldaru-
saadavus järgnevad juba poemi ideelisest sisust: kui Lenini iga sõna
oli arusaadav kõigile, siis peab olema kõigile arusaadav ka „jutustus
Leninist“. Muidugi ei teinud keele üldrahvalikkus ja üldarusaadavus
poemi kunstiliselt vaesemaks. Vastupidi: konkreetne kujundiline
keel annab väga hästi edasi poeedi suuri mõtteid ja tundeid, ent üht-
lasi ka kogu töötava rahva, keele looja ja kandja mõtteid ja tundeid.

Eespool juba märkisime, et autori poetiline sõnastik on väga
avar, et poemis leidub rikkalikult uusi sõnu, mis väljendavad Nõu-
kogudemaa ühiskondlikus ja poliitilises elus toimunud muutusi.
J. V. Stalin näitab, et keel on vahetult seotud inimese tootmistegevus-
sega, nagu ka igasuguse muu tegevusega eranditult kõigil inimese
tegevusaladel ja et „tööstuse ja põllumajanduse, kaubanduse ja
transpordi, tehnika ja teaduse pidev kasv nõuab keelelt tema sõna-
vara täiendamist uute sõnade ja väljenditega, mis on vajalikud nende
tööks. Ja keel, vahetult peegeldades neid vajadusi, täiendab oma
sõnavara uute sõnadega, täiustab oma grammatilist ehitust“.⁹

Majakovski poemis „Vladimir Iljitš Lenin“ on arvukalt ilmekaid
näiteid, mis kinnitavad J. V. Stalini ülaltoodud seisukohta.

Poem „Vladimir Iljitš Lenin“ tõendab ühtlasi ka seda marksismi
teesi, et keel, olles suhtlemise tööriistaks, on samas ka ühiskonna
võitluse ja arenemise tööriistaks.

* * *

*

Poemi „Vladimir Iljitš Lenin“ võiks lõpetada väikese märkusega
selle kohta, mis osa etendab teema „V. I. Lenin ja tema töö“ Maja-
kovski loomingus. Sel puhul peatume eeskätt Majakovski hilisemal
töödel: „Lenin on meiega“ (1927), „Kõnelus seltsimees Leniniga“
(1929) ja „Leninlased“ (1930).

Luuletuses „Lenin on meiega“ annab poet kogu rahva nimel truudusvande juhile:

И с этих дней

езде

и во всем

имя Ленина

с нами.

Мы

будем нести,

несли

и несем

его,

Ильичево знамя.

Ning Lenini nimi

noist päevist alates

on meiega

kõiges

ja kõikjal.

On sammunud,

sammub,

saab sammuma alati

ta lipu all

töörahas-võitja.

⁹ J. Stalin, Marksism ja keeleteaduse küsimused, Tallinn, 1952, lk. 8—9.

Luuletuses „Kõnelus Leniniga“ raporteerib poet Leninile tööst Nõukogudemaal:

«Товарищ Ленин,	по фабрикам дымным	„Seltsimees Lenin, —
по землям,	покрытым	tehastes, linnas
	и снегом	ning väljel,
	и жнивьем,	kus möödunud heitluste
вашим,		saast,
товарищ,	сердцем	teie nimi me keelel,
	и именем	teie süda me rinnas,
думаем,		mõtleme,
дышим,		hingame,
боремся,		võitleme taas!“
	и живем!»	

Nii näitab poet Lenini ja tema töö surematust ning Lenini poolt loodud sotsialismimaa alatist sidet oma juhiga.* Majakovski hääl on tõelise leninlase hääl.

Tänavu, millal möödub 60 aastat Majakovski sünnist, võime taas kinnitada, et tema looming on jäänud püsima kõigis kriitikatormides ja et Majakovski, kasutades J. V. Stalini sõnu, „oli ja jääb meie nõukogude epossi kõige paremaks, kõige andekamaks poeediks“.

* Nagu lugejale selgub, käsitleb autor Majakovski poeemi „Vladimir Iljitš Lenin“ sootu ulatuslikumalt, kui seda on võimalik teha meie vabariigi keskkoolide 11. klassi kirjandusprogrammi raamides, kuid see ei takista autori poolt esitatud materjali kasutamist. Toimetuse märkus.

Igas koolis olgu sisekorra eeskiri.

A. LINTS.

Distsipliin koolis on õppetöö edukuse väga olulisi eeldusi, sest ilma kindla distsipliinita pole võimalik tulemusrikkalt töötada, saavutada seda, et õpilased omandaksid kindlaid ja püsivaid teadmisi.

Distsipliin koolis ei oma üksnes koolisest, vaid ka üldriiklikku tähtsust, kuna distsiplineerituse kasvatamine õpilastes on lahutamatu seotud nende kui tulevaste Nõukogude Liidu kodanike, kommunistliku ühiskonna aktiivsete ja teadlike ehitajate kasvatamisega.

Distsipliin nõukogude koolis peab olema teadlik distsipliin, „sest ainult teadlik distsipliin saab olla tõesti raudne distsipliin“.¹

„Nõukogude kooli õpilaste teadlik distsipliin tähendab esmajärjekorras õpilaste teadlikku suhtumist oma õppetöösse, nende arusaamist sellest, et ilma distsipliinita pole võimalik viljakas õppimine, et nõukogude õpilase kohustuseks kodumaa ees on hästi õppida, et ei saa kasvada täisväärtuslikuks nõukogude kodanikuks, omandamata visalt teadmisi, täitmata rangeimal viisil kõiki kohustusi, mis kool peale paneb.“²

Õpilastes teadliku distsipliini kasvatamine toimub peamiselt õppetöö protsessis, kus õpilased omandavad töötamisoskuse ja kultuurse ühiskondliku käitumise harjumused. Teadliku distsipliini kasvatamisel on suur tähtsus koolikorra õigel ja täpsel organiseerimisel, kindla režiimi kehtestamisel ja pedagoogide poolt esitatavate nõuete ühtsusel.

Distsipliini kasvatamine algab täpsete nõuete esitamisega õpilastele. Distsipliini puudumise sagedaseks põhjuseks ongi see, et õpetajate nõudmised pole ühtsed või et vajalik nõudlikkus puudub üldse. Nii võime mõnigi kord tähele panna, et üks õpetaja nõuab õpilastelt vihkute katmist katepaberiga, teine — samas klassis — keelab selle kategooriliselt; üks õpetaja lubab vaheaegadel jalutusruumis joosta ja käratseda, teine seevastu keelab selle kategooriliselt jne. On arusaadav, et säärase lahkuminevate nõudmistega ei saa õpilastes distsipliini kasvatada ega kindlustada. Seda on võimalik teha vaid ühtlaste nõuete esitamisega kõikide õpetajate poolt.

Kindla ja täpse korra kindlustamiseks koolis, pedagoogilise kollektiivi mõjutuste ja nõudmiste ühtlustamiseks koostavad eesrindlikumad koolid kooli sisekorra eeskirjad. Koolis, kus sisekorra eeskiri puudub või kus selle täitmise vastu huvi ei tunta, ei anna korra ja distsipliini parandamiseks rakendatavad üksikud abinõud ka vajalikke tulemusi.

¹ J. V. Stalin, Teosed, 6. kd., Tallinn, 1948, lk. 177.

² I. Kairov, Pedagoogika, Tallinn, 1950, lk. 262—263.

Meil, Eesti NSV koolide hulgas, on vähe neid, kus leidub hästi läbi mõeldud sisekorra eeskiri, kus seda kõik töötajad ja õpilased teavad ning selle nõudeid vääramatult täidavad, kus õpilaskollektiivi ja pedagoogide poolt selle täitmist rangelt kontrollitakse. Tihti arutatakse distsipliini- ja kasvatusküsimusi mitmeil õppenõukogu koosolekuil. Vastuvõetud otsused asuvad seega laialipillatult üksikutes protokollides, mis raskendab nõuete ühtsuse teostamist koolis. Viljandi 1. Seitsmeklassilises Koolis asub näiteks sisekorra eeskiri mitmes eri dokumendis, Valga 1. Seitsmeklassilises Koolis on sisekorra eeskiri olemas, kuid keegi ei tea, kus see nimelt asub. See näitab, et sisekorra eeskiri küll omal ajal koostati, kuid samas ka unustati. Loomulikult ei saa sisekorra eeskiri niisugusel korral anda positiivseid tulemusi distsipliini parandamise alal.

Sisekorra eeskiri peab olema igas koolis. Iga õpilane, kõik töötajad koolis peavad seda tundma ja täpselt täitma.

Sisekorra eeskirja koostamisel võetakse õpetajate ja teiste koolitöötajate suhtes aluseks „Alg-, seitsmeklassiliste ja keskkoolide töötajate sisekorra eeskirjad“, õpilaste osas — „Õpilasreeglid“.

Nimetatud dokumentidest juhindudes ja neid konkretiseerides töötatakse välja iga üksiku kooli sisekorra eeskiri, mis näeb ette kooli režiimi kõiki olulisemaid osi.

Sisekorra eeskirja koostamine on vastutusrikas ülesanne. Sellest peab osa võtma mitte ainult kooli juhtkond (direktor ja õppealajuhataja), vaid ka parteiorganisatsiooni sekretär, ametühingu kohaliku komitee esimees, samuti suuremate kogemustega klassijuhatajad.

Iga punkt sisekorra eeskirjast tuleb hoolikalt läbi mõelda ja täpselt sõnastada. Koostatud sisekorra eeskirja projekti arutatakse tootmisnõupidamisel või õppenõukogu koosolekul, mille järele kooli direktor selle kinnitab.

Siin näitena toodud Tallinna 13. Seitsmeklassilise Kooli sisekorra eeskiri, mille koostamisel lähtuti Moskva eesrindlike koolide vasta vaist eeskirjadest, sisaldab kooli töötajate ja õpilaste suhtes järgmisi nõudeid:

1. Koolipäeva üldine korraldus.

Sisekorra eeskirjas märgitakse, et õppetunnid toimuvad kooli direktori poolt kinnitatud tunniplaani järgi; samuti on siin ära näidatud õppetöö alguse ja lõpetamise kellaajad ning vaheaegade kestus.

Klassiväline töö õpilastega toimub eriplaani järgi, kusjuures selle tööga alustatakse kas vahetult peale õppe-

tunde või siis sooritatakse see töö ajavaheajal kella 17—19. Igasugune töö koolis lõpetatakse hiljemalt kell 21. Tunniplaani ja klassivälise ürituste plaani asetatakse välja nähtavale kohale. Tundide alates lukustatakse kooli välisuks. Hilinenud õpilased juhib valvekorral olev tehniline töötaja kooli direktori või õppealajuhataja juurde.

2. Õpetajate kohustused.

Iga õpetaja peab ilmuma kooli mitte hiljem kui 10 minutit enne oma tundide algust ja tutvunema teadetetahvlile väljapandud teadete ja korraldustega.

Enne õppepäeva esimese tunni algust kontrollivad klassijuhatajad (kui neil on esimene tund sel päeval koolis) oma klassi valmisolekut tundideks (kas on kohal kriit, tahvlilapp, tint, sullepea, õppevahendid) ja klassi sanitaarset seisukorda.

Tunni lõpukella järele teatab õpetaja õpilastele töö lõpetamisest ning annab loa klassist lahkumiseks. Õpetaja ise lahkub klassist viimasena, kontrollides, et klassikorrapidajad avaksid akna. Kui õppetund oli klassi viimaseks tunniks, juhib õpetaja õpilased riietusruumi ning vastutab korra eest seal.

Õpilaste töökohad klassis määrab klassijuhataja, kabinetis — kabineti juhataja.

Õpilastelt tuleb nõuda vastamiseks väljakutsumisel õpilaspäeviku kaasavõtmist. Õpilasele pandav hinne tuleb teatada kogu klassile ning märkida õpilase ja klassipäevikusse. Klassipäevaraamatu viib klassi ja toob sealt ära õpetaja. Puuduvate õpilaste nimed märgib päevaraamatusse õpetaja.

Kodused ülesanded õpilastele tuleb anda enne tunni lõpukella helisemist. Õpetaja kirjutab kodused ülesanded

tahvlile ning jälgib, et kõik õpilased kirjutaksid need oma päevaraamatusse. Peale selle märgib õpetaja klassipäevikusse iga tunni sisu ja kodused ülesanded.

Vaheaegadel ei tule õpetajal jutelda õpilastega õpetajate toas, sest see segaks kaasõpetajate puhkamist.

Õpetajad on kohustatud jälgima „Õpilasreeglite“ ja sisekorra eeskirja täitmist õpilaste poolt.

3. Klassijuhatajate kohustused (alus: „Klassijuhataja põhimäärus“).

Klassijuhatajad on kohustatud esimese õppeveerandi lõpuks külastama oma klassi õpilaste kodusid ja kandma külastamise tulemused vastavasse vihkusse; koos kooliartstiga on nad kohustatud välja töötama õpilaste päevarežiimi ning organiseerima pidevalt kontrolli selle täitmise üle.

Klassijuhatajad kontrollivad iga päev õpilaste kooliskäimist, selgitavad puudumiste põhjused, hoolitsevad selle eest, et puuduvaile õpilastele teatatakse kodused ülesanded

Klassijuhatajad kontrollivad süstemaatiliselt klassiruumide ja inventari seisukorda klassis, samuti õpilaste puhust, õpikute ja vihikute korrashoidu. Õpilaspäevikud vaadatakse läbi ja kirjutatakse alla kord nädalas.

Klassijuhatajad kooskõlastavad aineõpetajate tööd oma klassi ulatuses, esitavad laupäeviti kooli direktorile andmeid oma klassi õpilaste edasijõudmise ja puudumiste kohta, jälgivad pidevalt õpilaste teadmiste kontrollimist õpetajate poolt ja informeerivad esinevaist puudustest kooli juhtkonda. Klassijuhatajad organiseerivad õigeaegselt mahajääjate abistamist ja kontrollivad süstemaatiliselt, et õpilasi koduste ülesannete ja klassi- ning koolivälise tööga üle ei koormataks.

Klassijuhatajad kontrollivad pidevalt, et õpilastel oleksid kaasas õppetundideks vajalikud raamatud ja vihikud; kord nädalas korraldavad nad klassi koosoleku.

4. Korrapidaja-õpetaja kohustused.

Täieliku korra kindlustamiseks koolis organiseeritakse õpetajate korrapidamine enne ja pärast tunde ning vaheaegadel, vastavalt direktori poolt kinnitatud graafikule. Peale selle on üks õpetaja vastutavaks korrapidajaks, kes vastutab korra eest kogu koolis.

Vastutav korrapidaja tuleb kooli 30 min. enne tundide algust; enne tema kohaletulekut ei lubata õpilasi kooli ruumidesse, kui selleks pole kooli juhtkonna vastavat korraldust. Vastutav korrapidaja kontrollib, kas kooli ruumid on tööks korras ja kas on kohal

korrapidajad-õpetajad majakorrustel. Viimased peavad kohal olema hiljemalt 20 min. enne õppetöö algust.

Korrapidajad-õpetajad kontrollivad, et nende määratud korraldustel õpilased vaheaegadel ei viibiks klassis, et jalu- tusruumides, treppidel ja saalis valitseks kord. Õppepäeva lõpul kannavad nad vastutavale korrapidajale ette, kuidas möödus päev. Vastutav korrapidaja kannab kõik tähtsamad sündmused päeva jooksul oma korrapidamise erivihikusse.

5. Tehniliste töötajate kohustused.

Tehnilised töötajad on kohustatud iga päev puhastama põrandaid ja niiske lapiga pühkima tolmu aknalaudadelt, mööblilt jne. Iga päev enne õpilaste tulekut on nad kohustatud tuulutama ruumid, kallama tinti pottidesse, niisutama tahvlilapid, asetama kohale kriidi.

Pärast esimese tunni algust tuleb pesta trepid ja riietusruumi põrand; pärast iga vaheaega tuleb tuulutada jalu- tusruumid ning põrand üle tõmmata niiske lapiga.

Kooliruumid puhastatakse kohe pärast õpilaste lahkumist, avades seejuures aknad. Ahjude kütmisel pidada rangelt kinni tuleohutuse eeskirjadest.

Kui ruume ei kasutata, tuleb nende ukсед lukus hoida. Keelatud on lubada õpilasi kooli ruumidesse väljaspool ettenähtud aega, kui selleks pole kooli direktori erikorraldust.

6. Õpilaste kooli tulek.

Kooli välisuks avatakse 30 min. enne õppetöö algust; enne seda õpilasi direktori eriloata kooli ruumidesse ei lasta. Riietusruumis on igale õpilasele määratud kindel varn, mille numbri õppeaasta algul määrab klassijuhataja.

Kooli juhtkonna erikorralduseta üksi-

kuile õpilastele pealirsiideid kätte ei anta. Klassi õpilastele antakse riided välja siis, kui juures on õpetaja, kellel oli selles klassis viimane tund.

Enne tundide lõppu koolist lahkumine on lubatud ainult kooli direktori või õppealajuhataja loal.

7. Õpilaste käitumine õppetundides.³

1. Õpilased sisenevad klassi pärast esimest kella ja seavad enne õpetaja tulekut valmis kõik tunniks vajaliku.

2. Pärast teist kella⁴ õpilasi klassi ei lubata. Hilinenud õpilased võivad klassi minna ainult direktori või õppealajuhataja loal.

3. Õpilastel peavad koolis kaasas olema kõik tunniks vajalikud õpikud ja õppetarbed.

4. Õpilastel on kategooriliselt keelatud kooli kaasa tuua esemeid, mis pole koolitööks vajalikud. Kui sääraseid esemeid leitakse, võetakse need ära ja antakse tagasi lapsevanemaile kooli administratsiooni kaudu.

5. Iga õpilane istub klassis kohal, mille klassijuhataja temale määrab.

6. Õpilased vastutavad oma töökoha korrasoleku ja puhtuse ning neile väljaantud õppeabinõude korrasoleku eest. Esemete kaotamise või rikkumise korral on õpilane kohustatud sellest viivitamata teatama õpetajale ja klassijuhatajale.

Juhul, kui õpilane käib koolile kuuluva esemega ümber hoolimatult, selle rikub või purustab, kannab ta selle eest materiaalselt vastutust.

7. Õpilane võib kasutada klassis asuvaid õppevahendeid õpetaja loal. Esemete klassist väljaviimine on kategooriliselt keelatud.

8. Koduste ülesannete mittetäitmisest peab õpilane õpetajale teatama enne, kui viimane tundi alustab, teatades ühtlasi täitmatajätmise põhjuse.

9. Õpilasel peab iga päev kaasas

olema õpilaspäevik, milles on vanemate allkiri eelmise nädala kohta.

10. Õpilaspäevik peab igas tunnis olema laual. Vastama minnes tuleb päevik kaasa võtta ja õpetajale esitada.

11. Õpetaja klassi tülles tõusevad õpilased vaikselt püsti, astuvad pinkidest välja ning seisavad sirgete ridadena. Pinki istutakse õpetaja sellekohasel märguandel.

12. Tunni ajal on õpilased kohustatud pidama täielikku korda ja vaikust.

13. Klassis peab korda ainult õpetaja.

14. Kaasõpilase vastamise puhul tahvli või õpetajalaua juures on keelatud hoida lahti õpikuid või vihikuid.

15. Kategooriliselt on keelatud etteütlemine ja kaasõpilaste vastuste parandamine ilma õpetaja loata ning üldse kaasõpilase segamine vastamisel.

16. Tunni ajal võib klassist väljuda ainult õpetaja loal.

17. Pärast tunni lõpukella istuvad õpilased õpetaja märguandeni oma kohtadel, tõusevad õpetaja märguandel püsti ning lahkuvad klassist.

18. Õpilastel, välja arvatud klassikorrapidaja, on keelatud vaheaajaks klassi jääda.

19. Iga õpilane, kes puudub koolist kas või ühe päeva, on kohustatud esitama klassijuhatajale puudumise kohta arstitõendi või vanemate kirjaliku teate.

20. Kui õpilane puudus koolist kaks või enam päeva, ei lubata teda klassi ilma arstitõendita.

21. Hilinenud õpilane võib klassi minna ainult kooli direktori või õppealajuhataja loal.

8. Õpilaste käitumine vaheaegadel.

Vaheajal viibivad õpilased jalutusruumides, kus tuleb käituda nii, et see ei segaks kaasõpilasi. Keelatud on jooksmine ja kilkamine. Pole lubatud seista treppidel ega minna õpetajate

tuppa erilise vajaduseta. Einestamine on lubatud ainult suurel vaheajal. Õue võib minna siis, kui on välja pandud vastav teade.

9. Õpilaste lahkumine koolist; klassiväline töö.

Tundide lõppedes lähevad õpilased organiseeritult õpetaja juhtimisel riietusruumi. Riiete kättesaamiseks tuleb

pidada kindlat järjekorda. Pärast riietumist kohe koolist lahkuda; käituda korralikult ka tänaval.

³ See peatükk on esitatud täielikult.

⁴ 13. koolis antakse iga tunni eel kaks kella: esimene — 2 minutit enne vaheaaja

lõppu, mille järele õpilased siirduvad klassidesse, teine — vaheaaja lõppedes, mille järele õpetajad lähevad klassi.

Klassiväliseks tööks on kooli ruumid avatud selleks määratud aegadel, kusjuures õpilasi enne neid üritusi organi-

seeriva õpetaja kohaletulekut ruumidesse ei lasta.

10. Klassikorrapidaja kohustused.

Klassikorrapidajaiks määratakse nooremis klassides klassijuhataja, vanemais — klassiorganisaatori poolt igaks nädalaks kaks õpilast, kes tulevad kooli 30 min. enne õppetundide algust, pärast tunde aga lahkuvad klassist viimastena, andes klassiruumi üle tehnilisele töötajale või korrapidaja-õpetajale.

Vaheaegadel puhastavad korrapidajad klassitahvli, tuulutavad klassiruumi,

hoolitsevad selle eest, et õpilased vaheajal ei viibiks klassis.

Klassikorrapidajad nõuavad õpilastelt „Õpilasreeglite“ ja kooli sisekorra eeskirja täitmist; juhul, kui neid ei täideta, teatavad sellest klassijuhatajale või korrapidaja-õpetajale.

Nädala tööst annavad klassikorrapidajad aru klassijuhatajale.

11. Koolikorrapidaja kohustused (alus: „Kooli õpilaskomitee põhimäärus“).

Distsipliini ja korra kindlustamiseks koolis määratakse õpilaskomitee poolt korrapidaja-õpetajate abilisteks vanemate klasside õpilased üheks nädalaks. Oma ülesannete täitmisele asuvad nad 30 min. enne õppetöö algust.

Koolikorrapidajate ülesandeks on kontrollida, kas vaheaegadel klassiruumide aknad on avatud ja kas klassid on

puhtad. Ka jälgivad nad üldist korda jalutus- ja kõrvalruumides.

Koolikorrapidajad on kohustatud nõudma igalt õpilaselt „Õpilasreeglite“ ja sisekorra eeskirja täitmist, vajaduse korral pöördudes abi saamiseks korrapidaja-õpetaja poole.

Oma tööst annavad nad aru nädala lõpul kooli vastutavale korrapidajale.

12. Klassiorganisaatori kohustused.

Klassiorganisaatoril tuleb teatada iga päev esimesel vaheajal puudujate nimed õppealajuhatajale, koostada klassi korrapidamiste graafik ning esitada see kinnitamiseks klassijuhatajale. Ta on kohustatud kontrollima klassikorrapida-

jate tööd, klassiruumi puhtust ja klassis olevate esemete seisukorda. Klassiorganisaatori kohustuseks on teatada õpilastele konsultatsioonide ajad ning olla klassijuhatajale abiks õpilaste vastastikuse abistamise organiseerimisel.

• Nõuete ühtlustamise ning distsipliini kindlustamise seisukohalt on sisekorra eeskiri koolis väga vajalik. Sellele juhiti tähelepanu Eesti NSV haridusministri käskkirjas nr. 75, 5. apr. 1952. a. „Abinõudest distsipliini tugevdamiseks koolis“, mille esimeses punktis märgitakse: „Alates õppeaasta esimestest päevadest kehtestada koolis kindel režiim ja täpne sisekord, selgitada õpilastele kooli poolt esitatud nõudmised ja rangelt kontrollida nende täitmist.“

On vajalik, et sisekorra eeskiri oleks välja töötatud ja kehtestatud varakult enne uue õppeaasta algust, et õpilased õppetöö esimestest päevadest peale oleksid seatud täpse ja kindla režiimi tingimustesse.

See osa sisekorra eeskirjast, mis puudutab õpilasi, pannakse välja kooli jalutusruumis; sisekorra eeskirja see osa, mis puudutab tehnilisi töötajaid, paigutatakse kooli vestibüüli seinale; kogu sisekorra eeskiri tervikuna asub aga kooli õpetajate toa seinal. On soovitatav, et mõned eksemplarid sisekorra eeskirja asuksid õppealajuhataja käes, kust klassijuhatajad neid vajaduse korral võivad saada kasutamiseks klassis.

Iga koolidirektori ülesandeks on hoolitseda, et õigeaegselt töötaks välja kooli sisekorra eeskiri, ja teha see õpilastele klassijuhatajate kaudu teatavaks ning organiseerida kindel kontroll sisekorra eeskirjade täitmise kohta.

Sel teel saame parandada mitte üksnes distsipliini, vaid õppekasvatustööd tervikuna.

Töölisnoorte koolid vajavad tõsisemat tähelepanu.

Kommunistliku partei juhtimisel on meie Nõukogude kodumaa lühikese aja jooksul muutunud kõige eesrindlikuma kultuuriga maaks maailmas.

Partei XIX kongressi otsused esitavad grandioosse ulatusega programmi nõukogude rahva kultuuritaseme edasiseks tõstmiseks. Kongressi otsused täieliku kohustusliku keskkhariduse elluviimise ja üldise polütehnilise õpetuse teostamise kohta on esimesteks sammudeks, et täita ajalooline ülesanne, mille esitas J. V. Stalin oma geniaalses teoses „Sotsialismi majandusprobleemid NSV Liidus“: „...saavutada niisugune ühiskonna kultuuriline tõus, mis kindlustaks ühiskonna kõigile liikmeile nende füüsiliste ja vaimsete võimete igakülgse arenemise“.¹

Kuid üldise kohustusliku keskkhariduse teostamisele asudes ei tule silmas pidada üksnes kooliealisi noori, vaid ka neid noori, kes on juba tootvale tööle asunud.

Sellelt seisukohalt lähtudes märgib partei XIX kongress oma otsustes, et „arvestades täiskasvanud elanikkonna kasvavat püüdu tõsta oma haridust, kindlustada kaugõppe ja õhtuste kõrgemate õppeasutuste ja spetsiaalsete keskkoolide edasiarendamine, samuti ka üldhariduslike koolide edasiarendamine töötavate kodanike õpetamiseks tootmistööd katkestamata“.²

Partei XIX kongressi selle otsuse täitmisel langeb oluline ülesanne töölisnoorte koolidele, sest just need koolid on esmajoones kutsutud rahuldama töötavate noorte püüdeid täieliku keskkhariduse järele. Nende ülesannete valgusel peame vaatlema ka töölisnoorte koolide senist tööd ja nende koolide lähemaid ülesandeid meie vabariigis.

Tuleb märkida, et töölisnoorte koolide senine tegevus õigustab täiel määral seda tüüpi koolide olemasolu. Küllaltki suur on nende noorte ja täiskasvanute arv, kes tootmistööd katkestamata on omandanud täieliku keskkhariduse nendes koolides. Töölisnoorte koolide elulisust näitab ka järjest suurenev tung nendesse koolidesse ja nende koolide võrgu iga-aastane järjekindel laiendamine. Kui meie vabariigis oli 1951/1952. õppeaasta lõpul 42 töölisnoorte kooli ümmarguselt 3400 õpilasega, siis 1952/53. õppeaastal alustas vabariigis tööd juba 54 töölisnoorte kooli, kus asus oma üldharidust täiendama ligi 8000 inimest.

¹ J. V. Stalin, Sotsialismi majandusprobleemid NSV Liidus, Tallinn, 1953, lk. 146.

² Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei XIX kongressi resolutsioonid, Tallinn, 1952, lk. 27.

Töölisnoorte koolide õpilaste, samuti ka koolikursuse lõpetajate arvu järjekindel kasv näitab ühest küljest meie vabariigi töötajate kasvavat püüdlust oma haridust täiendada ja teisest küljest — nendes koolides tehtavat tõhusat tööd. Kuid samal ajal esineb töölisnoorte koolide töös ka suuri puudusi. Uheks olulisemaks puuduseks töölisnoorte koolide tegevuses on õpilaste suur väljalangevus õppeaasta kestel. Juba aastaid on väljalangevus töölisnoorte koolides olnud üle 50% õpilaste arvust. Nii näiteks langes Tallinna 1. Töölisnoorte Keskkoolis sügisel õppima asunud 446 õpilasest õppeaasta jooksul välja 225 õpilast, mis moodustab 50,5% õpilaste üldisest arvust selles koolis. Ainult väikest paranemist võime sel alal ära märkida 1952/53. õppeaastal. Niisugune tõsine lünk vabariigi töölisnoorte koolide töös peaks tõsiselt häirima meie vabariigi haridusorganeid.

Samal ajal tuleb märkida, et partei XIX kongressi otsused täiskasvanud elanikkonna kultuurilise taseme tõstmise alal tootmistööd katkestamata ei esita kohustusi ainult haridusorganitele, vaid ka tootmisala ministeeriumidele ja ettevõtetele. Pealegi nähakse partei XIX kongressi otsustes ette laiendada tohutult tootmistegevust, varustada kõik rahvamajandusharud üha täiuslikuma tehnikaga ja kvalifitseeritud tööliskaadriga, kes on omandanud sügavad ja põhjalikud teadmised teaduse põhialustest. Tootmisse aga on lülitunud ja lülitub lähemal aastail küllalt palju noori tööstus- ja vabrikukoolidest, kellel on ainult seitsmeklassiline üldharidus, varem aastail mõnikord ainult algkooli üldharidus. Väga lünklik on üldharidus ka neil töötajail, kelle noorus mõõdus kodanliku korra tingimustes. Kõiki neid töötajaid peavad hõlmama töölisnoorte koolid, andma ühtedele keskariduse ja teistele esiteks seitsmeklassilise kooli hariduse ning hiljem täieliku keskariduse.

Paljud tööstusettevõtted, eriti vanemates vennasvabariikides, mõistavad ja hindavad kõrgelt seda suurt tööd, mida teevad töölisnoorte koolid tööliskaadri kultuurilise taseme tõstmisel. Suuremad käitised varustavad koole ruumidega, inventariga ja õppevahenditega. Väiksemates käitistes kooskõlastatakse õppijate tööaeg töölisnoorte koolide õppetöö ajaga jne.

Kuid esineb ka vastupidiseid nähtusi, kus ettevõtte juhtkond ja ametiühing ei mõista veel tööliskaadri kultuurilise taseme tõstmise suurt tähtsust ja ei soodusta töötajate õppimist töölisnoorte koolides, vaid mõnel juhul isegi takistavad seda. Selle tulemusena mõnede ettevõtete ja asutuste töötajad, kes sügisel alustasid õpinguid töölisnoorte koolides, langevad õppeaasta kestel õppeprotsessist välja. Nii näiteks asus möödunud sügisel tehase „Ilmarine“ töötajaist Tallinna I Töölisnoorte Keskkoolis õppima 10 töötajat, kellest langes õppeaasta jooksul välja 8, ja Tallinna 6. Töölisnoorte Keskkooli 10 töölilist, kellest langes välja 5. Tehase „Volta“ õppima asunud töötajaist langes õppeaasta jooksul välja 80%, Tallinna Masinaehitustehase töötajaist 70% jne. Niisugune suur õpilaste väljalangevus näitab, et nendes ettevõtetes pole ametiühing ja komsomoliorganisatsioon huvitatud noorte töötajate kultuurilise taseme tõstmisest.

Kuid ka töölisnoorte koolid ise ja haridusorganid pole teinud kõike selle küsimuse lahendamiseks. Puudulik on side töölisnoorte koolide ja käitiste vahel, vähe esinevad töölisnoorte koolide õppejõud loengute ja ettekannetega tehastes ja asutustes. Puudulik on ka side

Haridusministeeriumi ja tootmisalaste ministeeriumide vahel, mille tõttu pole tänini nõutaval viisil lahendatud töölisnoorte koolide ruumide küsimus. Kui vanemates liiduvabariikides töölisnoorte koolid asuvad peamiselt suuremate käitiste ruumides, töötavad nad meie vabariigis peaaegu eranditult päevaste üldhariduslike koolide ruumides kolmanda vahetusena. Seetõttu tuleb töölisnoorte koolides sagedasti töötada halvasti õhutatud ruumides, õppetöö lõpeb väga hilja ja õppetöö aega pole võimalik kooskõlastada töövahetustega käitistes. Kõik see kahjustab õpilaste tervist, takistab töötajail oma vaba aega ratsionaalselt kasutamast ja on üheks oluliseks põhjuseks, miks õpilased koolist välja langevad.

Eesti NSV Haridusministeeriumil tuleb koos tootmisalaste ministeeriumidega lähemal ajal lahendada töölisnoorte koolide ruumide küsimus, vähemalt suuremates tööstuskeskustes, mis võimaldaks koolide õppetundide aega kooskõlastada töövahetustega käitistes ja kõrvaldaks olukorra, kus töölisnoorte koolides puudub õppetundidest tavaliselt 30—50% õpilastest.

Õppe-kasvatustöö töölisnoorte koolides omab rea olulisi iseärasusi, võrreldes muude üldhariduslike koolidega. Nendeks iseärasusteks on: samas klassis õppijate vanuse, samuti ka teadmiste suur erinevus, sest ühed neist õppisid alles eelmisel aastal, kuna teistel on kooliajast möödunud 10 või enamgi aastat; õppeprogrammid, mis on võrdsed harilike üldhariduslike koolide omadega, tuleb aga töölisnoorte koolides tunduvalt lühema ajaga läbi töötada, mistõttu ühe tunni-õppematerjali hulk peaaegu kahekordistub, võrreldes muude üldhariduslike koolidega; tootmistöös olevail õpilastel jääb tundide ettevalmistamiseks väga vähe aega jne.

Kõik see nõuab töölisnoorte koolide õppejõududel head ettevalmistust ja rikkalikke kogemusi. Partei XIX kongressi otsuste valgusel on töölisnoorte koolide pedagoogilise kaadri valik, paigutamine ja kasvatamine eriti suure tähtsusega. Kuid kahjuks pole töölisnoorte koolide komplekteerimine kvalifitseeritud pedagoogilise kaadriga paljudes meie vabariigi koolides kuni käesoleva ajani rahuldavalt lahendatud.

Mitmed haridusosakonnad komplekteerivad töölisnoorte kooli peamiselt kaadriga, kelle põhitöökohaks on harilik üldhariduslik kool ja kes töölisnoorte koolis töötavad ainult kohakaasluse alusel.

See mõnede meie vabariigi haridusorganite praktika on täiesti väär ja eeloleval õppeaastal tuleb sellest täielikult loobuda. Erandiks võiksid siin olla mõned väikesed töölisnoorte koolid, kus kõigile õpetajaile pole võimalik anda täit koormust.

Et töölisnoorte koolides on õpilastel õppetundideks ettevalmistumisel kasutada piiratud aeg, tõuseb nendes koolides veelgi õppetunni kui õppe-kasvatustöö peamise organisatsioonilise vormi osatähtsus. Õppetund töölisnoorte koolis peab sisaldama kõiki neid elemente, mis on vajalikud õppematerjali sügavaks mõistmiseks ja kindlaks omandamiseks kõikide õpilaste poolt. Õpetaja pedagoogiline meisterlikkus nendes koolides seisab selles, et, arvestades õpetamise iseärasusi ja nõukogude didaktika üldisi printsiipe, töötada loovalt õppe-kasvatustöö küsimuste lahendamisel.

Paremad õpetajad töölisnoorte koolides, kasutades laialdaselt näitlikkust kõikide õppeainete käsitlemisel (mudelid, skeemid, tabelid,

diapositiivid, kinofilmid jne.), sidudes teoreetilisi teadmisi tihedalt tootmistööga ning ülesandeid matemaatikas, füüsikas ja keemias tootmisalaste materjalidega, on saavutanud oma töös nimetamisväärsed tulemusi.

Töölisnoorte koolide õppetöös on olulise tähtsusega konsultatsioonid, niihästi individuaalsed kui ka grupikonsultatsioonid. Neid kasutatakse eelkõige selleks, et võimaldada õpilastel, eriti neil, kellel õppimine oli pikemat aega katkestatud, õpetaja abiga meelde tuletda, süvendada ja kinnistada varematal aastatel õpitut; teiseks selleks, et likvideerida mahajäämus jooksva õppematerjali omandamisel. Pole õige mõne töölisnoorte kooli praktika muuta konsultatsioonid harilikeks õppetundideks, millest on kohustatud osa võtma kõik vastava klassi õpilased. Niisugusel korral toimub töö frontaalselt kogu klassiga ja õpetajal pole võimalik tegelda peamiselt nende õpilastega, kelle teadmistes on suuremad lüngad. Neile õpilastele aga, kes harilikes tundides normaalselt edasi jõuavad, on niisugused „konsultatsioonid“ asjata koormuseks.

Töölisnoorte koolide õppe-kasvatustöö iseärasused ja see asjaolu, et õpilaste kasutuses olev aeg õppematerjali läbitöötamiseks on piiratud, nõuavad õpetajailt niihästi õppetundide kui ka konsultatsioonide täpset planeerimist. Uuel õppeaastal ei tohi enam korduda nähtused, kus õpetaja läheb konsultatsioonitundi täpse plaanita. Õpetaja peab teadma, kes õpilastest võtab osa konsultatsioonist, missugused lüngad on nende õpilaste teadmistes ja mis tuleb teha antud konsultatsioonis nende lünkade likvideerimiseks.

Möödunud õppeaasta töölisnoorte koolides lõppes mõnevõrra paremate näitajatega kui eelmine õppeaasta. Kuid samal ajal näitas möödunud õppeaasta, et leidub veel töölisnoorte koole (Kohila, Kose jt.), kus õpilastel ei ole vajalikul määral teadmisi teaduse alustest. Käesoleva aasta eksamid näitasid, et mõne kooli õpilased polnud suutelised siduma teoreetilisi teadmisi igapäevase elu praktiliste nähtustega.

Edaspidine töölisnoorte koolide õppe-kasvatustöö parandamine peab minema polütehnilise õpetuse praktilise lahendamise suunas, sest teaduse aluste omandamine nõukogude koolis on lahutamatu seotud polütehnilise õpetusega. Töölisnoorte koolide õppe-kasvatustöös polütehnilise külje aussetõstmine on väga arusaadav, sest nende koolide õpilased oma valdavas enamuses võtavad tootmistööst aktiivselt osa.

Õppe-kasvatustöö kvaliteedi tõstmiseks vabariigi töölisnoorte koolides on vaja põhjalikult parandada nende koolide juhtimist ja abistamist nii Eesti NSV Haridusministeeriumi kui ka rajoonide haridusosakondade ja nende koolide direktorite poolt.

Nagu eespool nägime, on töölisnoorte koolide õppe-kasvatustöös rida erinevusi, mida nende koolide õpetajail tuleb oma praktilises töös silmas pidada. Kahjuks on metoodilises kirjanduses neid erinevusi väga vähe valgustatud, mistõttu töölisnoorte koolide õppejõud ei leia metoodilisest kirjandusest vajalikku abi. Seepärast tuleb neil oma töös toetuda eelkõige isiklike kogemustele. Ka meie haridusorganid on senini liiga vähe teinud töölisnoorte koolide metoodiliseks abistamiseks. Pole organiseeritud töölisnoorte koolide õpetajate töökogemuste vahetamist, kuigi meil leidub töölisnoorte koolides kogenud ja tublisid õpetajaid, kes juba rea aastate jooksul on saavu-

tanud häid tulemusi, nagu õpetajad Kaljuvee ja Sooväli Tallinna 6. Tööliskoole Keskkoolest, õpetaja Pokk Tallinna 1. Tööliskoole Keskkoolest ning paljud teised. Nende eesrindlike õpetajate töömeetodeid ja kogemusi on vaja laialdaselt populariseerida. Tööliskoole koolide direktoritel tuleb senisest tunduvalt rohkem organiseerida kaasõpetajate tundide külastamist. Haridusministeeriumi ja Vabariikliku Õpetajate Täiendusinstituudi kohuseks on organiseerida kursusi ja seminare ka tööliskoole õpetajaile. Neil kursustel tuleks erilist tähelepanu pöörata tööliskoole õppekasvatustöö iseärasustele. Ei tohi unustada, et nende koolide õppejõudude ideelisteoreetilise taseme tõstmine on haridusorganite esmajärgulise tähtsusega ülesanded.

Tõsisemat tähelepanu tuleb osutada tööliskoole koolide inspekteerimisele koolide inspektorite poolt. Kuna rajoonide haridusosakondadel puuduvad tööliskoole koolide jaoks eri inspektorid, siis tuleb Haridusministeeriumi tööliskoole koolide inspektoritel suuremat tähelepanu pühendada tööliskoole koolidele. Selleks aga, et ka rajoonide inspektorid suudaksid tööliskoole kooli kontrollida, nende õppekasvatustööd üksikasjaliselt ja põhjalikult analüüsida ning neid kooli abistada, tuleks Haridusministeeriumil juba lähemal ajal korraldada rajoonide inspektoreile vastavaid seminare.

Et vabariigi tööliskoole koolid suudaksid auga täita nende partei, valitsuse ja rahva poolt esitatud nõuded, tuleb nende koolide pedagoogilistel töötajatel raugemata täiendada oma ideelis-poliitilisi ja teoreetilisi teadmisi ning rakendada oma töös loominguiliselt nõukogude pedagoogika printsiipe.

Haridusorganitel, suurematel ettevõtetel ja asutustel tuleb lähemal ajal leida võimalusi, et varustada tööliskoole koolid ajakohaste ruumide ja sisustusega. Tõsist abi töötajaile nende kultuurilise taseme tõstmisel peavad osutama ka ELKNU Keskkomitee ja Eesti NSV Ametiühingute Nõukogu.

О преподавании русского языка в школах рабочей молодежи.

А. ЙИЕСААР.

*Методист кабинета русского языка Республиканского Института
Усовершенствования учителей.*

Директивы XIX съезда партии подчеркивают возрастающее значение школ рабочей молодежи. Тысячи рабочих нашей республики каждый год поступают в эти школы, чтобы без отрыва от производства завершить свое образование и стать активными участниками в деле построения коммунизма.

Важнейшим средством, обеспечивающим молодежи национальных республик доступ к богатствам социалистической культуры, к новым открытиям в области науки и техники, является овладение русским языком, языком великого русского народа, создавшего самую передовую культуру в мире.

Вопросы методики преподавания русского языка в нерусских школах рабочей молодежи сравнительно слабо освещены в методической литературе, и поэтому преподавателям приходится опираться главным образом на свой опыт и педагогическое мастерство.

Успех и достижения в преподавании русского языка в этих школах в целом зависят от правильной постановки четырех решающих элементов обучения: 1) объяснения нового материала, 2) повторения, 3) самостоятельной работы учащихся, 4) учета знаний.

Неудовлетворительная постановка хотя бы одного из указанных элементов не дает возможности достигнуть высокого качества знаний учащихся.

Из практики нам известно, что русский язык в эстонских школах рабочей молодежи является часто «камнем преткновения» многих учащихся и одной из причин их неуспеваемости и отсева.

Учащиеся в возрасте 20—35 лет, которые поступают в школу после длительного перерыва, обладают сравнительно слабыми знаниями по русскому языку. Молодежь в возрасте 14—16 лет, которая поступает обычно со школьной скамьи, вооружена значительно большим запасом русских слов, больше знают грамматику и в некоторой мере владеют практическим русским языком.

Принимая класс с таким неровным уровнем знаний по русскому языку, преподаватель стоит перед крайне серьезным и трудным вопросом: как восполнить пробелы в знаниях учащихся и как пройти требуемую программу данного класса.

Первоочередной задачей учителя является выяснение степени подготовленности по русскому языку каждого вновь поступившего ученика, чтобы узнать, как построить свою последующую работу по ликвидации

пробелов. Работа по восполнению пробелов и по предупреждению отставания в прохождении текущего материала проводится главным образом на консультационных занятиях.

В школе рабочей молодежи применяются две формы консультаций: 1) групповая и 2) индивидуальная. Индивидуальные консультации применяются в тех случаях, когда отдельные учащиеся значительно отстают от класса из-за длительного перерыва в учебе. Групповые консультации проводятся с теми учащимися, которые имеют более или менее одинаковые пробелы в знаниях.

В течение I четверти консультационная работа прежде всего направлена на ликвидацию основных пробелов в знаниях учащихся за предшествующие годы обучения. Начиная со II четверти консультационная работа должна быть направлена на оказание помощи более слабым учащимся. В III—IV четвертях консультации отводятся повторению и закреплению наиболее трудных разделов программы.

Программы V—VII классов эстонских школ предъявляют довольно большие требования к учащимся. Запас новых русских слов определяется программой в следующем объеме: для V класса 800—900 слов, для VI класса 900—1000 слов и для VII класса 1000—1200 слов.

Руководящая роль в обучении русскому языку принадлежит грамматике. В V—VII классах изучаются только основы русской грамматики, а в старших классах проходится систематический курс грамматики.

При планировании материала по грамматике учитель русского языка должен исходить из особенностей русского языка и важности и сложности грамматической темы. Так, например, в фонетике особое внимание уделяется произношению шипящих звуков, согласных *з, ж, б, д, г* и твердого *л*. Из курса морфологии выделяются те понятия, которых нет в эстонской грамматике: понятие о роде существительных, согласование существительных с прилагательными, видовые формы глаголов и управление глаголов. Правильное сочетание теории с практикой обеспечит прочность приобретаемых учащимися знаний и навыков и предохранит преподавание от уклона в формализм.

Как уже было мною сказано, в I четверть групповые консультации обычно используются для ликвидации в знаниях некоторых учащихся основных пробелов, препятствующих усвоению нового материала. Как проводится эта работа, показывает практика одной преподавательницы V—VII классов школы рабочей молодежи гор. Таллина. В первые дни занятий она старается выяснить путем опроса или контрольной работы степень подготовки по русскому языку каждого учащегося. На основе данных проверки знаний учащихся она распределяет их на 2—3 группы с одинаковыми недочетами в знаниях. Занятия ведутся со всеми группами одновременно: например, в V кл. с одними она упражняется в артикуляции шипящих и звонких согласных, другая группа в это время выполняет самостоятельно какие-нибудь упражнения по склонению или спряжению, третья занята чтением какого-либо отрывка из учебника. Групповые занятия не исключают возможности индивидуального подхода во время работы. Итак, работа устная и письменная может чередоваться как и в слитных классах.

Результаты работы отмечаются преподавательницей в так называемом «личном деле» каждого учащегося. Туда заносятся: 1) пробелы в знаниях по разделам, 2) мероприятия, направленные на их ликвидацию, 3) индивидуальные задания, 4) результаты работы.

В результате такой работы к концу первой четверти у тех учащихся, которые имели некоторые недостатки в произношении шипящих и звонких согласных, выработалось более или менее русское литературное произношение, другие приобрели знания грамматики в такой мере, что уже могли идти в уровень с классом. Такие сдвиги в работе школ рабочей молодежи отчасти объясняются тем положительным явлением, что учащиеся здесь относятся к учебным занятиям серьезнее, вдумчивее и сознательнее.

Рациональное использование консультационных занятий требует от учителя четкого планирования этой работы.

В практике школ рабочей молодежи часто замечается недостаточно добросовестная подготовка учителей к консультациям. Такая беспланированная и бессистемная работа далеко не оправдывает ожидаемых результатов.

Общий успех обучения русскому языку в школе рабочей молодежи в основном зависит от правильного сочетания консультационных занятий с уроком, как основной формой учебно-воспитательной работы. Так как урок здесь является более насыщенным по своему содержанию, чем урок в дневной школе, то он требует от учителя строгой продуманности в дозировке материала. Учитель здесь не имеет возможности изложить учащимся на уроке весь требуемый материал, поэтому он должен отобрать основной и наиболее трудный материал для объяснения в классе, а более легкий предоставлять самим учащимся для самостоятельной работы. Учитель должен уделить внимание навыкам составления плана усваиваемого материала и навыкам выделения главного и существенного из данного материала. Так, например, в старших классах при изложении биографии писателей учитель рассказывает только о важнейших этапах жизни писателя, а детали учащиеся могут усвоить самостоятельно по учебнику.

Преподаватель XI класса школы рабочей молодежи гор. Таллина при прохождении литературного материала обычно задает 3—4 письменных вопроса по данной теме. Развернутыми ответами излагается учащимися самое главное и существенное из разбираемой статьи.

Чтобы пройти программу, учителю приходится иногда излагать на одном уроке материал двух уроков дневных школ. Это специфическое условие требует от учителя четкого распределения материала во времени урока и применения наиболее доходчивых приемов объяснения. Этому требованию не учла преподавательница VIII класса вечерней школы Косеского района. Она спланировала урок грамматики в следующем объеме: «Полная и краткая форма прилагательных. Роль прилагательных в предложении. Степени сравнения».

Объяснение этого большого материала преподавательница провела отвлеченно, бессистемно, без применения наглядности. Недостаточно использовались ею таблицы, мел и доска, как самые элементарные наглядные пособия. Не продуман был и отбор упражнений по учебнику Щербы: разбирались лексически трудные упражнения 232 и 248, которые можно было бы заменить упражнениями более легкими (237 и 245).

Проработка первых двух тем включает в себя 4 основных момента:

- 1) понятия о полных и кратких прилагательных;
- 2) изменение кратких прилагательных;
- 3) образование форм кратких прилагательных;
- 4) роль полных и кратких прилагательных в предложении.

При проработке нужно было бы начертить на доске таблицу с примерами на полные и краткие прилагательные и при этом обратить внимание учащихся на следующие вопросы:

- 1) какие прилагательные могут иметь краткую форму;
- 2) как изменяются краткие прилагательные;
- 3) как от основы полных прилагательных образуются формы кратких прилагательных женского и среднего рода и множественного числа, не забывая сказать о вставке беглых гласных — *о* и *е* в основе мужского рода;

4) на какой вопрос отвечает краткое прилагательное и каким членом оно является в предложении.

Такое объяснение при помощи метода сопоставления значительно облегчило бы усвоение данного материала. Для закрепления можно было бы разобрать упражнение 236.

При проработке темы «Степени сравнения прилагательных» необходимо остановиться на 2 моментах:

1) на способах образования форм сравнительной и превосходной степени, обратив внимание на формы степеней сравнения с заменой корня: *хороший* — *лучше*, *малый* — *меньше*, *плохой* — *хуже*;

2) на употреблении некоторых форм сравнительной и превосходной степени в роли сказуемого.

В качестве самостоятельной работы можно было бы дать несколько слов из упражнения 245.

Важным элементом в обучении является повторение, связь текущего материала с пройденным. Повторение — это не простое воспроизведение пройденного материала в памяти учащихся, — это умение сопоставить или сравнить отдельные темы программы, понять их внутреннюю связь. Эта методическая установка не всегда соблюдается учителями русского языка. Так при переходе к теме «Причастие» преподавательница I школы рабочей молодежи г. Таллина не повторила нужного материала о прилагательных и глаголе, чтобы потом легче было бы разграничить в формах причастия признаки глагола и признаки прилагательных. Повторение склонения прилагательных с мягкой основой значительно облегчило бы учащимся усвоение склонения причастий.

Так как опрос затянулся, то на закрепление осталось мало времени и преподавательнице не удалось выявить, как был понят объясненный материал учащимися.

Нужно сказать, что методика опроса и учет знаний по русскому языку в вечерних школах оставляет желать лучших приемов.

Не все учителя при подготовке к уроку считают нужным тщательно продумывать методику и содержание учета, недостаточно используются ими методы, дающие возможность выявлять знания большого количества учащихся в короткий отрезок времени (фронтальный беглый опрос или краткие контрольные работы).

Во многих школах большая часть урока (20—25 минут) уходит на опрос двух или трёх учеников, при этом не активизируется внимание учащихся, класс не привлекается к исправлению ошибок опрашиваемых.

мого ученика. При такой системе опроса не накапливается достаточного количества оценок к концу четверти.

Поэтому целесообразно проводить почаще уплотненный опрос по заранее подготовленным карточкам, а иногда и беглый фронтальный опрос, который происходит в сравнительно быстром темпе. В течение 10—15 минут можно задать 12—15 небольших вопросов, опросить 3—4 ученика по 3—5 вопросам и поставить им отметки. От правильной постановки учета знаний зависит успеваемость учащихся.

Нельзя изучать грамматику в разрыве от правописания, поэтому следует особое внимание уделить привитию учащимся орфографических навыков. Неграмотное письмо многих учащихся в школах рабочей молодежи вызывается неправильным произношением ими русских слов. Чтобы поднять их грамотность, целесообразно выделить из курса фонетики и морфологии самые основные правила правописания и тренировать их:

- 1) правописание звонких и глухих согласных;
- 2) слоговое и неслоговое *и*;
- 3) разделительные *ъ* и *ь*, смягчение согласных;
- 4) правописание приставок на *з* (*безвредный, бесполезный*);
- 5) правописание падежных окончаний существительных на *-ие, -ия*;
- 6) правописание падежных окончаний III склонения;
- 7) правописание числительных;
- 8) правописание глаголов на *ся*;
- 9) правописание частицы *Ае* с существительными, прилагательными и глаголами;
- 10) основные правила правописания наречий.

Для установления естественной связи между работой по грамматике и лексике необходимо при объяснении новых слов обязательно указать, к какой грамматической категории относится данное слово, сопоставлять новые слова с уже известными словами, происходящими от того же корня. Например, малопонятные слова *крепостной, крепостное право, крепостник* сравнить со словами более известными: *крепость, крепкий, закрепить*.

Итак, при преподавании русского языка в нерусских школах необходимо постоянно соблюдать тесную взаимосвязь между чтением, грамматикой и развитием устной и письменной речи.

При обучении нерусских учащихся русскому языку преподаватель не должен забывать и воспитательной работы с ними: он должен постоянно поощрять и подбадривать слабо успевающих учащихся. Давая им посильные задания и отмечая их сдвиги в работе, он внушает учащимся веру в свои силы, веру в то, что они могут преодолеть все трудности в работе только тогда, когда будут аккуратно посещать занятия, упорно работать и пополнять пробелы в своих знаниях.

Такой воспитательной работой учитель развивает у учащихся целеустремленность, настойчивость и другие волевые качества.

Только целеустремленные молодые люди, стойкие и не боящиеся трудностей, доводят начатое дело до конца и кончают среднюю школу без отрыва от производства. Такие молодые люди являются подлинными строителями коммунизма.

AMEERIKA KOOLI KRIIS.

P. KREMNEV.

Ameerika eesrindlikud tegelased ja progressiivne ajakirjandus rõhutavad üha, et Ameerika Ühendriikide haridussüsteem ei ole kunagi väljunud kriisiolukorrast, kuid käesoleval ajal elab ta üle kõige sügavat kriisi.

Iga aasta raiskavad Ühendriikide valitsevad ringkonnad tohutuid summasid uue maailmasõja ettevalmistamiseks. Teatavasti on Ameerika Ühendriikide otsesed sõjalised kulutused 1 miljardilt dollarilt 1937/38. eelarveaastal tõusnud 58,2 miljardile dollarile 1952/53. aastal ja need kulud moodustavad nüüd 74% kogu eelarvest.

Seevastu vähendatakse aasta-aastalt assigneeringuid hariduse vajadusteks. Ka Ameerika kodanlik ajakirjandus peab möönma, et ameerika kooli seisukord on katastroofiline, kirjutades, et kogu 1952. aasta jooksul kestis Ameerika Ühendriikide haridussüsteemis julm kriis, et käesolev. 1953. aasta ei tööta midagi paremat koolide seisukorras.

Ajaleht „New York Times“, keda on raske kahtlustada lugupidamatuses „ameerika elulaadi“ vastu, oli sunnitud konstateerima, et Ühendriikide koolid on raskes seisukorras. Ajaleht kirjutab, et sõjaväeline mobilisatsioon etendas negatiivset osa. „Koolile, samuti nagu tsiviilelu teistelegi aladele,“ möönab „New York Times“, „hakkab mõju avaldama Korea sõda... Eelolev aasta osutub neile (koolidele — P. K.) õige süngeks.“

Sedasama pidi märkima ka teine Ameerika ajaleht „New York Herald Tribune“.

Õppeaasta algusele pühendatud ülevaates osutati, et „25 suurimast linnast ja paljudest osariikidest toimetusse saabunud andmed näitavad, et sõjaväelise mobilisatsiooni programm andis ränga hoobi haridussüsteemile“. „Vajalike vahendite puudumise tõttu,“ öeldakse edasi selles ülevaates, „ei täideta koolide ehitamise programmi.“ Tõele au andes tuleb märkida, et juba palju aastaid järgemööda ei ehitata Ameerika Ühendriikides peaaegu üldse mingeid koolimaju.

Hiljuti avaldas Ameerika Ühendriikide haridusküsimuste valitsus aruande koolide seisukorrast, mille aluseks on ametlikud teated, mis on saadud 37 osariigist. Aruanne näitab, et Ühendriikides puudub tänapäeval isegi nende ilmselt vähendatud andmete järgi üle 325 tuhande klassiruumi. Eksperdid, kes küsimust uurisid, arvutasid välja, et selliste tingimuste puhul jääb Ühendriikides 1960. aastal puudu 600 tuhat klassiruumi. Ameerika Ühendriikide valitsuse volinik haridusküsimustes Mac Grat avaldas ühel pressikonverentsil, nagu teatab ajalehe „New York Times“ korrespondent, et Ameerikas pole ainsatki osariiki ega territooriumi, kus kooliprobleem ei oleks terav.

Faktid kõnelevad sellest, et käesoleval, 1953. aastal, ameerika kooli kriis veelgi teravneb. See avaldub koolimajade katastroofilises vähesuses, nende

äärmises ülekoormatuses, õpetajaskonna ainelise seisukorra pidevas halvenemises, märkimisväärse arvu õpetajate erialase ettevalmistuse madalas tasemes, kogu õpetus- ja kasvatusüsteemi laostumises, koolide militariseerimises ja nende muutmises agressiivsete, inimvihkavate ideede koldeks ning kahuriliha ettevalmistajaks ameerika sõjaõhutamaile.

Koolimajade katastroofiline vähesus Ameerika Ühendriikides on muutunud krooniliseks haiguseks, „lahendamatuks probleemiks“, nagu Ameerika ajakirjandus ise tunnistab. Ametlike, sihilikult vähendatud andmete järgi õpib ainult Ühendriikide 25 osariigis üle 650 tuhande lapse sellistes koolimajades, mida isegi ameerika mõiste järgi ei saa pidada koolideks, nimelt barakkides, garaazides, kuurides, laohoonetes, mahajäetud kanalates, keldrites ja kütmata lautades.

„Lastel, kes õpivad taolistes hoonetes,“ märgib valitsuse volinik haridusküsimustes Mac Grat oma ettekandes kongressile, „ei ole võimalik saada normaalset haridust.“

Ameerika ajakirjanik Charles Carnie kirjutas hiljuti, et 40% Ameerika koolimajadest on täiesti kõlbmatud ehitused: söekuurid, kanalad, kuurid, aidad ja autobussid. 5,5 miljonit õpilast õpib poollagunenud hoonetes, ruumides, mis ei vasta tuleohutuse nõuetele.

Seoses kooliruumide terava puudusega on Ameerika Ühendriikide koolid äärmiselt üle koormatud. Õpilaste vanemad kaebavad pidevalt kaose üle, mis valitseb koolides. New Yorgi linna Manhattani rajooni meer, revideerides temale alluva rajooni kooli, avastas, et need on seisukorras, mis „ületas ta ootused“. Nii näiteks oli koolimaja 14. tänavas peaaegu täiesti lagunenud. Selles õpib 995 last, kuigi maja on arvestatud 500 õpilasele. Seesama meer nimetas seda kooli „häbiplekiks New Yorgile“.

Toodud näide pole erand. 4-nda tänava koolis istub igas pingis neli õpilast, 20-nda tänava koolis, milles ei ole ruumi enam kui 700 õpilasele, õpib neid korraga 1200.

„Kui paljudel lastel Ameerikas aga,“ kirjutab Charles Carnie, „ei ole üldse mingit võimalust haridust saada! Neli miljonit noort Ameerika Ühendriikide kodanikku ei saa õppida. Kogu maad mööda rändab töö otsingul ringi sadu tuhandeid maatöölisi. Nende lapsed on täiesti eemale kistud koolist.“

Ühendriikides ei piisa õpetajaid, mis seletub esmajoones nende erakordselt madala töötasuga. „Praegu nõustuvad peaaegu kõik sellega,“ kirjutab „New York Herald Tribune“, „et õpetajail ei ole piisavalt elatusvahendeid.“

Omal ajal kirjutas Benjamin Fine raamatus „Petetud lapsed“: „... Õpetajad Ameerikas on ühiskonna võõraslapsed... Mõningat valgust õpetajate ainelisele seisukorrale heidab vangivalvuri, loomanülgija, zoopargi valvuri ja prügiveedaja töötasu võrdlemine algaja rahvakooli õpetaja töötasuga.“

Vangla kokk Detroitis, valvur loomaaias ja vanemprügiveedaja saavad oma töö eest paremat tasu kui Detroiti õpetajad.

Uue, 1953. aasta eel avaldas Ameerika õpetajate ühing andmed, mis näitavad, et ligi 70% kõigist New Yorgi õpetajaist ei tule välja palgaga, mis nad saavad tundide andmise eest koolis. Nad on sunnitud õhtuti ja pühapäeviti lisa teenima bensinijaamades mustatöolistena, restoranides kelneritena jne. Seejuures tuleb arvestada fakti, et New Yorgi õpetajad on aineliselt paremini kindlustatud kui teiste Ameerika linnade õpetajad. Andmete järgi, mis avaldati ajalehes „New York Times“, on New Yorgi õpetajate palganormid 20—30% kõrgemad kui enamuses osariikidest ja kaks-kolm korda kõrgemad lõuna-osariikide õpetajate palganormidest.

Vastavalt niinimetatud föderaalse hoolekandeagentuuri haridusosakonna kinnitusele sundis inflatsioon paljusid õpetajaid loobuma oma elukutsest ja otsima tasuvamat tööd ning seepärast „jääb õpetajate puudus üheks kriitilisemaks probleemiks, mis seisab ameerika kooli ees“.

Paljude Ameerika õpetajate pedagoogiline kvalifikatsioon on äärmiselt madal. Märkimisväärset osal algkooliõpetajaist pole dokumente, mis tõestaksid nende õigust töötada õpetajaina. Ajakirjanduse andmete kohaselt õpivad miljonid lapsed Ameerikas kogemusteta ja pedagoogiliselt kirjaoskamatute õpetajate juures, kes „ei tea palju rohkem kui nende õpilased“.

„Ligikaudu sada tuhat õpetajat, kellele on usaldatud kolme miljoni õpilase kasvatamine, ei rahulda nõudeid, mis esitatakse õpetajaile,“ kirjutab Baltimore'is ilmuv ajaleht „Sun“. Sellesama ajalehe teatel ütles rahvusliku haridusühingu sekretär doktor Carr: „Ei ole mingit lootust, et lähemal ajal olukord paraneks, vastupidi, see muutub halvemaks ja halvemaks.“

Ameerika kooli äärmiselt vilets seisukord halveneb veel selle läbi, et paremad, kvalifitseeritumad ja progressiivsed õpetajad kihutatakse koolidest välja. McCarreni-Woodi reaktsiooniliste seaduste põhjal, Smithi seaduse ja teiste kohalike reaktsiooniliste aktide põhjal teostab senati alamkomisjon eesotsas obskurandi McCarreniga viimasel ajal kõikjal andekate pedagoogide massilise vallandamise kampaaniat, keda kahtlustatakse „ohtlike mõtetes“.

On näiteks teada, et 1952. aasta lõpul vallandas New Yorgi haridusnõukogu palju progressiivseid õpetajaid sellepärast, et nad keeldusid vastamast senati alamkomisjoni nuuskurite küsimustele. Senati alamkomisjon tegeleb Ameerika progressiivsete inimeste tagakiusamisega. Paljud neist õpetajaist olid koolis töötanud üle 20 aasta. Hiljuti haridusnõukogu poolt vallandatud New Yorgi algkooliõpetaja Deniman oli pühendanud 29 aastat armastatud tööle laste õpetamisel.

Üks õpetajate ametiühingu juhte Rosa Russell mõistis hukka reaktsioonilise haridusnõukogu rahvavastase tegevuse, mis on suunatud parimate, eesrindlike õpetajate kõrvaldamisele koolidest. Ta ütles: „Te tekitate hävingut koolides. Teie ei tee midagi laste heaks, kes ei leia endile kohta täistuubitud vanades klassiruumides, ja samal ajal te röövite koolidelt parimad õpetajad... Lõpetage see häbitu tagakiusamine.“

Koolimajade puudus Ameerika Ühendriikides, koolimajade äärmine ülekoormatus, õpetajate puudus ja paljude õpetajate erakordselt madal pedagoogiline kvalifikatsioon — kõik see mõjub väga negatiivselt õpetuse ja kasvatuse kvaliteedile Ameerika koolides üldse ja algkoolis eriti.

Aasta-aastalt langeb Ameerika koolides õppe-kasvatustöö tase. Algkoolide õpilased, eriti maakoolides, ei saa, nagu tunnistavad haridustegelased ja Ameerika progressiivne ajakirjandus, isegi minimaalseid algetadmisi.

Ameerika kool — algkoolist kuni kõrgemate koolideni — seab oma peamiseks eesmärgiks kaotada õpetusprotsessist kõik, mis soodustab õpilastele vajalike oskuste ja teadmiste andmist, mis arendab lastes võimet õigesti mõelda. Wall Streeti monopolistid vajavad oma tahte mehaanilisi täitjaid, inimesi-automaate, kes on suutelised ilma omapoolsete arutlusteta täitma oma käskijate korraldusi. Seetõttu sisaldavad Ameerika koolide ja kõrgemate õppeasutuste programmid ja õpikud lakkamatut, jämedat ja pealetükkivat rassismi, šovinismi ja militarismi propagandat. Enamus õpikuid sisendab lastesse, Ameerika õpetajate endi tunnistuse järgi, ku-kluksklanlike arvamusi neegreist.

Sõjapsühhoos on tunginud Ameerikas kõigile elualadele. Ohjeldamatu sõjapropaganda on haaranud ka Ameerika Ühendriikide algkooli. Hiljuti

avaldas ameerika ajakirjanik Robert Cun reaktsioonilises ajakirjas „Colliers“ artikli pealkirjaga „A“. Autor maalis selles vastu oma tahtmist võika pildi „aatomipsühhoosist“, mis yalitseb Ameerika koolides. „Üks Indian Springee (Nevada osariigis) algkooliõpetajaid,“ öeldakse artiklis, „jutustab, et esimese klassi õpilased õpivad algul veerima sõna „aatom“ ja „pomm“ ning alles seejärel „ema“...“

Õpetaja möönab, nagu jutustab autor, et ka laste mängudel on nüüd „militariseeritud“ iseloom.

Ameerika avalikkuse eesrindlik osa pahandab ja protestib laste moraalse rüvetamise vastu. Ameerika ajakirjandus on korduvalt kirjutanud kasvavast rahulolematusest lastevanemate hulgas õppe-kasvatustöö korralduse suhtes. Paljud nendest lätevad lausa et nende lapsed hakkavad õppimise vastu huvi kaotama. „Minu poeg,“ ütles ühe Manhattani rajooni (New Yorgis) õpilase ema, „ootas kannatamatult kooliminekut. Kuid esimesed päevad täistuubitud ebamugavas klassis avaldasid lapsele niivõrd masendavat muljet, et ta keeldub nüüd kategeooriliselt kooli minemast.“

Niinimetatud Ameerika-Inglise ühiskondliku arvamuse instituudi juhataja George Gallup kirjutas oma artiklis, mis avaldati Ameerika ajakirjas „New York Times Magazine“, otsekoheselt, et Ameerikas on „käesoleval sajandil... saavutatud imetlusväärseid tulemusi selles, k u i d a s t e h a õ p p i m i s t i g a v a k s j a e l u t u k s“ (Minu sõrendus — P. K.).

Kuid ameerika laste teadvuse rüvetamine ei piirdu üksnes kooliga. Iga päev ja iga tund tuubitakse Ameerika lastesse tohutuid annuseid rassismi-, šovinismi- ja inimtapmise mürki, mida pakutakse neile niinimetatud „comics'is“ (seeria jõhkraid pilte), televisioonisaadetes, kinos, raadiosaadetes ja niinimetatud „lastekirjanduses“.

Selle üle, millist „kasvatuslikku“ osa etendavad eespool nimetatud vahendid, võib otsustada tolle lühikesegi sõnumi järgi, mille avaldas grupp emasid San Franciscost Ameerika ajakirjas „Time“. Häiritud laste kuritegelikkuse katastroofilisest kasvust, otsustasid need emad ise kontrollida niinimetatud „laste televisioonisaadete“ programmi sisu. Kontrollimise tulemused olid järgmised: nelja tunni kestel, mis nad veetsid kaugenagemis-aparaadi ees, „nägid pahased emad kolmteist mitmesugust mõrva, neliteist haavamist, kuus inimeseröövimise juhtu, viis röövimist, kolm õhkulaskmist, kolm väljapressimisjuhtu, kolm vargust, kaks relvastatud kallaletungi, lintšimist, üht piinamist ja üht võõra vara seadusevastast omastamist“.

Hiljuti teatas Ameerika ajakiri „Cosmopolitan“, et Illinois'i osariigi ülikooli professor Smith, kes 1952. aastal uuris televisioonisaadete programme, on öelnud: „Palad, mis televisiooni teel üle kantakse, on üle küllastatud pessimismist. Enam kui üks kahest minutist, mille kestel toimub ülekanne, on pühendatud vägivalda näitamisele.“

Ameerika Ühendriikide eesrindlikud õpetajad ja progressiivne avalikkus protesteerivad otsustavalt laste teadvuse rikkumise vastu vastiku mürgiga, mis kultiveerib röövimisi, riisumisi, vägivalda ja mõrva. Ajakiri „Cosmopolitan“ kirjutab, et „üks õpetaja rääkis meelepahaga: „Televisioonisaadete režissööridel on hea öelda, et sellised programmid on laste agressiivseile impulssidele ja nende pessimistlikele meeleoludele tervislikeks kaitseventiilideks... Kuid meie, õpetajad, ei tea, kuidas avaldada vastumõju moonutatud kujutlustele, mis lapsed saavad televisiooniprogrammist...“

„Väljapaistva psühholoogi doktor Frederic Werthami sõnade järgi,“ kirjutatakse edasi ajakirjas, „kasvab kuritegelikkus... noorsoo hulgas... Roimalood, mis esitatakse kaugenagemise ja raadio teel, valavad õli

tulle...". Kaks kuni kolm tundi iga päev, nagu ütleb psühholoog, tuubitakse Ameerika lastele televisioonisaadete, samuti ka „comics'ite“ abil pähe, et „tapmine on kõige lihtsam tüliküsimuse lahendamise vahend... Meie lastele,“ pahandab doktor, „õpetatakse, et vägivald on kõige lihtsam ükskõik millise probleemi lahendamise vahend... Selle tagajärjeks on, et poisid on vanglais, nende vanemad meeleheitel, nende ohvrid surnud, kuid kõigi nende meelelahutuste korraldajad rikastuvad.“

Ameerika üldharidusliku kooli eesmärgid on rahvavastased. Selle ülesandeks on aidata agressoreid ja, nagu tunnistab Ameerika reaktiooniline ajakirjandus, „etendada osa külmas sõjas“, aga mitte õpetada lastele inimkonna poolt kogutud teadmiste aluseid.

Ilmunud pedagoogilist kirjandust.

Ajakiri «Советская педагогика» nr. 4, 1953.

Selle numbri esimestel lehekülgedel käsitleb prof. N. Gontšarov J. V. Stalini seisukohti kultuuri- ja rahvahariduse küsimustes. Autor valgustab J. V. Stalini osa kultuurirevolutsiooni teoreetiliste küsimuste läbitöötamisel ja kultuurirevolutsiooni praktilisel teostamisel.

Opetuse ja kasvatuse teooria ning praktika alalt köidab lugeja tähelepanu eelkõige prof. L. Zankovi artikkel didaktiliste uurimiste meetodika küsimustest. Autor rõhutab sissejuhatavas osas, et pedagoogika kui teaduse esmajärguliseks ülesandeks on kasvatuse objektivsete seaduste väljaselgitamine, mida on võimalik teha vaid objektivse uurimismeetodi, mitte aga subjektiivse meetodi varal.

Jutustades sellest, kuidas objektiivset meetodit rakendades korraldatakse tema juhtimisel didaktilisi uurimisi sõnalise ja näitliku elemendi osast ja vastastikusest seosest õppe-kasvatustöös, näitab autor ühtlasi igale lugejale, igale pedagoogile ja haridusala töötajale, kuidas tuleb suhtuda õppe-kasvatustöö uurimisse ja hindamisse üldse.

Uljanovo oblasti Karlinski Kesk-kooli direktor K. Selivanov jutustab huvitavast ja mitmepalgelisest klassivälisest tööst, mis tema juhtimisel olevas koolis tehakse kodukoha uurimise alal, peatudes pikemalt niisugustel töövormidel, nagu seda on ekskursioonid kodukoha tundmaõppimiseks, kooli ja koduküla kroonika kirjutamine, ajaloolise kalend-

ri pidamine (üks kooli, teine naabruses asuva kolhoosi kohta), kodukohalooliste õhtute korraldamine ja rajooni kohta geograafilise sõnastiku koostamine.

Pedagoogikateaduste kandidaat T. Anastasjeva käsitleb iga kooli ja õpetaja töös väga olulist küsimust: kuidas kasvatada südisid ja elurõõmsaid kummismehitajaid.

A. I. Herzeni nim. Leningradi Pedagoogilise Instituudi pedagoogilise kinematograafia kateedri juhataja N. Ivaškevitš, toetudes Leningradi 212. kooli kogemustele, jutustab sellest, kuidas kasutada kino pionierikoonduste sisu mitmekesistamiseks.

Psühholoogia alalt on ajakirja selles numbris kaks kirjutist. Ühes neist käsitletakse taju konstantsuse probleemi I. P. Pavlovi õpetuse valguses, teises — mängude osa kooliealiste laste õpinguis.

Pedagoogika ja rahvahariduse ajaloo alalt on ajakirja kõnealuses numbris üks pikem artikkel, kus valgustatakse bolševike partei plaani rahvahariduse ümberkorraldamiseks kodanlik-demokraatliku revolutsiooni perioodil.

Kriitika ja bibliograafia osas esitatakse arvustav ülevaade ajakirjast «Дошкольное воспитание» 1951—1952 ja tuuakse ulatuslik kirjanduse loetelu polütehnilise õpetuse ning õpilaste praktiliseks tegevuseks ettevalmistamise kohta.

Ajakirja kõnealuse numbriga kroonika osas antakse ülevaade möödunud aasta detsembril lõpul Moskvas peetud nõupidamisest pedagoogiliste teadmiste levitamise küsimustes.

Ajakiri «Народное образование» nr. 5, 1953.

Rahvahariduse organiseerimise alalt kõidab lugeja tähelepanu eelkõige Vene NFSV haridusministri asetäitja A. Orlovi artikkel, mis käsitleb koolide ja haridusorganite ülesandeid uueks õppeaastaks ettevalmistumisel. Autor valgustab neid ülesandeid partei XIX kongressi otsuste valguses, juhtides eriti tähelepanu tööloikudele, kus seniste tööülemustega ei saa rahule jääda. Kuigi autor peab silmas Vene Föderatsiooni koolide seisukorda, peab siiski märkima, et põhihoontes needsamad ülesanded seisavad ka meie vabariigi koolide ja haridusorganite ees, mispärast kõnealuse artikliga tutvumine on teretulnud igale meie vabariigi õppejõule ja haridusosakonna töötajale.

Partei XIX kongress kavandas ulatuslikud abinõud nõukogude rahva kultuuritaseme otsustavaks tõstmiseks. Missugused ülesanded sellega seoses seisavad haridusorganite ees, sellest kirjutab Leningradi oblasti haridusosakonna juhataja A. Andrejev Leningradi oblasti kogemuste najal.

Eeskujulik õppe-katsead on igale koolile vajalik mitte üksnes polütehnilise õpetuse seisukohalt, vaid ka õpilastele üldhariduse andmise seisukohalt. Seepärast pühendatakse sellele küsimusele viimasel ajal nii tõsist tähelepanu. Mis järgel on koolide õppekatseaiad Vene Föderatsioonis ja missugust mitmepalgelist tööd tehakse neis aedades, sellest jutustab rikkaliku faktilise materjali najal F. Sestakova, Vene NFSV Haridusministeeriumi konsultant-metoodik.

Rajooni haridusosakonna tähtsaid tööloike on õpetajate ideelis-teoreetilise ja pedagoogilise taseme tõstmine. Kuidas sel alal töötab Vologda oblasti Belozerski rajooni haridusosakond, sellest kuuleme kirjutises «Bioloogia õpetajate kvalifikatsiooni tõstmine».

Õpilaste suvepuhkuse sisukale veetmisele on pühendatud kaks ulatuslikku artiklit. Ühes neist («Linnaõpilaste suvepuhkus») jutustatakse mitmekesisest ja huvitavast tööst Moskva linna arvukais pioneerilaagris, teises («Paremini organiseerida õpilaste suvepuhkust») — kuidas õpilaste suvepuhkus on organiseeritud Vene Föderatsiooni koolides tervikuna. Nagu juba pealkirjadest näha, peaksid need kirjutised huvitama kõiki neid, kes tegelevad meie vabariigi õpilaste suvepuhkuse organiseerimisega.

Kriitika ja bibliograafia osas tutvustatakse ulatuslikku teost «Школоведение», mille Pedagoogikateaduste Akadeemia möödunud aasta lõpul välja

andis ja mis juba mõnda aega tagasi jõudis müügile ka meie vabariigi raamatukauplustesse. Teos käsitleb kõiki kooli juhtimise peamisi alasid: 1) kooli juhtimise üldküsimused, 2) koolikohustus, 3) kooli juhtimine ja töö organiseerimine koolis (alaküsimused: a) pedagoogiline juhtimine, b) õpilasorganisatsioonid koolis, c) kooli ja õpilaste töö organiseerimine, d) õpikud, õppeabinõud ja õppetarbed), 4) pedagoogilise kvalifikatsiooni tõstmine ja 5) koolimaja ja selle sisustus (alaküsimused: a) koolimaja, b) koolimaja sisustus). Raamatu lõpul on ära toodud õppevahendite ja kooli inventari tüüp-nimestik. Nagu sellest näha, on kõnealune teos teretulnud mitte ainult igale koolidirektorile, vaid ka igale haridusosakonna töötajale.

Kuivõrd teos valmis enne partei XIX kongressi, siis ei saa ta mõistagi täies ulatuses kajastada neid uusi nõudeid ja ülesandeid, mis kongress meie koolide ja haridusorganite ette seadis. Kuid see asjaolu ei takista teose kasutamist.

Teisena antakse bibliograafia osas lühike ülevaade kirjandusest õpetajaile ja koolidele, mis Pedagoogikateaduste Akadeemia mullu välja andis.

Ajakiri «Начальная школа» nr. 5, 1953.

Seoses kangelaslinna Leningradi asutamise 250. aastapäevaga tuuakse selles numbris A. Koroleva sulest kirjutis, kus käsitletakse selle linna väljapaistvat osa Nõukogudemaa ajaloos.

Riikliku Tretjakovi Galerii teaduslik kaastööline E. Polištšuk annab sissuka ülevaate 1952. a. üleliidulisest kunstinäitusest, tistes esile noori kunstnikke ja nende töid.

Missugust tänuväärset osa etendavad õpetajate majad õpetajate ideelis-teoreetilise ja pedagoogilise taseme tõstmisel ning eesrindlike töökogemuste levitamisel, sellest jutustab Vene Föderatsiooni rikkalike kogemuste najal M. Kolesnikov, Alg- ja Keskkooli Töötajate Ametiühingu Keskkomitee presiidiumi liige. See kirjutis peaks meie vabariigi juhtivale haridusorganeile taas meelde tuletama, et Eesti NSV-s pole tänini taolist vajaliku asutust organiseeritud.

Pioneerorganisatsioonide tööd käsitlevad ajakirjas kaks kirjutist. Toetudes rikkalike faktilisele materjalile Vene Föderatsiooni koolide elust, valgustatakse ühes artiklis («Pioneerikoondused») pioneerikoonduste suurt osa ja tähtsust pioneerorganisatsioonide poolt tehtavas kasvatustöös, teises («Mängud ja harjutused salgakoonduse

sel») — mängude ja võimlemisharjutuste vajalikkust ning kasulikkust niisugasti salga- kui ka rühmakoondustel.

Imperialismileeri maade kooli- ja hariduselu laostumine on üldine nähtus. Kuidas see nähtus avaldub Ameerika üldhariduslikes koolides, sellest tuuakse arvukalt faktilist materjali artiklis «Ameerika kooli kriis,» mille mõningate väiksemate kärbetega leiavad lugejad «Nõukogude Kooli» käesolevast numbrist.

Peale selle on ajakirjas kriitika ja bibliograafia osa, kus antakse kriitiline ülevaade kolmest raamatust, millest siinkohal märgime ära ühe — Pedagoogikateaduste Akadeemia kirjastamisel ilmunud kogumiku «Опыт преподавания русского языка в начальной школе».

Konsultatsioonide osas esitatakse loetelu kirjandusest, mida 1[—]4-ndate klasside õpilased võiksid suvevaheajal lugeda.

SISUKORD

Juhtkiri. Eesti NSV 13. aasta-päev	385
A. Uibo. I. P. Pavlovi õpetus kõrgemast närvitegevusest — materialistliku psühholoogia loodusteaduslik alus	390
K. Leht. Tšernõševski romaani «Mida teha?» käsitlemise küsimusi	401
I. Savostjanov. Majakovski poemi «Vladimir Iljitš Lenin» käsitlemisest keskkoolis	413
A. Lints. Igas koolis olgu sisekorra eeskiri	427
Tõõlisnoorte koolid vajavad tõsisemat tähelepanu	432
A. Ёвесаар. О преподавании русского языка в школах рабочей молодежи	437
P. Kremnev. Ameerika kooli kriis	442
Ilmunud pedagoogilist kirjandust	446

СОДЕРЖАНИЕ

Передовая. 13-ая годовщина Эстонской ССР	385
A. Уйбо. Учение Павлова о высшей нервной деятельности — естественно-научная основа материалистической психологии	390
K. Лехт. Некоторые вопросы изучения романы Чернышевского «Что делать?»	401
И. Савостьянов. Изучение поэмы Маяковского «Владимир Ильич Ленин» в средней школе	413
A. Линтс. Правила внутреннего распорядка в каждой школе	427
Больше внимания школам рабочей молодежи	432
A. Ёвесаар. О преподавании русского языка в школах рабочей молодежи	437
П. Кремнев. Кризис американской школы	442
Выпущено педагогической литературы	446

Toimetuse kolleegium: L. Hallop (toimetaja aj. kt.), J. Tohver, A. Valsiner, R. Kalling, M. Salum, M. Leitsalu.

Toimetuse aadress: Tallinn, Tõnismägi 11, tel. 307-96. Ladumisele antud 17. VI 1953. Trükkimisele antud 11. VII 1953. Trükiarv 2666. Paber 70×108, 1/16. Trükipoognaid 4. Formaadile 60×92 kohaldatud trükipoognaid 5,48. Arvutuspoognaid 5,56. MB-08833. Tellimise nr. 1169. Trükikoda „Punane Täht“, Tallinn, Pikk 54/58.

Eesti NSV Kultuuriministeeriumi Kirjastuste ja Polügraafiatööstuse Peavalitsuse Ajalehtede-Ajakirjade Kirjastus.

Ilmub 1 kord kuus. Uksiknumbri hind 5 rubla.

Tellimishind: 6 kuud — 30 rubla.

«Ньюкогуде кооль» («Советская школа»). Орган Мин. Просв. ЭССР. На эстонском языке.

ms 53

124

8765

I9765

7)

Rbl. 5.—

ms 53